

EGE ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE MEVZUATINA UYUM
ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ ÇEVRESEL ETKİ
DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Gül Başak EKİNCİ

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Bilim Dalı Kodu: 501.05.00

Sunuş Tarihi: 06.10.2006

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Engin NURLU

Bornova - İZMİR

Gül Başak EKİNCİ tarafından **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak sunulan ***“Avrupa Birliği Çevre Mevzuatına Uyum Çerçevesinde Türkiye’deki Çevresel Etki Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma”*** başlıklı bu çalışma E.Ü. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Eğitim ve Öğretim Yönergesi’nin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve 06.10.2006 tarihinde yapılan bu tez savunma sınavında aday oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri:

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Engin NURLU

Raportör Üye : Prof. Dr. Ela ATIŞ

Üye : Doç. Dr. Bahar TÜRKYILMAZ

ÖZET

**AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE MEVZUATINA UYUM
ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ ÇEVRESEL ETKİ
DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA
EKİNCİ, GÜL BAŞAK**

Yüksek Lisans Tezi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Engin NURLU

Ekim 2006, 145 sayfa

20. yüzyılda tarım toplumundan sanayi toplumuna geçilmesiyle birlikte çevre sorunları tüm insanlığı tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. Bunun üzerine Batı ülkeleri merkezi Nairobi'de bulunan ve kısa adı UNEP (United Nations Environmental Program-Birleşmiş Milletler Çevre Programı) olan bir teşkilat kurmuş ve çalışmalarına başlamışlardır. Çevrenin korunmasının ancak, çevreye zararlı olabilecek etkileri en başından belirleyip, bu etkiler gerçekleşmeden önce müdahale etmek olduğunun bilincine varmışlardır. UNEP' in kuruluşundan beri önem verdiği çalışma alanlarından biri, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kalkınmanın gereği olan faaliyetlerin çevre üzerinde olan olumsuz etkilerini baştan belirleyebilmek ve bu olumsuzluklar ortaya çıkmadan önce gerekli önlemleri tespit etmek ve tüm

uygulama aşamasında bu etkilerin ve önlemlerin izlenmesi ve denetlenmesini amaçlayan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) uygulamaları olmuştur. 20. yüzyılın sonlarına doğru toplumlar çevre politikalarını oluşturmaya başlamışlar ve Çevresel Etki Değerlendirmesi ülkelerin çevre mevzuatlarında yer almaya başlamıştır.

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, uygulamalarda birlik sağlanması amacıyla Avrupa Birliği'nin çıkarmış olduğu ÇED Direktiflerine uymakla yükümlüdürler. Bu amaçla ulusal mevzuatlarını da bu çerçevede şekillendirmektedirler. Türkiye, Avrupa Birliği'ne katılım sürecine girmiş bir ülke olarak ulusal mevzuatında belirtilen direktiflere uyum sağlama çabasındadır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde çevre mevzuatındaki Çevresel Etki Değerlendirmesi'ne yönelik çalışmalarda yapmış olduğu değişiklikler incelenmiştir.

ABSTRACT

RESEARCH ON THE TURKISH ENVIRONMENT IMPACT ASSESSMENT UNDER THE EU ENVIRONMENTAL LEGISLATION EKİNCİ, GÜL BAŞAK

MSc in Landscape Architecture, MSc Dissertation

Lecturer in charge: Prof. Dr. Engin NURLU

October 2006, page 145

During the 20th century as we moved away from agriculture to industrial production, we faced environmental threats. This led to the introduction of UNEP (United Nations Environment Program), which was formed in the west, based in Nairobi. UNEP is the designated authority of the United Nations system in environmental issues. Its directive is to coordinate the development of environmental policy agreements by keeping the environment under review. To protect the environment, UNEP formulated and implemented environmental policies and considered the impact of the environmental threats in advance and prevented it from happening. Since the formation of UNEP, one of the important issues, in particular in developing countries, has been to prevent the causes of environmental effect in the developing stage of industrialisation. In order to monitor and implement, UNEP

provided help to the developing countries to establish their own environmental legislations. Towards the end of 20th century, developing countries have established enviromental legislations, written environment laws and included Enviromental Impact Assessment in their environmental legislations.

Members of the EU have to organise and run environmental impact assessments under the EU legislation. EU members have environmental legislations which includes environmental impact assessments. As Turkey is in the EU adaptation process, the national legislations on environment directives are followed closely.

In this paper we look at the changes on the Environmental Impact Assessment, which is in the Turkish Environmental Legislation, during the EU adaptation process.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma süresince bilgi ve özverisini benden esirgemeyen E.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı öğretim üyelerinden danışmanım, Sayın Prof. Dr. Engin NURLU' ya, Tarım Ekonomisi Bölümü öğretim üyelerinden Sayın Prof. Dr. Ela ATIŞ' a, anlayış ve ilgisinden ötürü E.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölüm Başkanı Sayın Prof Dr. Bülent ÖZKAN' a, teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca tüm çalışma boyunca bana her türlü desteği veren ve sonsuz sabır gösteren, sevgili anneme teşekkür ederim.

İzmir – 2006

Peyzaj Mim. G. Başak EKİNCİ

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa No
Çizelge 1	ÇED Araştırma Prosedürü (06.06.2002).....81
Çizelge 2	ÇED Araştırma Prosedürü (16.12.2003).....82
Çizelge 3	ÇED ÖN Araştırma Prosedürü (06.06.2002).....83
Çizelge 4	ÇED ÖN Araştırma Prosedürü (16.12.2003).....84

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VII
TEŞEKKÜR.....	IX
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	XI
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Kapsam ve Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	3
1.3. Konu ile İlgili Önceki Çalışmalar.....	3
2. MATERYAL VE YÖNTEM.....	6
2.1. Materyal.....	6
2.2. Yöntem.....	6
3. ÇEVRE POLİTİKASI.....	8
3.1. Çevre Politikasının Dünyadaki Gelişimi.....	9
3.2. Avrupa Birliği Çevre Politikası.....	15
3.2.1. Avrupa Birliği Çevre Eylem Programları.....	16
3.2.2. Avrupa Birliği Çevre Politikasının Hukuki Çerçevesi.....	20
3.2.3. Ortak Çevre Politikasının Araçları.....	24
3.3. Türkiye'nin Çevre Politikası.....	30
3.3.1. Türkiye'de Çevre Politikalarının Geçmişi.....	30
3.3.2. Türk Çevre Mevzuatı.....	34

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa No

3.3.3. Kurumlararası Yetki Dağılımı ve Karar Alma Mekanizmaları.....	41
3.3.4. Ulusal Çevre Stratejileri ve Eylem Planı.....	43
4. AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNDE ÇEVRE.....	46
4.1. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri.....	46
4.2. Türkiye'nin Avrupa Birliği Çevre Mevzuatına Uyumu.....	50
5. ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ.....	56
5.1. Çevresel Etki Değerlendirmesinin Tanımı.....	56
5.2. Stratejik Çevresel Değerlendirme.....	58
5.3. Çevresel Etki Değerlendirmesi'nin Dünyadaki Gelişimi.....	61
6. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ'NİN GELİŞİMİ.....	66
7. TÜRKİYE' DE ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ'NİN GELİŞİMİ.....	76
8. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	87
KAYNAKLAR.....	92
EKLER.....	99
ÖZGEÇMİŞ.....	131

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Kapsam ve Amacı

İnsanlığın M.Ö. 5000 yıllarında, tarımsal toplum düzenine geçmesiyle birlikte çevre sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. Orta Çağ'da insanlar geçimlerini tarımın yanında, ticaretle de sağlamaya başlamışlar ve çevre sorunları da artmaya devam etmiştir. 20. yüzyılda endüstri alanındaki gelişmeler, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ve bunlara bağlı olarak hızlı nüfus artışı çevre sorunlarının ciddi boyutlara ulaşmasına neden olmuştur.

Dünya hızla gelişirken çevre sorunları da zamanla tüm insanlığı tehdit eder bir hale gelmiştir. Çevreyle barışık bir kalkınma anlayışının gerekliliği dolayısıyla çevre sorunlarını çözümlmek kaçınılmaz olmuştur. Kalkınmanın gereği olan faaliyetlerin çevre üzerinde olan olumsuz etkilerini baştan belirleyebilmek ve bu olumsuzluklar ortaya çıkmadan önce gerekli önlemleri tespit etmek ve kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla dünyada “çevresel etki değerlendirmesi” adıyla çevre sorunlarını tespit ve önleme çalışmaları başlatılmıştır.

Çevresel etki değerlendirmesi (ÇED), çevreyi doğrudan ya da dolaylı olarak, olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen bir faaliyetin bu etkilerinin, bu faaliyetle ilgili yatırıma başlamadan önce, henüz karar verme aşamasındayken irdelenmesi ve bu faaliyetlerin yaratabileceği olumsuz etkilerinin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en

aza indirilmesi için alternatif çözümlerin belirlenmesinde kullanılan bir yöntemdir (Özer,1986).

İlk olarak 1970 yılında ABD ve daha sonra 1973 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (şimdiki adıyla Avrupa Birliği) çevresel etki değerlendirmesine yönelik çalışmalara adım atmıştır. ÇED, dünyada ülkeler arasında çevrenin korunmasına yönelik en hızlı yayılan ve kabul gören araçlardan biri olmuştur.

Ülkemizde de çevresel etki değerlendirmesine yönelik çalışmalar ilk defa 1983 yılında başlamış ve ÇED Yönetmeliği 07.02.1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1993 yılından günümüze değin, ÇED Yönetmeliği üç kez revize edilmiş ve Avrupa Birliği çevre kriterlerine paralellik sağlanması ve uygulamalarda ortaya çıkan tecrübeler doğrultusunda ÇED Yönetmeliği’nde değişikliklere gidilmiştir.

Çalışmanın amacı; her değişen yönetmelikteki farklılıkları karşılaştırmak ve Avrupa Birliği Çevre Mevzuatına Uyum çerçevesinde ÇED çalışmalarını değerlendirmektir. Araştırma yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, çalışmanın içeriğinin belirtildiği giriş bölümüdür. İkinci bölümde ise çalışmada kullanılan materyal ve izlenen yöntem belirtilmiştir. Üçüncü bölümde, çevre politikası kavramı ele alınmış, dünya, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki çevre politikalarının oluşumu ve gelişimi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın dördüncü bölümünde, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ve bu doğrultuda çevre mevzuatına uyumu incelenmiştir. Beşinci bölümde, çalışmanın asıl konusu olan çevresel etki değerlendirme kavramı ele alınmış ve dünyadaki gelişimi anlatılmıştır.

Çalışmanın altıncı ve yedinci bölümünde çevresel etki değerlendirilmesinin Avrupa Birliği ve Türkiye’deki gelişimleri açıklanmaya çalışılmıştır. Son bölüm olan sekizinci bölümde, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde Türkiye’deki ÇED çalışmalarındaki sorunlar ve bunlara ilişkin sonuç önerileri yer almaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üye olma çaba ve çalışmalarının sürdürüldüğü günümüzde birçok konuda AB kriterlerine uyum sağlanılmasına ilişkin düzenlemeler yapılmaktadır. Bu tez çalışması da, AB’nin çevre mevzuatına uyum çerçevesinde çevresel etki değerlendirmesine ilişkin değişim ve gelişmelerin incelenmesi ve değerlendirilmesi yönünden önem taşımaktadır.

1.3. Konu İle İlgili Önceki Çalışmalar

Yücel (2001), Çevresel Etki Değerlendirmesi’nin geniş çerçevede ele alındığı detaylı bir çalışma gerçekleştirmiştir. ÇED’in dünyada ve Türkiye’deki gelişimi ile değişik ülkelerdeki uygulamaları tanıtılmış ve Türkiye’deki ÇED uygulamalarında yaşanan sorunlar irdelenmiştir. ÇED raporu hazırlanması sürecinde ele alınması gereken konular aşamalar halinde belirtilmiştir. Ayrıca çalışma içinde biri yurtdışında, diğeri yurtiçinde olmak üzere iki örnek ÇED Raporu’na yer verilmiştir. Çalışmanın en belirgin özelliği; karmaşık bir yapıya sahip olan ÇED sürecinin basit ve anlaşılabilir halde verilmiş olmasıdır.

Yaşamış (1996), tarafından hazırlanan “Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirmesi Sisteminin İçinde Bulunduğu Sorunlar ve Çözüm Yolları” başlıklı çalışmada ÇED sisteminin alt yapısına ilişkin sorunlar, ÇED Raporunun hazırlanması ve değerlendirilmesi aşamalarında karşılaşılan sorunlar ve ÇED olumlu belgesine sahip tesislerin işletmeye açılmasından sonra ortaya çıkan sorunlar irdelenmiştir. Çalışmada ÇED sisteminin Türkiye’deki uygulanabilirlik ve işlerlik düzeyinin iyileştirilmesi yolunda alınması gereken önlemlere ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

Ekmeztoglou, Balodimos ve Budak (2001), tarafından hazırlanan İktisadi Kalkınma Vakfı’na ait “Avrupa Birliği’nin Çevre Politikası ve Türkiye’nin Uyumu” başlıklı çalışmada AB Çevre Politikasının genel bir görünümünü ortaya konmuş ve Çevre Politikasının Türkiye’deki özel konumunu AB’deki durum ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Türkiye’nin AB müktesebatına uyum sürecinde uygulaması gereken idari ve mali stratejilerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Uslu (1996), tarafından hazırlanan olan Türkiye Çevre Vakfı’nın yayınladığı “Çevresel Etki Değerlendirmesi” başlıklı çalışmada Çevresel etki değerlendirme süreci ve uygulamaları incelenmiştir.

Türkiye Çevre Vakfı tarafından yayınlanan (2001), “Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı” adlı kitapta AB ve Türkiye’de Çevre Politikası detaylı olarak ele alınmıştır. AB Çevre Politikası ve Türkiye’nin Çevre Politikasının araçları irdelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Ekeman (1998), tarafından hazırlanan İktisadi Kalkınma Vakfı yayını olan “Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Çevre Politikalarının

Karşılaştırmalı İncelenmesi” başlıklı çalışmada AB ile Türkiye’deki politikalar üzerinde etkisi olan küresel çevre sorunları ve bu çerçevede gözlenen eğilimlerin genel bir çerçevesi çizilmiştir. Ortak Çevre Politikası ve Çevre Eylem Programları’nın ve Türkiye’nin Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı’nın hedef ve öncelikleri ile karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışmada AB Çevre Mevzuatı’nın araçları ve destek mekanizmaları ele alınmıştır. Türk Çevre Mevzuatı irdelenmiş ve bu alanda kurumsal yapı ile merkezi, bölgesel ve yerel idarelerin karar alma mekanizmasındaki konumları incelenmiştir. Çalışma, AB ile Türkiye’nin çevre politikalarının öncelikle mevzuat temelinde uyumu konusunu ele almaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Araştırmada, temel materyal olarak Türk Çevre Mevzuatı'nda yer alan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ve 85/337/EEC sayılı Avrupa Birliği ÇED Yönergesi ve 97/11/EC sayılı kararla revize edilen ÇED Yönergesi'nden yararlanılmıştır. Türkiye'deki Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ilk olarak 07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve 1997, 2002, 2003 ve 2004 yıllarında revize edilmiştir. Bu yönetmeliklerdeki tüm değişiklikler çalışmanın ana materyalini oluşturmuştur.

Bunun yanı sıra, konuya ilişkin önceden yapılmış çalışmalar ve konuyla bağlantılı olan tüm belgeler taranmıştır. Materyallere ulaşmada Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü, Ege Üniversitesi Kütüphanesi ve Milli Kütüphane arşivlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca, bazı güncel verilere ulaşmada internet ortamı kullanılmıştır. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, İktisadi Kalkınma Vakfı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı web sitelerinden yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem

Araştırmanın ilk aşamasında veri toplama yöntemi izlenmiştir. Konu ile ilgili literatürler, web sayfaları, mevzuat ve yönetmelikler incelenerek detaylı bilgiye ulaşılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda, Türkiye ve Avrupa Birliği'ne yönelik envanterler

kronolojik olarak sıralanmıştır. İkinci aşamada konu ve hedef belirlenmiştir. Çalışmanın başlığı altında konuya ilişkin yardımcı bilgiler değerlendirilip, gerekli görülenler çalışmada kullanılmıştır. Araştırmanın üçüncü aşamasında konuya ilişkin kavramların tanımlanması ve açıklaması yapılmıştır. Bunlar; Çevresel Etki Değerlendirmesi tanımı, Çevresel Etki Değerlendirmesi tarihçesi ve gelişimi, çevre politikası ve dünyada ÇED' le ilgili gelişmeler başlıkları altında verilmiştir.

Araştırmanın son aşamasında kullanılan yöntem, konuya ilişkin literatürün incelenip, irdelenmesi ve değerlendirilmesidir. Bu aşamada, Türk Çevre Mevzuatı ve AB Çevre Mevzuatı'nın incelenip, karşılaştırılması ve Türkiye'deki ÇED Yönetmeliğinin ve revize edilmiş olarak yeniden yürürlüğe girmiş şeklindeki ÇED Yönetmeliklerinin incelenmesi ve AB Çevre Mevzuatı'na uyum çerçevesinde değerlendirmesi yapılmıştır.

3. ÇEVRE POLİTİKASI

İnsanlığın M.Ö. 5000 yıllarında göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçmesi ile çevre sorunları başlamıştır. Önceleri tarıma dayalı olan çevre sorunları 20. yüzyılda endüstri alanındaki gelişmelere paralel olarak daha da artmış ve tüm insanlığı tehdit eden bir sorun haline gelmiştir.

Artan nüfus, hızlı sanayileşme, çarpık kentleşme ve bunlara bağlı olarak artan doğal kaynak tüketimi 20. yüzyılın ikinci yarısında, gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın dünyanın hemen her ülkesinde çevre kirliliği olgusunu ortaya çıkarmıştır (Uslu, 1996).

İnsanlar, sosyal refaha ulaşabilmek ve ekonomik güçlükleri aşabilmek için doğayı insafsızca yok etmek riskini dahi göze alıp, doğaya egemenliklerini kanıtlamak istercesine sahip oldukları teknolojiyle sağlıklı üretim yaptıklarına inanmakla, aslında doğaya giderilemez boyutlarda zarar vermektedirler (Doğan, 1998). Bu durumun yasal çerçeveler içinde ve koordineli bir çalışma ile engellenebileceğinin fark edilmesi ile beraber çevre politikaları da oluşturulmaya başlanmıştır.

Değişen zamana paralel olarak gelişen dünyada sanayileşmenin getirdiği en önemli sorunlardan biri de çevre kirlenmesidir. 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu konuya duyarsız kalan insanoğlu, çevreye olan hakimiyetini kanıtladığını sandığı anda ekolojik açıdan çevrenin olumsuz yanıtıyla karşılaşmıştır. Bugün toplumların gündeminde en ön sırada yer alan bu sorunun çözümü için yalnız gelişmiş ülkeler değil, endüstriyel gelişimlerinin engellenmesi ve yatırımların kısıtlanması suretiyle ekonomilerinin olumsuz bir şekilde etkilenmesi ihtimaline rağmen,

kalkınmakta olan ülkeler de bazı ekonomik, teknik ve hukuki tedbirler alma zorunluluğunu duymaktadır (Sürmen, 1990).

“Çevre Politikası” bir ülkenin çevre sorunlarının çözümü yönündeki ve bu alandaki, tercih ve hedeflerinin belirlenmesi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda çevre politikası kavramı ile bir ülkenin çevre konusundaki ve çevre sorunları alanındaki çözüm arayışlarına yönelik tercih ve hedeflerinin belirlenmesi anlaşılır. Çevre politikası, en genel anlamı ile toplumların sağlıklı bir çevrede yaşamlarının sağlanması ve doğal varlıkların korunmasını hedef alır (Torunoğlu, 2005).

3.1. Çevre Politikasının Dünyadaki Gelişimi

Çevre kirliliği; “türlerin yok olması, kaynakların tükenmesi, üçüncü Dünya ülkelerinde açlık ve batılı ülkeler için de yaşamın zorlaşmasıyla eş anlamlıdır. Çevreci hareket geçici bir heves, bir moda veya bazı partiler için siyasi malzeme olmaktan çıkarılıp, bir yaşam felsefesi haline getirilmedikçe de, çevre kirliliği ve dolayısıyla dünyadaki dengenin bozulmasının önüne geçilmesi mümkün olamayacaktır” şeklinde ifade edilmektedir. (Eseroğlu, 1991).

Öte yandan; hem insanların, hem kirlilik kaynaklarının, hem de kirlenmeyi oluşturan unsurları taşıyan hava ve su gibi ortamların hareketliliği, kirlenme konusundaki yaklaşımların yalnız ulusal değil aynı zamanda küresel düzeyde de ele alınmasını gerekli kılmış ve çevre kirlenmesi konusundaki hassasiyete milletler arası bir nitelik kazandırmıştır (Dales, 2000).

Sanayileşmenin ilerlemesiyle çevre konusundaki kaygılar da artmış, küresel ölçekte değerlendirmeler kaçınılmaz olmuştur. Dünyada çevre sorunlarının ilk defa ele alındığı ilk büyük toplantı, Birleşmiş Milletler tarafından 16 Haziran 1972 tarihinde aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 113 ülkenin katıldığı Stockholm Çevre Konferansı'dır. Konferans sonunda 26 madde içeren bir deklarasyon yayınlanmıştır. Deklarasyon ile çevre sorunlarının çözümlenmesine yönelik olarak devletlerin ulusal egemenlik hakkına ters düşmeksizin uluslararası düzeyde yeni hukuki düzenlemelerin ve yeni kurumsal araçların ortaya konması gerekli görülmüştür (Altuğ, 1990).

Konferans sonunda yayınlanan ' İnsan ve Çevre Deklarasyon'u doğrultusunda, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP-United Nations Environmental Program) kurulmuş ve konferansın başlama tarihi olan 5 Haziran, Dünya Çevre Günü olarak kabul edilmiştir (Zilelioğlu, 1992).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)'in yönetim konseyinin başlıca görevleri, çevre konusunda uluslararası işbirliğini geliştirmek, BM bünyesinde çevre politikasının biçimlendirilmesine rehberlik etmek, BM Çevre Programı Genel Müdürlüğü'nden, çevre programlarının uygulanmasına ilişkin raporlar almak ve bunları incelemek, yer yüzündeki çevre koşullarını sürekli inceleme konusu yapmak, çevreyle ilgili bilgi birikiminin artmasını ve bu konu ile ilgili bilimsel ve diğer kuruluşların katkılarını sağlamak, ulusal ve uluslararası düzeydeki çevre politikalarının etkilerini sürekli olarak gözlemek ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın çalışmalarını izlemektir.

Birleşmiş Milletlerin hemen her kuruluşu, ayrıca diğer uluslar arası kuruluşlar, bu konferanstan sonra çevre konularına ayrı bir önem vermeye başlamışlardır (Ural, 1991).

Devletler çevre politikaları doğrultusunda kaynaklarını özgürce kullanabilecekler, ancak kaynaklarını kullanırken, diğer devletlerde çevre aleyhine bir zarar meydana geldiği takdirde hukuken sorumlu tutulacaklardır (Kantar, 1981).

1972 yılında Paris'te yapılan Avrupa Birliği Hükümet ve Başkanları Zirvesi'nde, çevre korumasına yönelik bir ortak politika uygulanması için ilk adım atılmıştır. 'Yaşam kalitesinde ve standartlarında ekonomik gelişmenin yanı sıra çevrenin de korunması sağlanmalıdır' ilkesinin hakim olduğu Paris Zirve'sinde ilk kez çevre politikası hükümetler düzeyinde ele alınmış ve topluluk organlarına çevre politikası belirlenmesi için eylem programları hazırlanmasında ön ayak olmuştur.

Çevre sorunlarının hızla artması, kaynakların tükenmeye başlaması ve kaynak sorununun gelecek nesillerin yaşam kalitesini tehdit etmesi gerçeğinin farkına varılması ile BM Genel Kurulu tarafından Norveç eski başbakanlarından Gro Harlem BRUNTLAND başkanlığında Dünya ve Kalkınma Komisyonu (UNCED) adıyla 1984 yılında bağımsız bir heyet kurulmuştur. Somut ve gerçekçi eylem önerileri getirme, işbirliğini güçlendirme gibi amaçları olan bu heyet tarafından 1987 yılında 'sürdürülebilir kalkınma' kavramını ağırlıklı olarak içeren 'Ortak Geleceğimiz' başlıklı bir rapor yayınlamıştır.

Tüm bu çevre politikasını oluşturan çalışmalar ile, çevre sorunları Avrupa Topluluğu tarafından daha farklı bir şekilde

algılanmaya başlanmış ve Avrupa Birliği'nin temel hukuksal belgesi olarak kabul edilen 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'nda çevre konusunda yeterince açıklık taşımayan maddeler 'Avrupa Tek Senedi' adı verilen değişikliklerle yenilenmiştir.

1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalar, ilk kez kapsamlı biçimde değişikliğe uğramıştır. Roma Antlaşması'na, parasal kapasite, sosyal politika, ekonomik ve sosyal uyum, teknolojik araştırma ve geliştirme ve çevre konularında yeni maddeler eklenmiş ve Avrupa Parlamentosu'nun Topluluk mevzuatı üzerindeki etkisi artırılmıştır.

Yeni ve adil bir evrensel ortaklık kurmak, evrensel çevrenin ve kalkınma sistemlerinin bütünlüğünü korumak amacı ile 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 178 ülkeden 12.000 delegenin katılımı ile Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı gerçekleşmiştir. Konferans sonunda yayınlanan Rio Deklarasyon'u hukuki olarak bağlayıcı olmamakla birlikte, çevre ve kalkınma konusunda ülkelere hak ve yükümlülükler getiren ilkelerden oluşmaktadır. Ulusal bir araç olarak çevreye önemli derecede zarar verici nitelikteki ve uzman ulusal otoritenin kararına bağlı olan faaliyetler için yapılacaktır şeklinde ilk defa ifade edilen çevresel etki değerlendirmesi de Rio Deklarasyonu'nun ilkelerinden biridir.

Rio Zirvesi sonunda imzalanan Gündem 21, çevre ve ekonomiyi etkileyen tüm alanlarda hükümetlerin, kalkınma örgütlerinin, BM kuruluşlarının ve bağımsız sektörlerin 1990'lı yıllar ve 21. yüzyıla uzanan dönemde yapması gereken faaliyetleri tanımlayan bir eylem planıdır. Sürdürülebilir kalkınma ve küresel ortaklık kavramları ilk kez

gündeme getirilen bu eylem planı bir yandan günümüzün ağırlıklı sorunlarının üstesinden gelmeyi öte yandan da dünyamızı gelecek yüzyılın tehditlerine karşı hazırlamayı hedeflemektedir.

Gündem 21, hukuki açıdan bağlayıcı bir nitelik olmamakla birlikte, yaklaşık 40 konuda belirlenen hedefler ve faaliyetler hakkında ülkelerin devlet ya da hükümet başkanları düzeyinde politik taahhüt altına girmeleri açısından büyük önem arz etmektedir. Gündem 21 hükümetlere, Birleşmiş Milletler örgütlerine diğer hükümetler arası ve hükümet dışı kuruluşlara ve halka hitap etmekte ve her kesime belli yükümlülük ve sorumluluklar getirmektedir (Nurlu, 2001).

Avrupa'daki bütünleşme süreci 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve 1 Kasım 1993'de yürürlüğe giren çevreye saygılı bir sürdürülebilir büyüme hedefini temel amaç edinmiş olan Maastricht Avrupa Birliği Antlaşma'sı ile Avrupa Topluluğu adını almıştır. Küresel ve bölgesel çevre sorunları ile uğraşmak üzere uluslararası düzeyde alınacak tedbirleri geliştirmek, önleyici ilkeleri benimsemek, çevre koruma tedbirlerini, Avrupa Birliği'nin diğer politikaları ile entegre etmek konusundaki hedeflerde görüş birliğine varılmıştır.

Maastricht Antlaşması'nda "Çevreye verilen zararların kaynağında düzeltilmesi" ve "Kirlenen Öder" ilkeleri geliştirilerek, topluluğun çevre politikasına yönelik eleştiriler dikkate alınmıştır (Lane,1993).

Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması'nın ardından AB devlet ve hükümet bakanları tarafından 1997'de kabul edilen Amsterdam Antlaşması, 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Amsterdam

Antlaşması'nda çevre konusunda alınacak önlemlerin AB politikalarının tarım ve uygulamaları ile bütünleştirilmesi ilkesi benimsenmiştir.

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından 25 Haziran 1998 tarihinde Aarhus Sözleşmesi metni hazırlanmış ve 30 Ekim 2001 tarihinde 16 ülke tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı, toplumun bilgiye erişme, karar verme sürecine katılma ve yargıya erişim hakkına sahip olmasını sağlamaktır. Çevresel etki değerlendirmesi sürecinde, halkın katılımı aşamasında büyük rol oynayan bu sözleşme 31 Ekim 2003 tarihi itibarıyla 26 ülke tarafından imzalanmış ancak Türkiye sözleşmeye henüz imza atmamıştır (Zanbak, 2003). Türkiye'de 2004 yılı Nisan ayı itibarıyla yürürlüğe giren “ Bilgiye Erişme Hakkı Kanunu” Aarhus sözleşmesinin toplumun bilgiye erişme amacına karşılık gelmektedir.

Avrupa Birliği'nin genişlemesinde dönüm noktası olan ve 2000 yılında imzalanan Nice Antlaşması, 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Antlaşmaya taraf olanlar, Avrupa Birliği'nin çevre korumasının gerek birlik içinde ve gerekse küresel düzeyde aynı hedefi izleyen uluslararası çabaların geliştirilmesinde öncü rol oynadığını görmekte kararlıdırlar. Bu hedefin izlenmesinde, sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesini amaçlayan teşvikler ve piyasa türü araçlar da dahil olmak üzere, Antlaşma tarafından önerilen tüm olanaklar tam olarak kullanılacaktır, hükmünde Birliğin çevreye verdiği önem açıkça belirtilmiştir.

3.2. Avrupa Birliği Çevre Politikası

Çevre sorunlarının henüz ortaya çıkmadığı 1950'li yıllarda kurulmuş olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nin temel hedefi ekonomik kalkınma olmuş ve bu amaca yönelik politikalar oluşturmaya başlamıştır. Bu nedenle 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'nda da çevre ile ilgili doğrudan bir hüküm yer almamaktadır.

1960'lı yılların sonlarına doğru ekonomik büyümenin artması ve doğal kaynakların bilinçsizce kullanılmasıyla çevre kirliliği ortaya çıkmış ve çevre ve insan sağlığını tehdit eden bu olumsuz gelişme ekonomik büyümeye de engel olmaya başlamıştır. Çevre faktörünü göz ardı ederek ekonomik büyümenin sağlanamayacağı açıkça belli olmuş ve bu gerçekten hareketle çevre üzerindeki baskıların azaltılması ve önlenmesine yönelik önlemler geliştirilmesi gündeme gelmiştir.

Bu nedenden yola çıkılarak, dünyada çevreye ilişkin ilk uluslararası girişim BM bünyesinde 1972 yılında düzenlenen Stockholm Konferansı olmuş ve aynı zamanda Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) oluşturulmuştur. Bu gelişmenin Avrupa Topluluğu düzeyine yansımaları ile aynı yıl içinde Topluluğa üye ülkeler arasında Paris Konferansı gerçekleşmiştir. Paris Zirvesi de olarak adlandırılan konferansta topluluğa üye ülkelerce kendi sınırları içinde çevre kirliliğinin genel durumu belirlenmiş, bu kirliliğin insan sağlığını önemli derecede tehdit eden bir boyuta ulaştığı belirtilmiştir.

Bu çerçevede, çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak bir topluluk çevre politikası geliştirilmesine karar verilmiş ve çevre politikasını oluşturacak temel ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkelerin

gerçekleştirilmesi amacıyla 1973 yılından itibaren Topluluk, Çevre Eylem Programları oluşturmaya başlamıştır.

3.2.1. Avrupa Birliği Çevre Eylem Programları

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, her alanda olduğu gibi çevrenin korunması amacıyla da ortak girişimlerde bulunmaktadır. 1973'de AB bünyesinde "Birinci Çevre Eylem Programı" yürürlüğe konmuştur. 1973-1976 yıllarını kapsayan program çerçevesinde topluluk, bugünkü ve gelecekteki ekonomik ve sosyal gelişmeye bir baz oluşturmak amacıyla çevre kirliliğini önleyecek ve tabii kaynakların akılcı bir biçimde kullanımını sağlayacak, etkin bir çevre politikası uygulamaya başlamıştır. Programın temel özelliği kirlenmenin ve çevresel bozulmaların daha oluşmadan önlenmeye çalışılmasıdır. Bu şekilde çevre bileşeni, ekonomik aktivitenin tarım, endüstri, enerji, ulaşım, turizm, bölgesel gelişme gibi çeşitli ana odaklarında yapılan planlama ve geliştirme çalışmalarına dahil edilmektedir.

Bunları takiben 1987, 1993 ve 2001 yıllarında da olmak üzere günümüze kadar 6 eylem programı gerçekleştirilmiştir. Son eylem programı 2001-2010 yıllarını kapsamakta 'Çevre 2010 Geleceğimiz, Tercihimiz' başlığını taşımaktadır.

Avrupa Topluluğu'nun çevre politikasının amaç ve ilkelerinin tanımlandığı Birinci Çevre Eylem Programı 23 Kasım 1973 tarihinde onanmıştır. Eylem programında, çevreye olan baskıların azaltılması, ekolojik dengenin ve biyosferin korunması, doğal kaynakların ekolojik dengeye zarar verecek şekilde kullanımından kaçınılması, çalışma ve

yaşam şartlarının iyileştirilmesi, kent ve bölge planlamalarında çevrenin daha fazla dikkate alınması, topluluk üyesi olmayan ülkelerde ve özellikle de uluslararası örgütlerle çevre sorunlarında ortak çözüm yolları aranması konularının uygulanması amaçlanmıştır.

17 Mayıs 1977 tarihinde uygulamaya konan İkinci Çevre Eylem Programı bir öncekinin devamı şeklinde olup, o güne dek oluşturulan ortak çevre politikalarının eksik yönlerini tamamlayıcı niteliktedir. Program su ve hava kirliliğinin önlenmesi, gürültüyle ilgili daha kapsamlı çözüm yolları üretmesi ve özellikle de ilk defa Çevresel Etki Değerlendirmesi'nin gündeme getirmesi yönünden önem taşımaktadır. Programda çevre sorunlarının ancak, uluslararası işbirliği ile çözümlenebileceği vurgulanmış, üçüncü ülkeler ve UNEP, OECD, UNESCO, FAO, Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütlerle çevre sorunlarının çözümü konusunda teknik işbirliği yapılması ele alınmıştır.

7 Şubat 1983 tarihinde onanan Üçüncü Çevre Eylem Programı, çevre politikasının diğer politikalarla uyumlaştırılması yönünden önem taşımaktadır. 27 Haziran 1985 tarih ve 85/337/AET sayılı Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönergesi'nin yürürlüğe girmesiyle çevresel etki değerlendirmesinin uygulamaya geçilmesinde ilk adımı oluşturan bu programda, doğal kaynakların korunması ve bu kaynakların akılcı bir şekilde kullanılmasının gerekliliği belirtilmiş, topluluğun çevreyle ilgili yürürlükte bulunan yönetmelik ve yönergelerinin ne derecede uygulandığının tespitine karar verilmiş üye ülkelerce ve 'kirleten öder' ilkesi de uygulamaya geçirilmiştir. Akdeniz'in korunması konusu da ilk defa bu programda yer almıştır. Bu eylem programı çevre koruma konusundaki yasaların işleyişi ve etkin bir şekilde uygulanması

yönündeki ciddiyeti sergilemiştir. Avrupa Topluluğu'nda çevre konusunda ilk kez doğrudan yasal dayanak oluşturulmuş olan Avrupa Tek Senedi de bu dönemde imzalanmıştır.

Sosyal ve ekonomik kalkınmada çevre korumanın gerekliliğini vurgulayan Dördüncü Çevre Eylem Programı Ekim 1987'de başlatılmıştır. Dördüncü eylem programı, Tek Avrupa Senedi ilkelerinin uygulamaya geçirilmesini hedeflemiştir. Teorik açıdan uygulamada olan Topluluk mevzuatının pratik açıdan da uygulanmasını sağlamak amaçlanmıştır. Zaten etkin bir çevre politikasının izlenmesi ve kişilere çevresel eğitimin verilmesiyle mevzuat, pratik açıdan da işlerlik kazanacaktır (Stanley, 1989). Dört ana bölümden oluşan programda; çevre kirliliği, doğal kaynakların yönetimi, uluslararası işbirliği ve uygun araçların geliştirilmesi konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Uluslararası işbirliğinde topluluğa üye devlet ve ülkelerin çevre koruma konusunda uluslararası kuruluşlara destek olması ve faaliyetlerine katılması istenmiş, işbirliğinin güçlendirilmesinin gerekliliği belirtilmiştir.

Programda destek olabilecek araçların geliştirilmesi üzerine “27 Haziran 1985 tarih ve 85/337/AET sayılı Çevresel Etki Değerlendirmesi Konsey Yönergesi etkin bir şekilde uygulamalıdır” Şeklinde karar alınmıştır (Dündar,1997).

18 Mart 1992 tarihinde kabul edilerek, konseye sunulan ve 1993 yılında yürürlüğe giren Beşinci Çevre Eylem Programı'nın temel ilkesini ‘Sürdürülebilir Kalkınma’ oluşturmuştur. Bu programda, çevreyi israf etmeden sürekli ve dengeli kalkınmanın sağlanması hedeflenmiştir.

26 Haziran 1990 tarihinde Dublin’de yapılan Zirve Toplantısı’nda yeni bir eylem programı hazırlanması kararı alınırken tüm dünyada doğal

kaynakların korunması yönünde çabaların artırılması ve topluluğun sanayileşmiş ülkelerle işbirliği içinde dünya çapında daha etkin bir rol üstlenmekle gelişmekte olan ülkelere çevre sorunları önlemleri konusunda yardımcı olmanın gerekliliği yönünde fikir birliğine varılmıştır.

Beşinci Çevre Eylem Programındaki ‘Çevreyi Kirlenmeden Önce Koruma İlkesi’ ve ‘Ortak Sorumluluk İlkesi’ bu eleştirilerin topluluk politikası üzerinde yaptığı etki ve gelişmeyi ortaya koymaktadır.

Çevre ve Kalkınma Komisyonu’na hazırlanan ‘Ortak Geleceğimiz’ adlı raporda topluluk, üye devlet hükümetleri, özel kuruluşlar, federal devletler ve vatandaşlara çevre konusunda sorumluluklar yüklenmiştir.

Programın uygulanabilirliği için yeni bir strateji geliştirilmiş ve yasal dayanaklar ikinci planda tutularak ekonomik ve sosyal tarafların katılımı ve işbirliği ön plana alınarak, yerinde bir koordinasyon, uygulama ve diğer politikalarla uyum sağlanarak adım atılması hedeflenmiştir.

Ocak 2001’de uygulamaya giren “Çevre 2010 Geleceğimiz, Seçimimiz” başlığını taşıyan Altıncı Çevre Eylem Programı çevre konusunda öncelik verdiği alanlar iklim değişikliğinin önlenmesi, doğa ve biyoçeşitliliğin korunması, çevre kirliliğinin insan sağlığına zarar vermesinin önlenmesi, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve atık yönetiminin geliştirilmesidir. Bu süreç içerisinde birliğin tümünün katılımıyla bir “Avrupa Araştırma Alanı (ERA)” yaratılması hedeflenmiştir. Programın işlerliği için, çevre mevzuatını uygulamaya geçirmek, çevreyi karar süreçlerinin merkezine koymak, pazar ekonomisi

ile birlikte çalışmak, halkın çevre dostu tercihlerini desteklemek ve araziye daha planlı kullanmak hedeflenmiştir. Bu hedeflerin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için birliğin dış ilişkilerine çevrenin bütün yönlerini dahil etmeli ve çevreye ilişkin uluslararası sözleşmelerin uygulanması sağlanmalı görüşüne varılmıştır.

Avrupa Birliği Çevre Politikasının dayandığı, üye ülkelerin çevre mevzuatlarını oluşturmalarında yol gösterici araç olan ilkeler Amsterdam Antlaşması'nda belirtilmiştir ve aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

- Çevre korumanın birlik politikaları'nın içine entegre edilmesi,
- Tüm topluluk kurumlarının çevre korumayı yüksek seviyede amaç edinmeleri,
- Çevreye gelebilecek muhtemel zararların erken aşamada önlenmesi için tedbir alınması,
- Zararın ortaya çıkmasını beklemeden önleme ilkesi,
- Çevresel zararların öncelikle kaynağında önlenmesi,
- Kirleten öder ilkesi

Topluluk çevre politikasının amacı, içinde yaşanan çevrenin ve yaşam şartlarının kalitesinin yükseltilmesidir (Anonim, 1990).

3.2.2. Avrupa Birliği Çevre Politikası'nın Hukuki Çerçevesi

1960'lı yılların sonunda oluşturulmaya başlanan çevre politikaları çerçevesinde öncelikle çevreyi kirleten ürünlere yönelik mevzuat geliştirilmiştir. 1972 yılında Ortak Çevre Politikası'nın oluşturulmasından 1987 Avrupa Tek Senedi'ne kadar geçen süre içinde çevre ile ilgili doğrudan hükümler içermeyen kurucu antlaşmalarda çevre

sorunları 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'nın çevre ile ilgili maddelerine dayanarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Böylece bu süre içinde uygulanan çevre politikaları Roma Antlaşması'nın 3 maddesinin (2,100 ve 235. madde) genişletilmesi ile şekillenmiştir.

a) Tek Senet Çerçevesinde Avrupa Birliği Çevre Politikası

Roma Antlaşması üzerinde yapılan değişiklikler ve eklenen yeni maddelerle oluşan Avrupa Tek Senedi 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Antlaşmanın üçüncü bölümüne eklenen hükümler (madde 130r,130s,130t) Ortak Çevre Politikası'nın hukuki çerçevesini belirlemekte ve çevrenin korunmasına ilişkin hedef ve kapsamı oluşturarak, topluluk üyelerine bu alanda yetki dağılımı yaparak çevre politikasına topluluk politikası kimliği kazandırmıştır.

Çevre konusunun Topluluğun kurucu antlaşmalarına entegre edilmesi ise ancak 1987 yılında imzalanan Tek Senet ile mümkün olmuştur (Ekeman,1998).

Ortak Çevre Politikası'nın hedefleri kurucu antlaşmanın 130r maddesinde açıklanmıştır. Bunlar; çevrenin korunması, kollanması ve çevre kalitesinin yükseltilmesi, doğanın ve doğal kaynakların, ekolojik dengeye zarar verecek şekilde işletilmelerinden sakınılması ve bunların akılcı bir şekilde yönetilmelerinin temin edilmesi, insan sağlığının korunması, kalkınmaya, kalite gereksinimleriyle uyum içinde, özellikle de çalışma şartlarının ve yaşam çevresinin geliştirilmesine yön verilmesi, kent planlaması ve toprak kullanımında çevresel etkilerin daha fazla dikkate alınmasının sağlanması, topluluğun dışındaki devletler, özellikle de uluslar arası örgütlerle küresel çevre problemlerine ortak çözümler

aranması şeklindedir (Budak, 2000). Belirtilen bu hedeflerin uygulanabilmesi için de dört temel ilke belirlenmiştir.

1) Kirlenmeden Önleme İlkesi

Çevre kirliliğinin giderilmesi yerine önceden tedbir alınacak önlemlerle engellenmesi esasına dayanmaktadır. Avrupa Tek Senedi ile resmiyet kazanmış olan bu ilke 1990'lı yılların çevre mevzuatının temelini oluşturmaktadır.

2) Kaynağında Önleme İlkesi

Kirliliği yaratan öğelerin topluluk tarafından geliştirilen teknik standartlara uyularak azaltılması amaçlanmaktadır.

3) Kirleten Öder İlkesi

Bir yandan ekonomik araçların temelini oluşturan bu ilke meydana gelen kirliliğin giderilmesi için gereken maliyeti kirletene yüklemiştir.

4) Diğer Politikalarla Bütünleştirme İlkesi

Topluluğun tüm politikalarında çevre unsurunun göz önünde bulundurulması amaçlanmıştır. Öncelikle tarım ve ulaştırma politikalarında uygulanan bu ilke, 3. Çevre Eylem Programı ile gündeme gelmiş ve zamanla topluluğun tüm politikalarına entegre edilmiştir.

Ortak Çevre Politikasının diğer politikalarla bütünleştirilmesi ilkesi ise; tamamen Avrupa Birliği Hukuku'na özgü bir ilkedir ve çevre politikalarının diğer Birlik politikalarına entegre edilmesini gerektirmektedir (Budak, 2000).

b) Maastricht Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Çevre Politikası

Avrupa Birliği’ni kuran bu antlaşma Ortak Çevre Politikası’nın topluluğun ortak politikalarının sıralandığı maddede resmen yerini alması yönünden önem taşımaktadır.

Maastricht Antlaşması ile topluluğun Kurucu Antlaşması’na Tek Senet’le eklenen ‘çevre’ başlıklı bölümde (Madde 130r,130s,130t) değişiklikler yapılmıştır. Madde 13r’nin ilk bölümünde yer alan çevre politikalarına ilişkin hedeflere topluluk çevre politikası ‘bölgesel yada küresel çevre sorunlarıyla mücadele için uluslar arası düzeyde önlemler geliştirmesine katkıda bulunacaktır’ şeklinde bir yenisi dahil edilmiştir.

Ortak Çevre Politikası’nın ilkelerine de ‘topluluğun değişik bölgelerindeki durumların çeşitliliği dikkate alınarak yüksek bir koruma seviyesini hedeflediği’ hükmü eklenmiştir. Ayrıca Maastricht Antlaşması ile çevre politikalarının finansmanında kullanılan ‘Uyum Fonu’nun hukuksal temeli oluşturulmuş ve çevre politikaları kapsamında karar alma mekanizması ile ilgili hükümler yenilenmiştir.

c) Kurumlararası Yetki Dağılımı ve Karar Alma Mekanizmaları

Çevre politikalarında kararlar topluluk ve üye ülkelerce ortaklaşa alınmaktadır. Tüm kararlarda yetki ikamesi ilkesi gözetilmekte ve asıl yetki üye ülkelerde bulunmaktadır. Çevreye ilişkin alınacak önlemlerin finansmanı ve çevre politikalarının uygulanması üye ülkelere bırakılmıştır fakat topluluk önlemlerini olumsuz yönde etkileyecek olan uygulamalardan kaçınılması zorunluluğu getirilmiştir. Üye ülkenin,

politikanın uygulanması için gereken maliyeti karşılayamaması durumunda Uyum Fonu'ndan mali destek sağlaması için Konsey düzenlemeler yapabilmektedir.

Topluluğun çevre mevzuatı, çevre korunmasına ilişkin önlemlerde asgari standartları belirlemektedir. Ancak, üye ülkeler daha yüksek standartlar uygulamaya elverişliyseler Komisyon'a bildirmek şartıyla daha sıkı tedbirler alabilmektedirler.

3.2.3. Ortak Çevre Politikasının Araçları

1972 yılından itibaren çevrenin korunmasına yönelik standartların belirlendiği yönerge, tüzük ve kararlar Ortak Çevre Politikası Mevzuatını oluşturmaktadır. Ortak Çevre Politikası'nın hedefleri ve öncelikleriyle ilişkili hükümler içinde oluşturulan ilk karar "Kirleten Öder" ilkesini uygulamaya geçiren konsey önerisidir.

Ortak Çevre Politikasının teknik araçları; çevre politikalarının diğer politikalarla bütünleştirilmesi, entegre kirlilik önleme ve kontrolü, uygulama ve denetim, Avrupa Çevre Ajansı(AÇA), Avrupa Birliği Çevre Etiket (Eco-label), çevre yönetimi ve denetimi sistemi (EMAS) ve Çevresel Etki Değerlendirmesi'dir.

Çevre politikalarının diğer politikalarla bütünleştirilmesi; çevre ile ilgili unsurların diğer Avrupa Birliği politikalarında göz ardı edilmemesi ve bunlara dahil edilmesi Avrupa Tek Senedi'nden beri gündeme getirilen bir ihtiyaç olmuştur. Üçüncü Çevre Eylem Programı'nda net olarak gündeme getirilen bu konuya Beşinci Çevre Eylem Programı'ndaki hedefler içinde öncelik verilmiştir. Avrupa

Birliği'nin 27 Mayıs 1998 tarihli Konsey'e sunduğu Tebliğ'de çevre boyutunun diğer topluluk politikalarıyla etkin bir şekilde entegrasyonunu sağlamak için gerekli görülen ilkeler belirtilmiştir. Bunlar; çevrenin topluluk kurumlarının bütün faaliyetlerine entegre edilmesi, mevcut politikaların gözden geçirilmesi, uygulamanın işlenmesi için öncelikli eylem ve mekanizmaların tanımlanması ve Avrupa Konseyi'nin çevre politikalarının diğer sektörel politikalarla entegrasyonunun gözden geçirilmesi olarak sıralanabilir.

Çevrenin bütün topluluk politikalarına tam olarak entegrasyonu uzun vadeli bir hedef olduğu için, Avrupa Birliği Komisyonu kısa vadede iki öncelik hedefiyle aşamalı bir yaklaşımı uygun görmektedir. Komisyon tarafından tüm aday ülkelerin topluluk çevre mevzuatını kendi mevzuatlarına dahil etmeleri ve çevre boyutunu bütün politika alanlarına entegre etmeleri istenmiştir. Çevre konuları önce Ortak Tarım Politikası'nın reformu ve Uyum Politikası çerçevesinde daha sonra da Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri için hazırlanan gelişme stratejilerinde yer almıştır. Kyoto Protokolü'nde de üye ülkeler, küresel ısınmayla mücadele için sera gazı emisyonlarını 2008-2012 yıllarına kadar azaltma çabalarında bulunmayı kabul etmişler ve böylelikle bütünleştirilmiş bir yaklaşım benimsenmiştir.

Entegre kirlilik önleme ve kontrolü; çevrenin en etkin ve geniş kapsamda korunması amacıyla hava emisyonları, atık su deşarjları ve katı atık yolu ile meydana gelen kirlenmenin önlenmesini ve kontrol edilmesini bütüncül bir yaklaşımla sağlamak üzere, bu konudaki diğer mevzuatlara uyumlu olmak kaydı ile, entegre kirlilik önlenmesi ve kontrolüne ilişkin 96/61/EC sayılı Direktif yürürlüğe koyulmuştur.

Uygulama ve denetim; Avrupa Birliği politikalarının ve bütünleşme çabalarının sonuca ulaşabilmesi için Avrupa kamuoyunun desteğinin sağlanması gerekmektedir. Vatandaşlar kendileri ile ilgili olarak verilen kararlar hakkında bilgilendirilmelidirler. AB ve üye devlet faaliyetlerinin de, kamunun erişimine açık olması önem taşımaktadır. Böylece yasama ve yürütmeye yapılabilecek hataları veya yetkilerin kötüye kullanımı önlenerek denetim mekanizması oluşabilmektedir.

Çevre ile ilgili olan ve resmi makamların elinde bulunan bilgileri edinme ve yayma özgürlüğünün sağlanması ve bilgilerin hangi hüküm ve şartlar altında verileceğinin belirlenmesi amacıyla 90/313/EC Sayılı, 7 Haziran 1990 tarihli Konsey Yönergesi çıkarılmıştır. Çevre Sorunları Konusunda Bilgiye Erişim, Karar Verme Süreçlerine Katılım ve Yargıya Başvurma İmkânı Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi), 25 Haziran 1998 tarihinde kabul edilmiştir. Kamu makamları, çevre sorunları ve düzenlemeleri hakkında vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının bilgiye erişimi, karar verme süreçlerine katılımı ve çevre hukuku hükümlerinin ihlali halinde yargıya başvurabilme imkanları konusunda teminatlar sağlama açısından etkili yükümlülükler altına sokulmaktadır.

Avrupa Çevre Ajansı (AÇA); 7 Mayıs 1990 tarihinde Konsey Tüzüğü ile topluluğa ve üye devletlere çevrenin durumu konusunda güvenilir bilgiler sağlamak üzere merkezi Kopenhag' ta bulunan Avrupa Çevre Ajansı (AÇA) ve Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı kurulmuştur. Sonradan bu tüzük, 29 Nisan 1999 tarihli Konsey Tüzüğü ile değişikliğe uğramıştır.

AÇA'nın amacı, topluluk içinde sürdürülebilir bir kalkınma sağlanması için topluluğun çevre eylem programlarının hükümleri çerçevesinde çevrenin korunması ve geliştirilmesidir. AÇA, Topluluğa üye devletlere bilgi aktarımını sağlayarak çevrenin korunması için gerekli tedbirlerin alınmasına, alınan bu tedbirlerin uygulanmasına ve halkın çevre koruma konusunda bilinçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Çevre Etiketi (Eco-label); çevreye zarar vermeyen ürünlerin tasarımını, üretimini ve pazarlarını geliştirmek amacı ile 880 Sayılı ve 23 Mart 1992 tarihli Konsey Tüzüğü ile AB'nin çevre etiketi sistemi kurulmuştur. Çevre etiketi bir zorunluluk olmaktan öte, ürünlere çevre ödülü verilerek çevrenin korunması yönünde teşvik oluşturmaktadır. Çevre etiketinin kazanılabilmesi için ürünün hammaddesi, imalatı, dağıtımı, tüketimi, kullanımı ve geri dönüşümü gibi evrelerin belirlenen kriterlere uyması gerekmektedir. Bu kriterler Üye devletlerin temsilcilerinden oluşan Avrupa Birliği Çevre Etiketi Kurulu (EUEB) tarafından konulmakta ve değiştirilebilmektedir. Her ürün grubuna verilecek etiketler için gerekli şartlar, endüstri, ticaret, tüketici ve çevre kuruluşlarından ilgili tarafların görüşleri de dikkate alınarak belirlenmekte ve Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayınlanmaktadır. Etiket alabilmek için imalatçılar yetkili makama başvuruda bulunmakta ve yetkili makam ürünün çevre etiketi koşullarına uygunluğu konusunda karar vermektedir. Başvuru sahibi ile yetkili makam arasında etiketin kullanım koşullarını içeren bir standart sözleşme yapılmaktadır.

Çevre yönetimi ve denetimi sistemi (EMAS); Çevre yönetimi politikalarının, programlarının ve sistemlerinin uygulanması, etkilerin değerlendirilmesi, halkın bilinçlendirilmesi ve endüstri dallarının çevre performansının geliştirilmesini amacı ile 29 Haziran 1993'te Topluluk Çevre Yönetimi ve Denetim Sistemi (EMAS) kurulmuştur.

Bu sisteme katılmak isteyen firma, işyeri çevre programı başlatarak, bir çevre yönetim sistemi yürürlüğe koymakta ve düzenli çevre denetimleriyle, çevre bildirimi hazırlamaktadırlar. Bu bildirim şirketten bağımsız bir çevre denetleme uzmanı tarafından incelenmektedir. Her üye devlet de bu uzmanın faaliyetlerini tüzük hükmüne göre denetlenmesi amacıyla kurulmuş bir sisteme sahiptir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi; herhangi bir alanda önerilen projenin uygulanmasına başlamadan önce, çevreye olabilecek etkileri inceleme ve değerlendirmeye çevreye olabilecek olumsuz etkileri önlemek amacıyla uygulanan bir süreçtir. Avrupa Birliği 85/37/EC sayılı Direktif ve bu direktifte değişiklik öngören 97/11/EC sayılı Direktif ile çevresel etki değerlendirmesi konusunda düzenlemeler öngörmüştür.

Ortak Çevre Politikasının mali araçları; LIFE (Çevre için Mali Araç) ve çevre vergileridir.

LIFE (Çevre için Mali Araç); AB çevre hukukunun ve politikasının geliştirilmesinde ve uygulanmasında büyük destek sağlayan LIFE (çevre için mali araç) 1992 yılında kurulmuştur. AB çevre politikasının ve mevzuatının gelişmesine, uygulanmasına ve çevrenin diğer politikalarla bütünleştirilmesine ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak amacıyla 1655/2000/EC Sayılı ve 17 Şubat 2000 tarihli Çevre için Mali Araç Tüzüğü çıkarılmıştır.

LIFE, topluluktaki ve topluluk üyesi olmayan bazı ülkelerdeki çevre faaliyetlerinin ortak finansmanını amaçlamaktadır.

LIFE'in tematik olarak "LIFE-Doğa", "LIFE-Çevre" ve "LIFE-Üçüncü Ülkeler" olmak üzere üç bölümü bulunmaktadır. "LIFE-Doğa"nın özel amacı, vahşi kuşların korunmasına ilişkin Topluluk Direktifi ile doğal habitatların korunmasına ilişkin Direktif'in uygulanışına katkıda bulunmaktır. "LIFE-Çevre"nin özel amacı, yenilikçi yöntem ve tekniklerin geliştirilmesine ve Topluluk çevre politikasının daha da gelişmesine katkıda bulunmaktır. "LIFE-Üçüncü Ülkeler"nin amacı ise, çevre sektöründe ihtiyaç duyulan kapasitelerin ve idarî yapıların kurulmasına ve Akdeniz'e, Baltık Denizi'ne kıyısı olan üçüncü ülkelerde çevre politikalarının ve eylem programlarının geliştirilebilmesine katkıda bulunmaktır.

Çevre Vergileri; üye devletler tarafından malî araçların Avrupa Birliği çevre politikasının etkililiğini arttırmak amacıyla kullanılmasını ve çevresel vergi ve harçların Topluluk mevzuatına uygun şekilde uygulanmasını temin etmek üzere, AB Komisyonu 26 Mart 1997 tarihinde bir Tebliğ çıkartmıştır. Tebliğ'de Komisyon, üye devletlere bu alanda uygun bir hukukî çerçeve ve özellikle Tek Pazar bağlamında kullanabilecekleri uygun seçenekler sunmakta, aynı zamanda bazı yükümlülükler de getirmektedir. Bir malî yükümlülüğün çevre vergisi olarak tanımlanabilmesi için çevreye olumsuz etkiler doğurabilecek bir faaliyeti konu alması gerekmektedir.

Çevre vergileri kirletici emisyonlardan alınan vergiler ve ürünlerden alınan vergiler olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu, üye devletlerin çevre vergileri konusundaki

uygulama ve deneyimlerini bir araya getirme; mevcut vergi ve harçların ekonomik ve çevresel etkilerini inceleme ve bu uygulamaların Avrupa Tek Pazarı ile Avrupa endüstrisinin rekabet gücü üzerindeki etkisini izleme bölümlerinden meydana gelen bir strateji ortaya koymaktadır.

3.3. Türkiye'nin Çevre Politikası

3.3.1. Türkiye'de Çevre Politikalarının Geçmişi

Türkiye'de çevrenin korunmasına yönelik uluslararası politikaların geliştirilmesi ilk kez 1972 yılında Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı sonrasında gündeme gelmiştir. 1973 yılında hazırlanan 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre sorunları ilk kez ele alınmış ve ekonomik kalkınmayı engellemeksizin çevrenin korunmasına ilişkin düzenlemelerin mevzuatta yer alması gerektiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede 11 Ağustos 1983 tarih ve 18132 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Çevre Kanunu ve bu kanun çerçevesinde hazırlanan bir dizi yönetmelikle Türkiye Çevre Mevzuatı oluşturulmaya başlanmıştır.

1978 yılında, ilk kez çevre politikalarının oluşturulması amacı ile Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur. 1984 yılında, kamu yönetiminde yapılan düzenlemeler sırasında, Çevre Müsteşarlığı, Başbakanlığa bağlı Çevre Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. 1989 yılında ise yine Çevre Müsteşarlığı'na geçiş yaşanmış, çevre örgütü bir üst düzeye taşınmıştır. 1991' de, Çevre Bakanlığı kurulmuş, Yüksek Çevre Kurulu, Özel Çevre Koruma Kurumu, Çevre İl Müdürlüğü,

Mahalli Çevre Kurulu gibi kurumlar Bakanlığa bağlı kuruluşlar olarak tanımlanmıştır. 2003 yılında ise, kamu yönetiminde yeniden yapılanma ya da “ devlette reform” sürecinin bir sonucu olarak, birleşik bakanlık modeline geçilmiş ve “Çevre ve Orman Bakanlığı” kurulmuştur (Torunoğlu, 2005).

Türkiye’de “Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı” ile birlikte (1973-1977), çevre sorunlarına yönelik politika belirleme yönünde ilk adımlar atılırken, çevre örgütlenmesi yönünde de tartışmalar başlamıştır. Bu noktada, çevre yönetimi kavramı gündeme gelmiş, kamu ve özel sektör arasında etkileşimi kuracak, doğal varlıkların korunmasını temel alacak, sorunlara merkez ve yerel düzeyde çözümler getirebilecek, eşgüdüm ve denetimi sağlayacak bir sistemin arayışları başlamıştır. Ancak geride kalan yıllar içerisinde kurumsal anlamda güçlü ve etkin bir çevre kurumunun oluştuğundan söz etmek mümkün değildir. Bu noktada, çevre örgütlenmesinde bir dizi geçiş ve sorun yaşanmış, kurumsal karmaşa bir türlü giderilememiş, beraberinde yasa, yönetmelik ve uygulamalardan kaynaklı yetki ve görev karmaşasının öne çıktığı bir süreç yaşanmıştır (Torunoğlu, 2005).

Türkiye’de 5. Beş Yıllık Kalkınma Planına kadar çevreye ilişkin düzenlemelerde ağırlık verilen husus çevre kirliliğinin azaltılmasıdır. 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan itibaren ise, doğal kaynakların etkin kullanımının ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarımının da en az çevre kirliliğinin engellenmesi ya da ortadan kaldırılması kadar önem taşıdığı görüşü benimsenmeye başlanmıştır (Ekeman,1998).

6. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile de, sürdürülebilir kalkınma hedefli bir yaklaşım benimsenmiştir. Bununla beraber gönüllü çevre kuruluşlarının sayısında belirgin bir artış gözlenmiştir.

7. Beş Yıllık Kalkınma Planı kendinden önceki altı beş yıllık kalkınma planlarının bir özeleştirisi olmuş ve o güne kadar yapılan çalışmaların uygulanabilirliği tartışılmış çevrenin korunması, çevre mevzuatının içeriği ve uygulayıcı kurumların yetkileri arasındaki karışıklıklar ve bunların çözümleri ele alınmıştır. 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre mevzuatı ile ilgili sorunlar dışında üç farklı kategoride çalışmalar yapılması gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Bunlardan ilki çevre standartlarının belirlenmesinde kullanılan veri ve bilgi sistemlerinin geliştirilmesidir. Rio Zirvesi'nde kabul edilen “Gündem 21” çerçevesindeki uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve gerekse AB standartlarına uyum sağlanması için kullanılan bilgilerin sürekli güncellenmesi gerekliliğine karşın Türkiye’de bu konuyla ilgili eldeki verilerin, araştırmaların yetersizliği ifade edilmiştir. İkinci olarak çevre politikalarına halkın katılımının sağlanmasının, kamuoyunda çevre bilincinin arttırılmasının, bunların sağlanması içinse örgün ve mesleki eğitimin önemi vurgulanmıştır. Üçüncü olarak ele alınan konu ise; birer dış etken olan çevre maliyetlerinin içselleştirilmesi için Türkiye’de uygulanan politikaların yetersizliğidir. Maliyetlerin içselleştirilmesi için önerilen çözüm yolu olarak “yönetim ve kontrol” yaklaşımı yerine ekonomik araçların kullanımına yer veren “özendirici yaklaşımın” desteklenmesi gösterilmiştir.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planına kadar çevre sorunlarını çözmek amacıyla mevzuatta ve kurumsal yapının oluşturulmasında ilerlemeler

kaydedilmiş, Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) hazırlanmıştır. Bu olumlu gelişmelere rağmen, çevre yönetim sistemleri istenilen etkinlik düzeyine getirilememiştir. Hızlı kentleşme, başta kıyı alanları ve denizler olmak üzere doğal kaynaklar üzerindeki baskıları, atıkların miktarını ve diğer çevre sorunlarını artırmıştır. Ayrıca, çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalarla entegrasyonu sağlanamamış, bu konuda ekonomik araçlardan yeterince faydalanılamamıştır. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliğinin uygulama sürecinde istenen başarı elde edilememiştir. Çevre sorunlarının çözümü için uygulanan politikalar ve alınan kararların, Avrupa Birliği normları ve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi çalışmalarına devam edilmektedir (Anonim, 2006).

8. Beş Yıllık Kalkınma Planında; uzun dönemde çevre sorunlarının çözümü için uygulanan politikalar ve stratejilerin ülke gerçekleri de dikkate alınarak Avrupa Birliği normları ve uluslararası standartlara paralel olması sağlanması, çevre ve kalkınma ile ilgili veri ve bilgi erişim sistemleri oluşturulması, çevre izleme ve ölçüm altyapısının geliştirilmesi, çevre envanterleri, istatistikler ve standartlara yönelik ihtiyaç duyulan düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, ÇED sürecinin daha etkin kılınmasını sağlayacak çalışmaların yapılması hedeflenmiştir (Anonim, 2006).

Dokuzuncu Kalkınma Planı; “İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı ile her alanı detaylı

düzenlemeye dayanan bir plan hazırlama anlayışından, belirlenen kalkınma vizyonu çerçevesinde makro dengeleri gözeterek, öngörülebilirliği artıran, piyasaların daha etkin işleyişine imkan verecek kurumsal ve yapısal düzenlemeleri öne çıkaran, sorunları öncelikli kılan, temel amaç ve önceliklere yoğunlaşan bir stratejik yaklaşıma geçilmektedir. Etkili bir izleme ve değerlendirme mekanizmasına yer veren Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB'ye üyelik sürecinin gerektirdiği Katılım Öncesi Ekonomik Program ve Uyum İçin Stratejik Çerçeve gibi dokümanların yanında, başta Orta Vadeli Program olmak üzere diğer ulusal ve bölgesel plan ve programlar ile sektörel ve kurumsal strateji belgelerinin dayanağını oluşturmaktadır (Anonim 2006)

9. Kalkınma Planını oluşturan temel ilkeler arasında çevreye ilişkin “Doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması esastır” maddesi yer almaktadır.

Türkiye’de birçok alanda olduğu gibi çevre politikalarında da sorunların, mevzuattaki eksikliklerden değil, uygulamadaki aksaklıklardan kaynaklandığını söylemek mümkündür (Ekeman, 1998).

3.3.2. Türk Çevre Mevzuatı

Türk çevre mevzuatı esas itibarıyla Çevre Kanunu ve bu kanun çerçevesinde hazırlanmış tüzük yönetmelik ve tebliğlerden oluşmaktadır. Ancak Çevre Kanunu ve kanun çerçevesinde hazırlanan bu düzenlemelerin yanı sıra, çevre üzerindeki doğrudan ya da dolaylı etkileri nedeniyle Hıfzısıhha Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma

Kanunu, Milli Parklar Kanunu, İmar Kanunu vb. birçok kanun ve bunlar kapsamındaki hukuki düzenlemeler de, Türk çevre mevzuatının birer parçasıdır (Ekeman,1998).

Türk çevre mevzuatını oluşturan yönetmeliklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır;

- Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği 30/07/2004
- Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği 31/08/2004
- Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 03/03/2005
- Av ve Yaban Hayvanı Üretme Yeri ve İstasyonları İle Kurtarma Merkezlerinin Kuruluşu, Yönetimi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik 30/11/2004
- Bitki Koruma Ürünlerinin Ruhsatlandırılması Hakkında Yönetmelik 02/09/2004
- Çevre Denetimi Yönetmeliği 05/01/2002
- Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmelik 04/11/2000
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği 16/12/2004
- Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği (2002/49/EC) 01/07/2005
- Doğal Mineralli Sular Hakkında Yönetmelik 01/12/2004
- Endüstriden Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği 07/10/2004
- Halk Sağlığı Alanında Haşerelere Karşı İlaçlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 27/01/2005

- Endüstri Tesislerinden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği 22/07/2006
- İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik 17/05/2005
- Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği 13/01/2005
- İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik 08/09/2004
- Mera Yönetmeliği 31/07/1998
- Milli Parklar Yönetmeliği 12/12/1986
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin -Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik 06/08/2004
- Nükleer ve Radyolojik Tehlike Durumu Ulusal Uygulama Yönetmeliği 15/01/2000
- Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik 11/07/2002
- Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına Dair Yönetmelik 25/7/1999
- Radyoaktif Madde Kullanımından Oluşan Atıklara İlişkin Yönetmelik 02/09/2004
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği 31/12/2004
- Su Ürünleri Yönetmeliği 10/03/1995
- Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği 30/1/2002
- Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik 13/6/2003
- Tarımda Kullanılan Kimyevi Gübrelere Dair Yönetmelik 27/03/2002

-Titreşim Yönetmeliği 23/12/2003

-Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği 31/05/2005

Türk Çevre Kanunu, 11.08.1983 tarihli ve 18132 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Çevre Kanunu’nun amacı çevrenin korunması, hava, su ve toprak kirliliğinin önlenmesi arazi ve doğal kaynakların uygun kullanımı; ülkenin bitki, hayvan varlığı ve tarihsel zenginliklerinin korunması; bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, medeniyet ve yaşam kalitesi düzeylerini geliştirip güvence altına almak amacıyla alınacak önlemlerin ekonomik ve kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak düzenlenmesini sağlamaktır.

Çevre Kanunu’nun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır (Madde 1 - (Değişik: 26.4.2006 / 5491 Md.1.Çevre Kanunu).

Kanun çevre ile ilgili bazı kavramlara açıklık getirerek çevre terminolojisine önemli katkılar sağlamaktadır. Bunlardan bazıları;

Çevre korunması: Çevresel değerlerin ve ekolojik dengenin tahribini, bozulmasını ve yok olmasını önlemeye, mevcut bozulmaları gidermeye, çevreyi iyileştirmeye ve geliştirmeye, çevre kirliliğini önlemeye yönelik çalışmaların bütünü,

Sürdürülebilir çevre: Gelecek kuşakların ihtiyaç duyacağı kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda (sosyal, ekonomik, fiziki vb.) ıslahı, korunması ve geliştirilmesi sürecini,

Ekolojik denge: İnsan ve diğer canlıların varlık ve gelişmelerini doğal yapılarına uygun bir şekilde sürdürebilmeleri için gerekli olan şartların bütünü,

Çevresel etki değerlendirmesi: Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları,

Stratejik çevresel değerlendirme: Onaya tâbi plân ya da programın onayından önce planlama veya programlama sürecinin başlangıcından itibaren, çevresel değerlerin plan ve programa entegre edilmesini sağlamak, plan yada programın olası çevresel etkilerini en aza indirmek ve karar vericilere yardımcı olmak üzere katılımcı bir yaklaşımla sürdürülen ve yazılı bir raporu da içeren çevresel değerlendirme çalışmalarını, ifade eder.

(Madde 2 - (Değişik: 26.4.2006 / 5491 Md.2) şeklindedir.

Türk Çevre Kanunu'nu oluşturan temel ilkeler aşağıdaki başlıklar altında sıralanmıştır;

a-) Kirleten Öder İlkesi: Kanunun temel ilkeleri çerçevesinde çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi gerçek ve tüzel kişilerle vatandaşların görevidir. Tüm bu kişiler, bu alanda alınacak tedbir ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdür. Bunun haricinde kanunun 3.

Maddesi'nde sıralanan ilkeler arasında en önemlisi “kirleten öder” ilkesidir.

1998 yılında Çevre Kanunu'nun 3. Maddesi'ne eklenen (e) bendi çerçevesinde, ‘kirlenmenin önlenmesi, sınırlandırılması ve mücadele için yapılan harcamaların kirleten tarafından karşılanması esastır. Kirletenin kirlenmeyi durdurmak, gidermek ve azaltmak için gerekli önlemleri alması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar’ kirletenden tahsil edilmektedir.

AB çevre mevzuatıyla paralellik taşıyan bu ilkeden hareketle kanunun 28. Madde'sinde çevreyi kirletmeden ötürü oluşan sorumluluğu da netleştirmektedir. Bu çerçevede ‘çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar’. Görülebileceği üzere çevrenin kirlenmesinden doğan sorumluluk ‘objektif sorumluluk’tur. Kısacası çevreyi kirleten, sebebiyet verdiği kirlilikten ötürü herhangi bir kasıt ya da kusur şartı aranmaksızın sorumlu sayılır. Çevre kirliliğinin önlenmesi ya da sınırlandırılması için gerekli olan ödeme yükümlülüğünden kurtulmanın tek yolu ise kirletenin, söz konusu kirlenmeyi önlemek için gerekli her türlü tedbiri aldığını ispat etmesidir (Egeli,1996).

b-) Çevresel Etki Değerlendirmesi: Kanunun 10. Maddesi, gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetler sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmelerin bir ‘Çevresel Etki Değerlendirme Raporu’ hazırlamasını şart koşmaktadır. Rapor, ‘çevreye yapılabilecek tüm etkilerin göz önünde bulundurularak çevre kirliliğine

sebeup olabilecek atık ve atıkların ne şekilde zararsız hale getirileceği ve bu hususta alınacak önlemleri' belirtmelidir. Raporun içeriği ve isteneceği durumlar gibi hususlar ise 'Çevresel Etki Değerlendirmesi'ne ilişkin yönergede ele alınmaktadır (Ekeman,1998).

Madde 10 - (Değerşik: 26.4.2006 / 5491 Md.7);

Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler. Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değerildir Kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez; proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez. Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışındadır. Çevresel Etki Değerlendirmesine tâbi projeler ve Stratejik Çevresel Değerlendirmeye tâbi plân ve programlar ve konuya ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.

c-) Çevre Kirliliğini Önleme Fonu: Gelişmekte olan ülkelerin tümünün sorunu olan çevre kirliliğinin önlenmesi ve azaltılması amacıyla mali kaynak yaratılması sorununa, çevre kanunu çerçevesinde bir 'Çevre Kirliliğini Önleme Fonu' oluşturulması yoluyla bir ölçüde çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Fon kapsamında çevrenin iyileştirilmesi için gerekli harcamaların %45 ine yakın kısmı en çok yirmi yıl vadeli kredilerle desteklenir(Anonim, 1998 b). Fonun kullanıldığı başlıca alanlar ise çevre kirliliğini önleme amaçlı AR-GE faaliyetleri, çevrenin temizlenmesi, çevre kirliliğini önleme amaçlı eğitim faaliyetleri, personel

yetiştirilmesi, teknoloji ve proje satın alınması, arıtma tesisleri için kredi yardımı, ağaçlandırma ile hayvan ve bitki nesillerinin ıslahı için yapılacak çalışmalardır (Ekeman,1998).

3.3.3. Kurumlararası Yetki Dağılımı ve Karar Alma Mekanizmaları

Türkiye’de evre kirliliğinin giderek artması ve önemli boyutlara ulaşmasıyla birlikte evre ile ilgili kanun, tüzük ve yönetmelikler çıkarılmış ve en son olarak 21.08.1991 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 443 sayılı kanun hükmünde kararname ile bunların uygulamalarının izlenmesi ve denetlenmesi amacıyla evre Bakanlığı kurulmuştur. Daha sonra; 01.05.2003 tarihinde kabul edilen ve 08.05.2003 tarih ve 25102 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 4856 sayılı yasa ile belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde, evre ve Orman Bakanlıklarının birleştirilmesi suretiyle evre ve Orman Bakanlığı adı altında kurulmuş bir bakanlıktır.

evre ve Orman Bakanlığı’nın kuruluş amaçları, çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun ve verimli şekilde kullanılması ve korunması, ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile doğal zenginliklerinin korunması ve geliştirilmesi, her türlü evre kirliliğinin önlenmesi ve ormanların korunması, geliştirilmesi ve orman alanlarının genişletilmesidir (Anonim, 2006).

evre ve Orman Bakanlığı’nın temel görevleri çevrenin korunması, kirliliğinin önlenmesi ve iyileştirilmesi için prensip ve

politikalar tespit etmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede, araştırmalar ve projeler yapmak, yaptırmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek, uygulanmasını sağlayacak tedbirleri almak, çevrenin korunması ve kirliliğinin önlenmesi amacıyla ülke şartlarına uygun olan teknolojiyi belirlemek, bu maksatla kurulacak tesislerin vasıflarını tespit etmek, ülke şartlarına uygun olan çevre standartlarını Türk Standartları Enstitüsü ile birlikte belirlemek, uygulamak ve uygulanmasını sağlamaktır.

Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde, çevreye olumsuz etki yapabilecek her türlü plân, program ve projenin, fayda ve maliyetleriyle çevresel olguların ortak bir çerçeve içinde değerlendirilmesini gerçekleştirecek çevresel etki değerlendirmesi ve stratejik çevresel değerlendirme çalışmasının yapılmasını sağlamak, bu çalışmaları denetlemek ve izlemek de Çevre ve Orman Bakanlığı'nın görevleri arasındadır.

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın çalışmalarına halkın katılımını sağlamak amacıyla aynı kanun hükmündeki kararname kapsamında dört farklı düzeyde özel danışma kurulları oluşturulmuştur. Bu kurullar çevre sorunlarının çözümü için, çeşitli kurum ve kuruluşlara mensup katılımcıların bilgi ve deneyiminden yararlanmak amacıyla oluşturulan çevre şurası, çevrenin korunmasına yönelik hedefler belirleme, özel koruma alanlarında kurulacak tesislere ve bu alanların yönetimiyle ilişkin ilkeler oluşturma, Çevre Bakanlığı tarafından belirlenen gündem doğrultusunda tartışma ve araştırmalar geliştirme görevlerini yerine getirmek amacıyla kurulmuş olan Yüksek Çevre Kurulu, Merkez Çevre Kurulları Çevre Bakanlığı tarafından belirlenen politikaların yerel ölçekte

yürütülmesine yönelik etkinliklerin, illerin öncelikli çevre sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunların Çevre Bakanlığı'na iletilmesinden sorumlu olan Mahalli Çevre Kurulu ve Merkez Av Komisyonudur.

Çevre ile ilgili genel politikalar merkezi yönetim tarafından belirlenmesine rağmen, bu politikaların hayata geçirilmesinde temel sorumluluk yerel yönetimlerde dir. Türkiye'de yerel yönetimler belediyeler, köyler ve il özel idarelerinden oluşmaktadır. Çevre ile ilgili alanlarda yetki ve sorumluluklarının kısıtlı olması nedeniyle köyler ve il özel idarelerin kurumsal yapı içerisindeki konumu sınırlıdır. Ancak belediyeler, yürürlükteki yasaların uygulanması açısından düzenleme, kural koyma, denetim ve yaptırım yetkilerine sahip olmaları nedeniyle bu alanda önem taşımaktadırlar. Bunun yanı sıra belediyeler, ürettikleri hizmetler sonucu bazı durumlarda çevrenin korunmasına olumlu yönde katkıda bulunurlar (Ekeman,1998).

3.3.4. Ulusal Çevre Stratejileri ve Eylem Planı

1992 yılında düzenlenen Rio Zirvesi'nde kabul edilen “Gündem 21” çerçevesinde katılımcı ülkelerin kendi ulusal çevre eylem planlarını oluşturmaları öngörülmüştür. Ancak Türkiye diğer katılımcı ülkelere göre çalışmalarına oldukça geç (1995) başlamış ve çalışmalarını 1998 yılı mayıs ayında “Ulusal Çevre Stratejileri ve Eylem Planı”(UÇEP) başlıklı metinde toplamıştır. UÇEP' in hazırlanması sürecine olabildiğince çok katılımın sağlanması hedeflenmiş ve bu amaçla öncelikle çevrenin korunması açısından önemli görülen birçok alanda kendi konularında uzman temsilcilerden oluşan çalışma grupları oluşturulmuştur. Bu

Çalışma grupları çalışmalarını Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin koordinasyonu çerçevesinde sürdürmüştür.

Hazırlık alışmaları; Orman Bakanlığı ile birleşmeden önce, evre Bakanlığı bünyesindeki teknik destek ve Dünya Bankasının finansman katkısıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müşteşarlığı tarafından yapılan "Ulusal evre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)" uygulama alışmaları DPT Müşteşarlığı ve Bakanlık arasında 08.05.1998 tarihinde imzalanan bir protokol ile başlatılmıştır. UÇEP' in hazırlık sürecinde belirlenen hedefleri; yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, evre bilinç ve duyarlılığının geliştirilmesi, evre yönetiminin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sağlanmasıdır (Anonim, 2006).

Hedeflerin yanı sıra, UÇEP' in hazırlanmasıyla sonuçlanan süreç 5 ilke çerçevesinde şekillenmiştir. Bunlar; evre sorunlarına yönelik çözümlerin hayata geçirilmesi sürecinde demokratik ve katılımcı mekanizmaların kullanılması, çözümlerin baskıcı önlemler değil toplumsal uzlaşma temelinde belirlenmesi, kaynak kullanımında etkinliğin artırılması ve ekonomik kazanç sağlanması amacıyla davranış değişikliklerinin geereştirilmesi, kaynakların sınırlı olması nedeniyle öncelikli hedeflerin belirlenmesi ve bu önceliklere uyulması bu amca yönelik olarak gruplar arasında eşgüdüm sağlanması ve evre sorunlarını, çözüm için en uygun seviyede ve mümkün olan en alt düzeyde yerelleştirilmesidir (Anonim, 2006).

UÇEP hazırlık sürecinin başlıca bulguları, "bugünkü evre yönetimi, Türkiye'nin temel evre sorunlarını çözebilecek yeterlilikte

değildir, Türkiye'de çevrenin korunması, yönetimi ve iyileştirilmesi için yeni yatırımlar gerekmektedir” olarak belirlenmiştir.

En büyük öncelik bugünkü çevre yönetim sistemini daha etkili kılmaya yönelik eylemlerdir. Bugünkü sistem halkın katılımını sınırlandırmakta, eldeki bilgilerden tam anlamda yararlanamamakta, dolayısıyla, Türkiye'de bugün mevcut olan sistem, sorun alanlarına gerektiği biçimde yönelebilecek yetkinlikte değildir. En önemli husus, Türkiye'deki planlama sisteminde, özel bir sorun alanına yönelik “*eylem planı*” hazırlayıp uygulama geleneğinin bulunmayışıdır. hukuksal düzenlemelerde “*eylem planı*” Buna karşılık, DPT'nin "sektörel ya da bölgesel ölçeklerde kalkınma planları hazırlama" görevi bulunmaktadır. Bu durumda çevre bir sektör olarak kabul edilirse, UÇEP'e "*sektörel bazda kalkınma planı*" olarak bakılması gerekmektedir (Anonim, 2006).

4. AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNDE ÇEVRE

4.1. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinin resmi başlangıcı, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nin altı ülke tarafından kurulmasının ardından Türkiye'nin ortaklık için 31 Temmuz 1959 tarihinde yaptığı başvuruya dayanmaktadır. AET Bakanlar Konseyi Türkiye'nin ortaklık başvurusunu kabul etmiş ve yapılan hazırlık görüşmelerini takiben 12 Eylül 1963 tarihinde 'Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan anlaşma olan Ankara Anlaşması imzalanmıştır (Anonim, 2006).

Ankara Anlaşması'nda, Türkiye ile Avrupa Topluluğu (AT) arasında kurulan ve nihai amacı Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği olan ortaklığın, üç dönemden geçerek gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bunlar; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir. Geçiş döneminde Türkiye ile AT arasındaki ilişkiler, Ankara Anlaşmasının yanı sıra, 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol uyarınca düzenlenmiştir. Geçiş döneminde, taraflar arasında sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tedricen gerçekleştirilmesi, işçilerin karşılıklı olarak serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde giderek genişleyecek bir tercihli ticaret rejiminin uygulanması, Katma Protokolün belirlediği alanlarda Türkiye ile AT arasında mevzuat ve politikaların yaklaştırılması ile şartların elverdiği ölçüde, hizmetlerin serbest dolaşımı süreçlerinin başlatılması öngörülmüştür (Anonim, 2006).

Ankara Anlaşması ile ayrıca periyodik olarak toplanan ve ortaklıkla ilgili konuları görüşen bir Ortaklık Konseyi oluşturulmuştur. Söz konusu kurumsal çerçeve, gümrük birliğinin nihai aşamasının uygulamaya konulması ile birlikte genişletilmiştir (Anonim, 2005).

Ankara Anlaşması'nın 2. maddesinde Türkiye ile AT arasında başlatılması öngörülen gümrük birliği, yine Ankara Anlaşmasının 10. maddesine göre, Topluluk üyesi Devletlerle Türkiye arasında, ithalatta olduğu gibi ihracatta da gümrük vergileri ve eş etkili vergi ve resimlerin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili başka her türlü tedbirin yasaklanmasını; Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde, Topluluğun ortak gümrük tarifesinin kabulünü ve Toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair mevzuata yaklaşmayı kapsamaktadır (Anonim, 2006).

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri, 1993 yılında Gümrük Birliği müzakerelerinin başlaması ile yeni bir boyut kazanmıştır. İki yıllık müzakerelerden sonra Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı kararıyla Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Anonim, 2005).

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin dönüm noktası, 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık statüsünün teyit edilmesi ve Türkiye'nin AB'nin Yeni Genişleme Politikası çerçevesinde oluşturulan sisteme, diğer aday ülkelerle eşit statüde katılacağına ilişkin karar olmuştur. Helsinki Zirvesi'ni takiben başlayan adaylık sürecinde, diğer aday ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de ilerleme raporu hazırlanmıştır. 1999 yılında açıklanan ilerleme raporunda yer alan değerlendirmeler, ilk Katılım Ortaklığı Belgesi'nin de temelini oluşturmaktadır (Anonim, 2006).

Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 13 Ekim 1999 tarihinde açıklanan Türkiye için ikinci İlerleme Raporu'nda Türkiye'ye üyelik perspektifi verilmesi önerilmiş ve bunun sonucunda Aralık 1999'da toplanan Helsinki Zirvesi'yle Türkiye, AB'ye üyeliğe aday ülke olarak kabul edilmiştir (Anonim, 2005).

Üç yıl aradan sonra Ortaklık Konseyi ilk defa Nisan 2000'de Türkiye başkanlığında toplanmıştır. Konsey'de iki önemli siyasi karar alınmıştır; birincisi Ortaklık Komitesi kapsamında sekiz alt-komitenin oluşturulması, ikincisi de AB ve Türk satın alma piyasalarının karşılıklı olarak birbirlerine açılması ve hizmetlerin serbestleştirilmesi amacıyla yapılacak anlaşma müzakerelerinin başlatılmasıdır. Müzakerelerin ilk turu gerçekleştirilmiştir. AB Konseyi tarafından resmen 8 Mart 2001 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi, AB'nin katılım kriterlerinin karşılanması yönünde ilerleme kaydedilmesi amacıyla Türkiye için önceliklerin belirlendiği bir yol haritasıdır. Katılım Ortaklığı Belgesi'nin amacı, Komisyon'un Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği yolunda kaydettiği ilerlemeye ilişkin 2000 yılı Düzenli Raporu'nda tanımlanan çalışma gerektiren öncelikli alanları, bu öncelikleri hayata geçirmek için Türkiye'ye sağlanmış olan mali olanakları ve bu yardımların tabi olacağı şartları tek bir çerçeve altında bir araya getirmektir (Anonim, 2006).

Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak, AB müktesebatına uyum sağlanması için mevzuatımızda yapılacak değişikliklerin ve yeni düzenlemelerin, uyum için gerekli beşeri ve mali kaynakların, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirtilen önceliklerin yanı sıra, Türkiye'nin uyum için gerekli gördüğü kendi önceliklerinin, AB müktesebatının

üstlenilmesi için gerekli olan idari kapasitenin geliştirilmesinin ve kısa ve orta vadeli öncelikler takviminin yer aldığı AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı (Ulusal Program) Taslağı DPT tarafından hazırlanarak, 28 Kasım 2000 tarihinde Avrupa Birliği Genel Sekreterliğine iletilmiştir. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından nihai hale getirilen Ulusal Program, 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulunda kabul edilerek 24 Mart 2001 tarih ve 24352 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayınlanmıştır (Anonim, 2005).

Türk hükümeti bu Katılım Ortaklığı Belgesi ışığında 19 Mart 2001'de Müktesebat'ın Üstlenilmesi için Ulusal Programı (UP) kabul etmiştir. Program geniş çaplı bir siyasi ve ekonomik reform gündemi ortaya koymaktadır. Eş zamanlı olarak Ulusal Program'ın uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine ilişkin bir kararname de kabul edilmiştir. 15 ve 16 Haziran 2001 tarihlerinde Gotheburg'da yapılan Avrupa Konseyi'nde Ulusal Program 'olumlu bir gelişme' olarak tanımlanmış ve Türkiye, katılım öncesi stratejisinin mihenk noktası olan Katılım Ortaklığı'nın önceliklerini hayata geçirmek için somut adımlar atmaya teşvik edilmiştir (Anonim, 2005).

Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde diğer bir önemli dönüm noktası 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'dir. Zirve'de 10 aday ülkenin katılım müzakerelerinin tamamlandığını ilan edilmiş ve Türkiye ile ilgili olarak, 2004 yılı ilerleme raporu ve tavsiye doğrultusunda, Kopenhag siyasi kriterlerinin yeterli ölçüde karşılandığının belirlenmesi halinde gecikmeksizin katılım müzakerelerine başlanacağı ifade edilmiştir. Türkiye, Helsinki Zirvesi'ni takip eden dönemde yoğun bir reform sürecine girerek, AB siyasi

kriterlerine uyum amacıyla çok sayıda yasa ve mevzuat düzenlemesini içeren 8 Uyum ve 2 Anayasa Değişikliği Paketini kabul etmiştir. Reform sürecinde kaydedilen somut ilerlemeyi takriben, AB Komisyonu, 6 Ekim 2004 tarihinde Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönünde kaydettiği aşamaların ve mevcut eksikliklerin saptandığı ilerleme raporunu açıklamıştır. Komisyon bu raporda, önceden belirlenmiş düzenlemelerin yürürlüğe girmesi koşuluyla Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli düzeyde karşıladığını belirtmiş ve katılım müzakerelerinin açılması önerisinde bulunmuştur. Bu öneri doğrultusunda, 16-17 Aralık 2004 tarihlerinde gerçekleştirilen Zirve'de, Türkiye-AB ilişkileri açısından son derece kritik bir noktaya ulaşılmıştır. AB liderleri, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiğini belirterek müzakerelerin 3 Ekim 2005 tarihinde başlaması konusunda anlaşmaya varmışlardır(Anonim, 2006).

4.2. Türkiye'nin Avrupa Birliği Çevre Mevzuatına Uyumu

Türkiye'nin Avrupa Birliği çevre mevzuatına uyum konusundaki yükümlülükleri ile ilgili son ve en önemli gelişmeler, ilki Kasım 2000, gözden geçirilmiş hali de Nisan 2003'de açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) ile ortaya konmuştur. Katılım Ortaklığı Belgesi, AB tam üyeliğinin gerçekleşebilmesi için Türkiye tarafından yerine getirilmesi gereken koşulların AB tarafından belirlendiği belgedir. Nisan 2003' te açıklanan gözden geçirilmiş KOB' a göre çevre alanında Türkiye'nin AB Ortak Çevre Politikası'na uyum konusundaki yükümlülükleri kısa ve orta vadede olmak üzere belirlenmiştir.

Kısa Vade; müktesebat aktarımı için bir program kabul edilmesi/Müktesebat uyumlaştırılması giderlerinin ve mevcut kamu ve özel kaynaklarının gerçekçi tahakkukuna dayanan yatırımların finansmanı için bir planın hazırlanması/Çerçeve mevzuatın, doğanın korunmasına ilişkin mevzuatın, su kalitesine ilişkin mevzuatın aktarımı ve uygulanmasına başlanması/Çevresel Etki Değerlendirmesi direktifinin yürürlüğe koyulması ve uygulanması, Orta Vade; çevre korumasının sağlanması için müktesebatın iç hukuka aktarılmasının tamamlanması, veri toplanması dahil olmak üzere kurumsal, idari ve izleme kapasitelerinin güçlendirilmesi / Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin diğer tüm sektörel politikaların uygulama yöntemleriyle bütünleştirilmesi olarak belirtilmiştir (Anonim, 2003).

25 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye’nin Avrupa Birliği Müktesebatı’nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Ulusal Programı’nın çevre alanında gerçekleştirilenlere ve bundan sonra öncelik verilecek konular şu şekildedir;

- Türkiye’nin Avrupa Çevre Ajansı’na ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağı’na katılımına dair kanun 28 Ocak 2003 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- AB Akdeniz ve Demokrasi (MEDA) Fonu’nda desteklenen “Türkiye Çevre Mevzuatının İncelenmesi Projesi” 2002 yılında tamamlanmıştır. Proje kapsamında mevcut çevre mevzuatının AB mevzuatı ile karşılaştırılması, eksiklerin saptanması ve yatırım gerektiren direktifler bazında yatırım maliyetlerinin hesaplanması çalışmaları yapılmıştır. Bu başlık altında yer alan finansman

tablolarında “Türkiye Çevre Mevzuatının İncelenmesi Projesi” sonuçlarında yer alan yatırım ihtiyacı tahminlerine yer verilmekle birlikte, net yatırım ihtiyaçları, “Türkiye için Entegre Çevresel Uyumlaştırma Stratejisi Projesi” sonuçlandığında kesin olarak ortaya koyulabilecektir. İlk olarak sektörel strateji geliştirilmesi ve sonrasında ise söz konusu stratejilere nihai halleri verilip mevzuat uyumu ve uygulamasına yönelik entegre uyumlaştırma stratejisi ile genel finansman stratejisi hazırlanacaktır. Proje tamamlanma aşamasındadır.

- 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi’nin orta vade hedefleri arasında, sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin, tüm diğer sektörel politikaların tanımlarına ve uygulamalarına entegrasyonu hususu yer almaktadır.
- TBMM’de bulunan Çevre Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı’nda çevresel bilgiye erişim konusuna da yer verilmektedir. 2002 Mali İşbirliği Programlaması’nda kabul edilen, Türkiye’de Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Projesi (TR-362.03) kapsamında ele alınan “çevresel bilgiye ulaşım ve idari yapının geliştirilmesi” bileşeni kapsamında çevresel bilgi için ulusal veri tabanı oluşturulması ve idari yapının geliştirilmesi için personelin eğitimi çalışmaları Nisan 2003’te başlamıştır.
- AB çevre mevzuatı kapsamında raporlamaya ilişkin düzenlemeler, mevzuata uyum, uygulama ve alt yapı çalışmalarının başlaması sonrası ele alınabilecektir.

Ulusal Program'ın öngördüğü öncelikler listesi arasında, su kalitesinin iyileştirilmesi, atık yönetiminin etkinleştirilmesi, hava kalitesinin iyileştirilmesi, doğanın korunması, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) sürecinin güçlendirilerek etkinleştirilmesi ve Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) direktifine uyum sağlanması, çevresel gürültü yönetimi bulunmaktadır (Anonim, 2003).

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan, Türkiye'ye yönelik 2004 yılı İlerleme Raporu'nun Çevre başlığında aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

- Çevresel konuların diğer politikalara entegrasyonuna ilişkin olarak herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir.
- Yatay mevzuat alanında, Çevresel Etki Değerlendirmesi ile ilgili yeni bir yönetmelik ve bilgiye erişim ile ilgili bir kanun ve bir yönetmelik kabul edilmiştir. Türkiye, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesini onaylamıştır.
- Hava kalitesine ilişkin olarak, petrol ve dizel yakıt kaliteleri ile ilgili bir yönetmelik ve yeni binek otomobillerin karbon dioksit emisyonları ve yakıt ekonomisi hakkında tüketicinin bilgilendirilmesi ile ilgili mevzuat kabul edilmiştir. Ayrıca, petrol ve dizel yakıtların kalitesi ile ilgili bir tebliğ Haziran 2004'te yürürlüğe girmiştir. Dizel ve sıvılaştırılmış petrol gazı kullanılan motorların emisyonlarına karşı önleyici tedbirler ile ilgili yönetmelik değiştirilmiştir.
- Atık yönetimi alanında, bazı gelişmeler kaydedilmiştir. Akdeniz'de zararlı atıkların sınır ötesi hareketlerinden ve atılmasından oluşan kirlenmenin azaltılmasına ilişkin bir kanun

kabul edilmiştir. Aynı zamanda, ambalaj atığı, hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıklarının kontrolü, atık yağlar ile liman ve barınak atık toplama tesislerinin yönetimi, pil ve akümülatörler ile ilgili mevzuat kabul edilmiştir.

- Su kalitesine yönelik çok sınırlı gelişme kaydedilmiştir. Su kaynaklarının nitrattan korunması ile ilgili bir yönetmelik kabul edilmiştir.
- Doğa koruma alanında sınırlı gelişme kaydedilmiştir. CITES Sözleşmesinin uygulanmasına dair yönetmelikteki değişiklik kabul edilmiştir.
- Endüstriyel kirlilik ve risk yönetimi alanında bir gelişme kaydedilmemiştir.
- Genetik olarak değiştirilmiş organizmalar alanında önemli bir gelişme kaydedilmemiştir.
- Kimyasallara yönelik olarak, pestisit ve benzer ürünlerin pazarlanmasının ve kullanımının yasaklanması ile ilgili bir kararnamenin kabulü olmak üzere sınırlı bir gelişme kaydedilmiştir. Bilimsel ve diğer amaçlarla deney hayvanlarının üretimi ve bilimsel deneylerin gerçekleştirilmesi ile ilgili planlanan laboratuvarların denetimi, yönetilmesi ve kurulması ile ilgili yönetmelik kabul edilmiştir. Gürültü ile ilgili bir gelişme kaydedilmemiştir.
- Nükleer güvenlik ve radyasyondan korunmaya ilişkin sınırlı gelişme kaydedilmiştir. Radyoaktif maddelerin kullanımından oluşan atıklara ilişkin bir yönetmelik kabul edilmiştir. İdari kapasiteye ilişkin olarak Türkiye, 2003 yılında Çevre Bakanlığı

ve Orman Bakanlığının birleştirilmesi sonucu idari kapasitesini güçlendirmek için bazı tedbirler almıştır. Bununla beraber, uygulama ve yetki örtüşmesi hususunu da içeren genel idari kapasitenin artırılmasında çok sınırlı gelişme vardır. Çevre ile ilgili hususlarda, bilimsel destek sağlamak için özel bir komisyonun kurulması konusunda bir yönetmelik kabul edilmiştir. 2004 İlerleme Raporundan bu yana eksikliklerin giderilmesine yönelik olarak bazı gelişmeler kaydedilmiştir. Bu kapsamda;

- Hava Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği) 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, ısınmada kullanılacak yakma tesislerinin özelliklerini ve işletilme esaslarını, yakma tesislerinde kullanılacak katı, sıvı, gaz yakıtların kalite kriterlerini ve uyulması gerekli emisyon sınırlarını kapsamaktadır.
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği 31 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetmeliği 8 Kasım 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Av ve yaban hayvan üretme yeri ve istasyonları ile kurtarma merkezlerinin kurulumu, yönetimi ve denetimi hakkındaki Yönetmelik 30 Kasım 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Anonim, 2006).

5. ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

5.1. Çevresel Etki Değerlendirmesi'nin Tanımı

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) dünyada çok yeni olmakla birlikte, hızla gelişen bir süreçtir ve kalkınmanın gereği olan faaliyetlerin çevre üzerinde olabilecek olumsuz etkilerini baştan belirleyip, ortaya çıkmalarını engellemek için gerekli önlemleri tespit ederek kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

ÇED'in konuyla ilgilenen çeşitli araştırmacı ve kuruluşlar tarafından farklı biçimlerde anlaşıldığı, ana çizgilerin genellikle ortak unsurlar içermesine karşın, amaç, kapsam ve yöntemlerin değişik çerçevelere sahip olduğu görülmektedir (Uslu, 1996).

Çevresel Etki Değerlendirmesi'nin ÇED Yönetmeliğindeki tanımı; "Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu yada olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi yada çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalardır" şeklindedir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi yasal prosedürlerin, politikaların, programların, projelerin ve işletme koşullarının biyo-jeofiziksel çevre ile insan sağlığı ve yaşamına olan etkilerinin belirlenmesi ve boyutlarının önceden tespiti için yapılan çalışmalar, bu etkilerin yorumlanması ve yayımlanması işlemleridir (Munn,1979; Uslu'dan 1993).

ÇED, öngörülen bir faaliyetin olumlu ve olumsuz yönlerinin belirlenmesi, önceden tespiti ve tanımlanması, ülkede çevre konusunda geçerli olan kriterlere dayandırılarak kamuoyu ve karar verici mercilere anlaşılabilir bir dilde yazılmasıdır (Clark, 1984).

Çevreyi doğrudan ya da dolaylı olarak, olumlu yada olumsuz yönde etkileyen bir faaliyetin bu etkilerinin, bu faaliyetle ilgili yatırıma başlamadan önce, henüz karar verme aşamasındayken irdelenmesi ve bu faaliyetlerin yaratabileceği olumsuz etkilerinin önlenmesi yada çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alternatif çözümlerin belirlenmesinde kullanılan bir yöntemdir (Özer, 1986).

ÇED değişik ve çok sayıdaki aşamayı kapsayan, bunların gerçekleştirilmesine ilişkin farklı zaman dilimlerine yayılmış olan, çevresel etkiler konusunda geleceğe yönelik risk olasılıklarının ve bunlara ait önlemlerin belirlenmesini ve sonuçta çevresel etkilerinin kabul edilebilir bir duruma indirgenmesini hedefleyen ve bazı etkilerin kabul edilebilir düzeyde giderilemeyeceğinin gösterilerek çevresel açıdan elverişsiz yatırımların önlenmesini esas alan bir süreçtir (Turgut, 1998).

Sürekli gelişim içinde olan çevresel etki değerlendirmesi zaman içinde yeni özellikler kazanmış yapılan her tanım da bu farklılıkların göstergesi olmuştur. Tüm bu gelişmeleri kapsayan bir çevresel etki değerlendirmesi tanımı yapmak mümkün olmasa da, “ÇED; çevreye önemli etkileri olabilecek faaliyetlerle ilgili projelerin planlama aşamasından başlayarak, inşaat, işletme ve faaliyetin sona erdirilmesinden sonra meydana gelebilecek olası etkilerinin, projeye ilişkin yatırım kararı alınmadan önce bilimsel yöntem ve tekniklerle tahmin edilmesi, olumsuz etkilerinin minimize edilmesi için gerekli

önlemlerin belirlenmesi, projenin tüm uygulama aşamalarında bu etkilerin ve önlemlerin izlenmesi ve denetlenmesi sürecidir” şeklinde özetlenebilir (Anonim, 2005).

ÇED yaklaşımı, bilişim çağı felsefesinin bir ögesidir. Öngörü-sentez-önlem üçlüsü üzerine kurulmuştur. Geçmişte karşılaşılan çevre bozulmalarının, insan eliyle gerçekleştirilen yanlış uygulamaların sonucunda oluştuğunun görülmesi üzerine geliştirilen, bilimsel temellere dayalı bir toplumsal savunma mekanizmasıdır. Bu mekanizma, çok çeşitli çevresel ortamlarda ve birbirinden çok farklı faaliyetler sonucunda oluşabilecek çok yönlü etkilerin kestirimini sağlayabilecek ölçüde esnek ve geniş kapsamlı olmalıdır. Bu özellikleriyle ÇED, çevresel etki-tepki oluşumlarının önceden kestirimi konusunda her geçen gün artan bilgi düzeyi çerçevesinde gelişen dinamik bir yaklaşımdır (Uslu, 1996).

5.2. Stratejik Çevresel Değerlendirme

ÇED’ in özünde, bir faaliyetin çevreye olabilecek etkilerinin faaliyet yapılmadan önce saptanması, değerlendirilmesi ve çıkacak sonuca göre karar verilmesi yatmaktadır. Çoğu ülkelerde “faaliyet” olarak “fiziksel faaliyetler” anlaşılırken veya kabul edilmek istenirken, ÇED’ in anavatanı sayılan ABD, ya da dünyada ÇED’ i başarı ile uygulayan Kanada ve Hollanda gibi ülkelerde sayıları ve örnekleri çok fazla olmasa da, politik kararlar, planlar, programlar, yasalar gibi “yönlendirici faaliyetler” için de ÇED uygulanmaktadır. Gelişmiş ve bu konuda deneyimli ülkelerde yönlendirici faaliyetler için uygulanan ÇED çalışmaları “Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD)” veya “ Stratejik

Çevresel Etki Değerlendirmesi (S-ÇED)” olarak adlandırılmaktadır (Yücel, 2001).

Therivel ve Partidario’ya (1996) göre; proje düzeyindeki ÇED stratejik karar verme mekanizmasının dışında yer aldığı için, birden fazla gelişmeden kaynaklanan kümülatif etkilerin veya alternatiflerin etkin olarak değerlendirilmesi için yetersiz kalabilmektedir. SÇD son yıllarda, proje düzeyinde yapılan ÇED’ e karşı oluşan endişeler doğrultusunda daha geniş kapsamlı bir değerlendirme sistemi olarak geliştirilmiştir. Farklı avantajlara sahiptir ve sürdürülebilir gelişmeye yönelik daha entegre bir yaklaşım sağlar. Özellikle alan kullanımlarının ve diğer planlamaların SÇD’ si, daha sonraki zamanlarda ÇED’ e bağlı olabilecek projeler için uygun olanların belirlenmesinde yardımcı olabilecektir (Barker ve Wood, 2001).

Stratejik Çevresel Değerlendirme sürecinde, plan ya da programın uygulanmasının olası çevresel etkilerini tanımlayan, değerlendiren, plan ve programın amaçlarını ve coğrafi kapsamını dikkate alarak alternatifler belirleyen bir çevresel rapor hazırlanması, çevresel sorumluluklar taşıyan otoriteler ve kamuoyu ile konsültasyonlar yapılması, çevresel raporun ve konsültasyon sonuçlarının karar oluşturma mekanizmasında dikkate alınarak çevresel etkilerin ortaya çıkmadan önlenmesi sürecin en temel özellikleridir. SÇD, plan ve program sürecinin en erken safhasında devreye girmelidir. Planlama ile çevresel değerlendirme sürecinin eşgüdümlü ve eşzamanlı yürümesi sağlıklı ve çevre duyarlı bir gelişim sürecinin gerçekleştirilmesinde önemli noktalardan biridir. Bir yandan gelişme stratejileri ve hedefleri belirlenirken, diğer yandan bu stratejilerin çevresel yönlerinin ve çevresel hedeflerin belirlenmesi planlama ile

değerlendirme sürecinin entegrasyonunu sağlayacak ve sorunlar ortaya çıkmadan çözülmüş olacaktır. SÇD süreci şeffaf bir süreçtir ve bu süreç boyunca halk kendi geleceği hakkında fikir belirtme ve yön tayin etme hakkına sahiptir. Halkın katılımı ve kamuoyu görüşü, hazırlanan raporun nihai hale gelmesi ve yeterliliği açısından önem taşımaktadır (Anonim, 2006).

SÇD' nin uygulamasıyla ilgili temel gerekçeler aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- Potansiyel çevresel etkilerin daha açık anlaşılmasını sağlamak,
- Çevresel konularla ilgili araştırma prosesinin kolaylığı ve buna bağlı olarak, karar verme mekanizmasının hızlanması,
- Politika, plan ve programların çevresel sürdürülebilirliğinin amaçlarına ulaşılmasında katkının artırılması,
- Çevresel, sosyal ve ekonomik faktörler arasında daha iyi bir dengenin yaratılması (Yücel, 2001).

Çevre yönetimi ve SÇD bütüncül yaklaşım, küreselleşme, sürdürülebilirlik ve benzeri kavramların uygulama alanına aktarılmasına yönelik çalışmalarda giderek önem kazanırken, ÇED halen etkin bir araç konumunda olmakla birlikte yapısı gereği bireysel faaliyetlerle sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle erken karar aşamasında plan, proje ve olası yatırımları mevcut durumla ilişkilendirerek sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada şimdilik en akılcı araç olarak SÇD kullanımı kaçınılmazdır (Yücel, 2001).

5.3. Çevresel Etki Değerlendirmesi'nin Dünyadaki Gelişimi

Hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme ve toplumların artan tüketim talepleri, büyük işletmelerin doğmasına ve doğal kaynakların bilinçsizce kullanımına sebep olmuş ve tüm bu faktörler çevre sorunlarının oluşmasına yol açmıştır.

20. yüzyılda da önemli bir artış gösteren çevre sorunları ile mücadele önceleri sadece mevcut kirlilikleri önlemek amacıyla yapılan çalışmalarla sınırlı kalmıştır. Son yıllarda, mevcut kirliliği önlemenin zorluğu nedeniyle kirlilik oluşmadan önlemenin gerekliliği anlaşılmış ve buna bağlı olarak hava, su, toprak, flora ve fauna gibi doğal kaynakların kullanımı ile ilgili faaliyetlerin proje aşamasında, çevreye zarar vermeyecek şekilde planlanması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Yücel, 2001).

Çevre sorunları ile, yasal düzeyde ilk mücadeleyi başlatan ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu ülkede ilk yasa taslağı "Resources and Conservation Act" 1959 yılında hazırlanmıştır. 1960'larda çevre bilincinin artmasıyla konu politik bir ağırlık kazanmıştır. Yoğun çalışmalar sonucu ABD'de 01.01.1970 tarihinde yürürlüğe giren Ulusal Çevre Politikası Yasası (National Environmental Policy Act-NEPA) ile ilk olarak Çevresel Etki Değerlendirmesi kavramı dünyaya tanıtılmıştır (Yücel, 2001).

Ekonomik kalkınmanın çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin neden olduğu sorunlarla başa çıkmanın yine ekonomik boyutta zararlara yol açması, ekonomik kalkınmanın çevrenin korunmasıyla birlikte

sağlanabileceği görüşünü doğurmuş ve Çevresel Etki Değerlendirmesi kavramının gelişmesine neden olmuştur.

Çevre korumasını amaçlayan ve tüm insanlığı kapsayan uluslar arası düzeyde ilk ve önemli adım, Birleşmiş Milletler tarafından 1972’ de Stockholm’ de toplanan “İnsan ve Çevre Konferansı” (Birinci Dünya Çevre Konferansı) dır. Bu konferansa Türkiye ile birlikte 113 ülke katılmıştır ve dünyada çevre duyarlılığının oluşumunda önemli bir adım atılmıştır (Yücel, 2001).

“İnsan ve Çevre Konferansı”nın sonuç bildirisine göre merkezi Nairobi’ de bulunan ve kısa adı UNEP (United Nations Environmental Program) olan Birleşmiş Milletler Çevre Programı adı altında bir organizasyon kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır. Bu program çerçevesinde, çevre konusunda tüm dünyada yürütülen çalışmalar koordine edilmekte ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmektedir. UNEP’ in kuruluşundan bu yana birinci derecede önem verdiği çalışma alanlarından biri, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ÇED uygulamaları için etkili yöntemlerin geliştirilmesi olmuştur (Uslu, 1996).

1980’den itibaren ÇED, uluslararası kuruluşların (UNEP, Avrupa Konseyi, Avrupa Ekonomik Komisyonu, Avrupa Topluluğu, OECD gibi) ve kalkınma projelerine destek veren uluslararası finans kuruluşlarının (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı-UNDP, Dünya Bankası, Afrika, Asya, Arap, Karayipler gibi bölgesel kalkınma bankaları) karar metinlerine geçirilmiştir. Böylece, ilk uygulanmaya başlatıldığı yıldan itibaren ÇED konusunda, bir yandan bilimsel, diğer yandan yasal ve yönetsel olarak tüm dünyada hızlı ve yaygın bir gelişme kaydedilmiştir (Özer, 1986).

Birinci Dünya Çevre Konferansı'nın 20. yılında, hem geçen 20 yılın bir değerlendirmesini yapmak, hem de geleceğe yönelik politikalar üretmek üzere 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Brezilya'nın başkenti Rio de Janeiro' da 175 ülkenin devlet ve hükümet başkanı ve temsilcilerinin katılımı ile “İkinci Dünya Çevre Konferansı” gerçekleştirilmiştir. Bu konferansın sonunda yayınlanan Rio Deklarasyonu'nun 17. ilkesi ÇED ile ilgilidir. Bu ilkede “ulusal bir araç olarak çevresel etki değerlendirmesi çevreye önemli derecede zarar verici nitelikteki ve uzman ulusal otoritenin kararına bağlı olan faaliyetler için yapılacaktır” denilmektedir (Yücel, 2001).

ÇED konusunda farklı bilim dallarında geliştirilen yöntem ve tekniklerin uygulama alanına geçirilebilmesi her ülke için aynı düzeyde olmamıştır. ÇED raporlarının hazırlığında ve ÇED Ön Araştırmalarında kullanılmak üzere geliştirilen bu bilimsel yöntem ve teknikleri başarıyla uygulayabilen ülkeler, ÇED konusundaki “çevre” tanımının doğal ve yapay, ekonomik ve sosyal tüm boyutlarını inceleme ve irdeleme olanağına sahip olanlardır. Bu olanağına sahip bulunan ülkelerin, genel anlamdaki çevre yönetiminde “çevre”nin her boyutu ile ilgili verilerin elde edilmesinde kullanılan yeterli düzeydeki teknik donanımı ve bu teknik donanım ile elde edilen verileri ÇED çalışmalarında kullanabilecek yeterli sayıda ve bilgi düzeyindeki teknik elemanları vardır. Bu koşulları en iyi yerine getirebilen, daha çok (ABD, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, İngiltere, Hollanda gibi) gelişmiş ülkelerdir (Özer, 1999).

Kanada'da ÇED hazırlama zorunluluğu 20.12.1973 tarihli Bakanlar Kurulunun “Çevre Değerlendirme ve Denetleme Yöntemleri” (Environmental Assessments And Review Process, EARP) kararı ile

yürürlüğe girmiştir. Bu karar 15.02.1977 tarihinde genişletilmiş ve ÇED'in uygulanabilirliği arttırılmıştır. Başlangıçta Çevre Bakanlığı tarafından yürütülmüş olup, daha sonraları FEARO (Federal Environmental Assessment Review Office) adlı ÇED çalışmalarını yapacak bir federal büro kurulmuştur. Bu komisyonda halk temsilcilerine de yer verilmiştir (Yücel, 2001).

Fransa'da ÇED, 1976 yılında yürürlüğe giren Doğayı Koruma Kanununun 2. Maddesi çerçevesinde uygulanmaktadır. Yılda yaklaşık 1000-5000 adet arasında ÇED çalışmaları yapılmaktadır.

Almanya'da 1971 yılında ÇED uygulamalarına geçilmiş ve 1990 yılında ÇED Kanunu çıkarılmıştır.

İngiltere'de çevresel etki değerlendirmesi ile ilgili tartışmalar 1970'li yılların başında başlamış ve ilk ÇED raporu 1972 yılında yapılmıştır. 1972 yılından beri içeriği ve yöntemleri birbirinden çok farklılıklar gösteren birçok ÇED raporu hazırlanmıştır. ÇED Yönetmeliği, 27.07.1985 tarihli Avrupa Birliği'nin ÇED yönergesine uygun olarak 1988 yılında çıkarılmıştır (Yücel, 2001).

1974 yılında Hollanda'da "Geçici Çevre Koruma Kurulu" oluşturulmuş ve bu kurul ÇED'in uygulanabilirliği üzerinde çalışmalar başlatmış, 1976 yılında hükümete bir rapor sunmuştur. Mayıs 1981'de ilk ÇED yasası taslağı parlamentoya sunulmuş ve 13.05.1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

ÇED için çevre yönetiminin koşulları sınırlı da olsa gelişmekte olan bazı ülkeler, (özellikle Asya'da Tayland, Filipinler, Güney Kore, Malezya, Hindistan, Endonezya, Papua Yeni Gine) ÇED uygulamalarını ABD'den sonra 1970'li yıllarda ve büyük ölçüde bu ülkeyi örnek alarak

başlatmak konusunda cesaretli davranmışlardır. Bu ülkeler ÇED'in kendi ülkelerinde de başarıyla uygulanabilmesi için var olan koşulların en iyi bir biçimde değerlendirilmesi yoluna gitmişlerdir. Bu konuda izlenen yol, aşamalı geçiş olmuştur. Böylece, ÇED, bir anda her proje için uygulanmak yerine önce büyük ve dolayısıyla az sayıda proje için başlatılmış, zamanla uygulama kapsamına diğer projeler de katılmıştır (Özer, 1999).

6. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİNİN GELİŞİMİ

Avrupa Birliği çevre politikasının temelini oluşturan 23 Kasım 1973 tarihinde yürürlüğe giren Birinci Çevre Eylem Programı'nda topluluğun çevre politikası ele alınarak amaç ve hedefleri belirlenmiştir. Bu programda çevre sorunlarının oluşmadan önce önlenmesi gerekliliğinde fikir birliğine varılmış ve bu da net olarak belirtilmesi de çevresel etki değerlendirmesinin başlangıç noktası olmuştur.

İlk kez İkinci Çevre Eylem Programında ÇED uygulamasına yer verilmişse de; 1975 yılında o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) eylem raporunun üye ülkelerin çevre bakanları tarafından görüşüldüğü bir toplantıda dile getirilmiştir. Bu toplantıda çevresel etki değerlendirmesinin programa alınması ve bu yönde çalışmalar yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu karar üzerinde çalışan AET Komisyonu ilk “Bazı Kamu ve Özel Sektör Projelerinde Çevresel Etki Değerlendirmesinin Uygulanmasına İlişkin Konsey Yönergesi Önerisi”ni (KOM- 80-313) 11 Haziran 1980 tarihinde AET Konseyine sunmuştur (Yücel, 2001).

ÇED yapılmasının nedenleri ve yöntemlerini içeren konsey önerisi tamamlanana kadar 20 adet taslak ve 6 adet bilirkşi raporu hazırlanmış ve tartışılmıştır. Komisyon Çevresel Etki Değerlendirmesinin gerekliliğini, “planlamanın en erken safhasında yapılmalı, istenen tüm amaç ve ilkeleri içermeli, proje sahibi, idari organlar ve kamuoyunun koordineli çalışmasıyla hazırlanmalıdır” şeklinde ortaya koymuştur.

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nin ÇED ile ilgili yönergesi bir ilkeler niteliğindedir, yani üye ülkeler için yasal bir bağlayıcılığı olmamasına karşın, amaçları bakımından bağlayıcıdır. Amaçların uygulanması için her ülke kendi yasalarına göre hareket edebilmektedir. AET Çevre Bakanları “27 Haziran 1985 tarih ve 85/337/AET sayılı “Bazı Kamu ve Özel Sektör Projelerinde Çevresel Etki Değerlendirmesinin Uygulanmasına İlişkin Konsey Yönergesi”ni 27 Haziran 1985 tarihinde onaylamışlar. ÇED Yönergesi topluluğun 05.07.1985 tarih ve I. 175/40 sayılı Resmi Gazetesi’nde yayınlanmıştır. AET’nin ÇED ilkeleri, topluluğun kuruluş antlaşmasının 100. ve 235. maddesine dayanmaktadır. Burada topluluğun amacı, çevreyi ve yaşam kalitesini korumaktır. Bu nedenle de yapılması düşünülen kamu ve özel sektör projelerinde olabilecek bütün etkilere karşı mümkün olduğu kadar en erken safhada bir ÇED yapılması kararlaştırılarak, ilkelerde bunun yasal yollarla amacı, nasıl ve hangi projelerde yapılacağı saptanmıştır. AET’nin ÇED yönergesi 27 Haziran 1985 tarihinde kabul edilmiş olup ve yürürlüğe girmemesine rağmen, üye ülkelerin çevre politika ve yasaları farklı olduğundan, bu ülkelere 3 yıllık bir geçiş süresi tanınmıştır. Ayrıca 5 yıl sonra toplanacak olan komisyonun Avrupa Parlamentosuna ÇED ilkelerinin kullanımı ve etkinliği konusunda bilgiler vermesi kararlaştırılmıştır (Yücel, 2001).

Bu süreç içinde topluluk üyelerinin 1985 tarihli Konsey Yönergesi’nin çevresel etki uygulamalarında yaşanan sorunlar görülmüştür. Bunun üzerine 1985 tarih ve 85/337/EEC sayılı ÇED Yönergesine bağlı kalınarak, prosedür netleştirilmiş, bazı ilave ve

değişiklikler yapılarak 03.03.1997 tarihinde 97/11/EC sayılı kararla revize edilmiştir.

Birliğin ÇED Direktifinde belirtmiş olduğu genel prensipler;

- Çevreye ilişkin politika, önceden tedbir alınması ve önlemlerin önceden belirlenmesi prensibine dayanır. Çevresel hasar öncelikle kaynağında ıslah edilmeli ve kirleten ödemelidir.
- Çevresel Etki Değerlendirmesinin ana prensiplerine uyum sağlanmalıdır.
- İzin verilmeden önce; yapısı, büyüklüğü veya mevkisinden dolayı çevreye etkileri önemli olabilecek projeleri; etkilerine göre bir değerlendirme yapılarak, gereken tüm önlemler önceden alınmalıdır.
- Çevresel Etki Değerlendirmesi prosedürü, uygulanan mevcut izin prosedürleriyle bütünleşebilir veya bu direktifin amaçlarına uygun olarak tespit edilmiş prosedürlere entegre olabilir ya da tek bir prosedür oluşturulabilir. Müstesna durumlarda, özel bir proje, bu direktifte bahsedilen koşullardan tümüyle veya kısmen muaf tutulabilir. Bu durumda; projenin muaf tutulma nedenleri ve niçin onaylandığına dair bilgiler halka açıklanmalıdır (Madde:2).

Bu direktifte, proje; mineral kaynakların çıkartılması işleminin de dahil olduğu doğal çevreye ve doğal görüntüye yapılan müdahaleler anlamındadır. Girişimci; ruhsat için başvuruda bulunan, projeyi başlatan özel veya tüzel kişiler anlamındadır. Olur izni ise; yetkili otorite ve otoritelerin özel veya tüzel kişilere, projeyi ilerletme hakkını veren kararı anlamındadır. Yetkili otorite veya otoriteler, üye devletler tarafından

tain edilecektir. Ulusal savunma amaçlı projeler bu direktif kapsamında değildir (Madde:1).

Çevresel Etki Değerlendirmesi, projenin aşağıda belirtilen hususlardaki doğrudan veya dolaylı etkilerini belirlemeli, tanımlamalı veya değerlendirmelidir.

- İnsanlar, fauna ve flora
- Toprak, su, hava, iklim ve doğal görünüm
- Maddi servet ve kültürel miraslar
- İlk üç hususta belirtilen faktörlerin birbiri arasındaki etkileşim (Madde:3).

ÇED Yönetmeliği, evre üzerine önemli etkileri olan kamu ya da özel projelerin yatırım izninin kabul edilmesinden önce evre etkileşim değerlendirmesi işlemleri için gerekenleri düzenler. ÇED, Yönetmeliğin EK I listesinde yer alan faaliyetler için zorunludur. EK II listesinde yer alan faaliyetler için, ÇED gerekip gerekmediği konusunda, EK II listesinde yer alan seçme kriterleri göz önüne alınmalıdır. Üye ülkeler, EK II deki faaliyetlerin, ÇED' e tabi olup olmayacağı konusunda duruma bağlı olarak ya da kriterler koyarak değerlendirebilirler. Yetkili merci, EK II deki bir faaliyetin ÇED' e tabi olup olmayacağı konusunda halkın görüşünü almak zorundadır (Anonim, 2005).

EK II deki faaliyetlerin, ÇED'e tabi olup olmadıkları değerlendirilirken dikkate alınacak hususlar ÇED Yönergesi'nde şu şekilde belirtilmiştir;

- Durumdan duruma bir inceleme veya
- Başlangıç noktalarının veya kriterlerin tayin edilmesi veya

- Üye devlet tarafından ilk iki prosedürün her ikisinin birden uygulanması

Bu değerlendirmeler yapılırken dikkat edilecek kriterler de Direktife göre aşağıdaki gibidir;

- Projenin nitelikleri
 - Projenin büyüklüğü
 - Diğer projelerle olan kümülasyonu
 - Doğal kaynakların kullanımı
 - Atık üretimi
 - Kirlilik ve çevreye verdiği rahatsızlıklar
 - Kullanılan teknoloji ve malzemelerden kaynaklanabilecek kaza riski
- Projenin yeri

Projeden etkilenmesi muhtemel olan coğrafik bölgenin çevresel hassasiyeti değerlendirilirken, özellikle aşağıda verilen hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.

- Mevcut arazi kullanımı
 - Bölgedeki doğal kaynakların mukayeseli bolluğu (relative abundance), kalitesi ve yenilenme (regenerative) kapasitesi
 - Bilhassa aşağıda verilen alanlara dikkat ederek, doğal çevrenin taşıma kapasitesi
- a) Sulak alanlar
 - b) Kıyı kesimleri
 - c) Dağlık ve ormanlık alanlar
 - d) Doğal rezervler ve parklar

- e) Özel koruma alanları
- f) Nüfusça yoğun alanlar
- g) Tarihi, kültürel veya arkeolojik öneme haiz alanlar
 - o Çevreye olacak potansiyel etkilerin nitelikleri
 - Etki alanının genişliği
 - Etkinin sınırlar ötesi yapısı
 - Etkinin büyüklüğü ve karmaşıklığı
 - Etkinin olasılığı
 - Etkinin süresi, sıklığı ve geri dönüşümü

Üye ülkeler, yetkili otoritelerce yukarıdaki hususları göz önünde bulundurarak yapacakları tespitlerden halkın bilgilendirilmesi hususunu temin edecekler (Madde:4).

Yatırımcı, Çevre ve Orman Bakanlığına Ek IV deki bilgileri sunmalıdır. Bu bilgiler yatırımcının öngördüğü alternatifleri ve seçilme nedenlerini içerir. Halka danışma süreci kurulmalıdır ve bunların sonuçları Bakanlığın yatırım izni verip vermemesinde dikkate alınmalıdır. İlgili olduğu durumlarda çevre ile ilgili otoritelere önerilen faaliyetler hakkında görüşlerini ifade etme fırsatı verilmelidir. Eğer önerilen projenin sınır aşan etkileri olma olasılığı varsa diğer üye devletlere danışma zorunluluğu vardır. Yetkili merci, yatırım izni için yapılan başvurular ve diğer konular hakkında halkı belli bir zaman çerçevesinde karar vermeden önce bilgilendirir ve görüşlerini alır. Karar verdikten sonra kararın hangi şartlarda verildiği, ana neden ve öngörülerini ile gerekli olduğu yerlerde yatırımın çevre üzerine etkileri için alınması gereken tedbirler konusunda halkı bilgilendirir (Anonim, 2005).

ÇED'e halkın katılımı aşamasında, gerek halkın devreye girdiği aşamada, gerekse halkın görüşlerinin dikkate alınması aşamasında ülkeler arasında büyük farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Bütün gelişmiş batı ülkelerinde ÇED'e halkın katılımı ile ilgili bir işlem mevcuttur. Halkın görüşlerinin en kapsamlı düzeyde alındığı ülkelerin başında ABD gelmektedir. Bunun nedeni halkın çevre konularına duyarlı olduğu kadar, kişisel olarak da dava açma hakkının bulunması ve davaların makul bir zaman süreci içinde sonuçlanmasıdır. ÇED raporlarının sonuçları konusunda AB ülkelerinde de tartışmalı durumlar ortaya çıkmaktadır. Üye ülkeler Birliğin ÇED Yönergesine göre hazırlanmış raporlar hakkında değişik zamanlarda mahkemeye başvurumaktadırlar (Yücel, 2001).

Çevre sorunlarının ülkesel sınır tanınamaları nedeniyle ÇED çalışmalarında sınırlar ötesi etkilerin de dikkate alınması zorunludur. UNEP'in 16.01.1987 tarihli ÇED ile ilgili prensiplerinde, sınırlar ötesi etkilerin dikkate alınması istenmektedir. Avrupa'da da başta Fransa olmak üzere, Danimarka, Hollanda, İtalya, Almanya ÇED kapsamında diğer ülkelere bilgi verirken, İngiltere ve İrlanda kısmen bilgi vermekte, Belçika, Yunanistan ve Portekiz ÇED sonuçlarını kendi ülkelerinde tartışmaktadırlar. Ancak, 10.09.1997 tarihinden itibaren Espoo Sözleşmesinin yürürlüğe girmesiyle Avrupa Birliği üyeleri ile birlikte sözleşmeyi imzalayan diğer birçok Avrupa ülkesi de sınırlar ötesi etkiler için diğer ülkelere bilgi vermek zorundadırlar (Yücel, 2001).

Avrupa Birliği'nin 85/337/EG sayılı Yönergesinin 7. maddesi olan komşu ülkelere (sınırlarötesi) bilgi verme, 25.02.1991 tarihinde Birleşmiş Milletler Ekonomik Komisyonu Avrupa bölümü tarafından

Finlandiya'nın Espoo kentinde imzalanan "ÇED Sözleşmesi" veya "Espoo Sözleşmesi" ile daha da genişletilmiştir. Daha çok doğu ve batı bloklarının yakınlaşması sonucu çevreye olabilecek etkileri zamanında önleyebilmek için, Avrupa Birliği ile birlikte 17 ülke (Arnavutluk, Ermenistan, Avusturya, Bulgaristan, Danimarka, Finlandiya, İtalya, Hırvatistan, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Moldova, İspanya, İsviçre, İsveç ve Macaristan) bu sözleşmeyi Temmuz 1997 tarihine kadar imzalamışlardır. Sözleşmenin 18. Maddesi gereğince de 10.09.1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Plan, program ve politikalar için de Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) yapılmasını zorunlu kılan bu sözleşme ile sadece bilgi verme değil, aynı zamanda ne zaman, kimlere, nasıl haber verileceği, masrafları kimlerin karşılayacağı gibi konulara da açıklık getirilmiştir (Scharge 1997, Lindemann1997; Yücel'den, 2001).

Avrupa Birliği'nin sürdürülebilir kalkınmayı uygulamaya geçirme süreci ile birlikte "Bazı Planlar ve Programların Çevre Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesine İlişkin 27 Haziran 2001 tarih ve 2001/42/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi" (SÇD Direktifi)'ni yayımlanmış ve üye ülkelerin 21 Temmuz 2004 tarihine kadar bu direktif doğrultusunda kendi yönetmeliklerini çıkartmasını istemiştir (Anonim, 2006).

Stratejik Çevresel Değerlendirme sürecinin ilk aşaması plan veya programa SÇD sürecinin uygulanmasının gerekli olup olmadığının belirlendiği eleme aşamasıdır. Bu aşamada yetkili otorite plan ya da programının SÇD kapsamında kalıp kalmadığını belirler. Plan veya programa SÇD uygulanacağına karar verilmiş ise, planlamanın seviyesine (politika, plan ya da program), türüne (sektörel, bölgesel),

amaçlarına ve kim tarafından ve nerede yapıldığına göre stratejik çevresel değerlendirmenin kapsamı belirlenir.

Kapsamlaştırma aşamasında, çevresel açıdan önemli ve etkilenmesi olası alanlar ile alternatif planlar belirlenir ve SÇD süreci tasarlanır. Bu aşama ile halkın ve çevre otoritesinin görüşleri de alınarak bir kapsamlaştırma dokümanı hazırlanır.

Stratejik Çevresel Değerlendirme sürecinde bir sonraki aşama SÇD Raporu'nun hazırlanmasıdır. Raporda mevcut çevresel veriler, plan hedefleri, alternatiflerin analizi, öneri planın özeti, çevresel etkiler, çevreyi korumak için alınacak önlemler, danışma ve halkın katılımı süreçleri ile çevresel eylem ve izleme programı yer almalıdır.

SÇD raporunun tamamlanması ile sürecin değerlendirildiği Kalite Kontrolü aşaması başlar. Kalite kontrolü çevre konusunda yetkili otorite tarafından gerçekleştirilir. Kalite kontrolü ile SÇD sürecinin doğru bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı, kapsamlaştırma raporunda yapılması öngörülenlerin yapılıp yapılmadığı ve halkın katılımının etkinliği gibi hususlar irdelenerek süreç değerlendirilir.

Karar verme aşaması ile SÇD sürecinin sonunda alınacak önlemler ve seçilecek alternatif konusunda son karar verilir. Çevre ve Orman Bakanlığı'nca hazırlanan taslak yönetmeliğe göre son karar planı yapan otoriteye aittir. Planı yapan otorite Çevre ve Orman Bakanlığını ve halkı, kararı konusunda bilgilendirir.

Plan veya programın uygulanması aşamasında ortaya çıkabilecek önemli olumsuz çevresel etkilerin en kısa sürede belirlenmesi ve bu etkilere karşı en kısa zamanda çözüm üretilmesi amacıyla hazırlanacak izleme programı stratejik çevresel değerlendirme hedeflerinin

sürekliliğinin sağlanması amacıyla kullanılan önemli adımlardan biridir. Çeşitli göstergeler yardımıyla belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının denetlenmesi ise izleme aşamasında gerçekleştirilir.

Stratejik Çevresel Değerlendirme diğer çevresel değerlendirme süreçlerinin ötesinde plan, program ve politikalar bazında bütüncül bir değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Bu en temel özelliği ile Stratejik Çevresel Değerlendirme kalkınmanın yarattığı çevresel etkileri faaliyet bazında irdelenmeye gerek kalmadan bütüncül bir yaklaşımla değerlendirerek zamandan ve maliyetten tasarruf sağlayan, çevresel değerlerin korunmasında etkin bir şekilde kullanılabilecek en uygun araçtır (Anonim, 2006).

Avrupa Birliği'nin ÇED Yönergesi üye ülkelerin kendi yasalarını çıkarmalarında hem zorlayıcı, hem de özendirici bir rol oynamıştır. Türkiye'de de ÇED yönetmeliği hazırlanırken bu yönerge dikkate alınmış ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi durumunda uyumun kolay olacağı beklenmektedir (Yücel, 2001).

7. TÜRKİYE’DE ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİNİN GELİŞİMİ

Türkiye’de ilk kez çevre korumasına yönelik doğrudan hükme 18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı “ Anayasa”nın 56. maddesinde yer verilmiştir. Bu maddede; “ Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” denilmektedir. Bu madde ile ülkemizde ilk kez çevre korumanın temelleri atılmaya başlamıştır.

Bu gelişmenin ardından Türkiye’nin çevre politikalarının belirlenmesi ve uygulamaya geçilmesi için kaçınılmaz olan 09.08.1983 tarih ve 2872 sayılı “Çevre Kanunu” kabul edilmiş ve 11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği bu kanunun 10. maddesine dayanılarak 07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Çevre Kanunu’nun 10. maddesinde; “Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir “Çevresel Etki Değerlendirme Raporu” hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir” ifadesi yer almaktadır.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlüğe girene kadar 10 yıl içerisinde (1986, 1987, iki adet 1990, 1991 ve 1992 yılında) içerikleri bazen birbirinden çok farklı, bazen de birbirine yaklaşan altı

adet “ÇED Yönetmeliği Taslağı” hazırlanmıştır. Bu taslaklar için her defasında ilgili kurum, kuruluş ve kişilerden görüş istenmiş ve tartışılmıştır. Ayrıca 1991 yılında toplanan Çevre Şurası 9. Komisyonu’nda da ÇED ve ÇED Yönetmeliği taslakları tartışılmıştır (Yücel, 2001).

Çevresel etki değerlendirmesi uygulamalarında görülen aksaklıklar ve zorluklar nedeniyle 1994 yılında revize çalışmalarına başlanmış ve revize ÇED Yönetmeliği 23.06.1997 tarih ve 23028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik bu tarihten sonra 06.06.2002 ve 16.12.2003 tarihlerinde, uygulamada çıkan sorunların giderilmesi ve etkin ve verimli bir uygulanmanın sağlanması amacıyla değişikliğe uğramış ve bu süreç içinde Avrupa Birliği uyum çalışmaları çerçevesinde ülkenin koşulları da göz önünde bulundurulmuştur. Son değişikliklerle beraber, 16.12.2004 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği ile yönetmelik en son halini almıştır.

Çevresel Etki Değerlendirmenin temelini oluşturan Çevre Kanunu’nun 10. Maddesinde; ÇED Raporunun hangi tip projelerde isteneceği, ihtiva edeceği hususlar ve hangi makamlarca onaylanacağına dair esaslar yönetmelikle belirlenir” şeklinde bir hüküm bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye’de ÇED kapsamına giren projeler yönetmeliğin Ek-I ve Ek-II Listesinde belirtilmiştir.

EK II listesinde yer alan projeler çevresel etkileri önemsiz olan klasik önlemlerle etkilerin minimize edilebileceği projelerdir. Bu nedenle bu projeler için ÇED Gerekli karar ancak bazı şartların oluşmasında (gerçekleştirileceği alanın hassasiyeti, alınacak önlemlerin yetersiz

kalması, faaliyetin büyüklüğü halkın tepkileri mevcut kirlilik yükünü arttırıcı nitelikte olması vb.) verilebilecektir.

Birinci grupta kirleticilik vasfı yüksek projeler yer almakta olup, Yönetmeliğin Ek-I listesinde yer alan bu tür faaliyetler için ÇED Raporu hazırlanması gerekmektedir. İkinci grupta ise çevresel etkileri önemsiz olan klasik önlemlerle etkilerin minimize edilebileceği projeler yer almakta olup, bu projeler için ise Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması gerekmektedir. Öncelikli olarak ÇED raporu hazırlanması gereken projeler, gerek bölgesel boyutta gerekse ulusal boyutta çalışmaları gerektiren, birçok kurum ve kuruluşun gerek mevzuat gerekse uygulamaları bakımından inceleme yapmasını gerektiren projeler olup, gerekli koordinasyonun ve detaylı bir çevresel çalışmanın yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması gereken projeler, illerde uygulamanın farklı olmasını önlemek ve uygulamadaki gerekli altyapının oluşmasını sağlamak amacıyla öncelikli olarak Bakanlık bünyesinde değerlendirilmiştir. Altyapısı uygun olan 30 İl'e yetki devri yapılmış olup, ileride alt yapısı uygun hale gelen illere yetki devri yapılabilir.

07.02.1993-31.12.2004 tarihleri arasında Bakanlıkça 934 adet projeye ilişkin ÇED olumlu kararı verilmiş olup, bu kararlardan 156 tanesi sanayi, 123 tanesi enerji, 268 tanesi madencilik, 60 tanesi tarım-gıda, 126 tanesi atık-kimya, 74 tanesi ulaşım-kıyı, 127 tanesi turizm-konut projelerine ilişkin olarak verilmiştir. Bu tarihler arasında toplam 16 projeye ÇED olumsuz kararı verilmiştir. Bu tarihler arasında Bakanlık Merkez ve Taşra teşkilatlarınca ÇED Yönetmeliğinin EK II Listesi

kapsamında yer alan 10058 adet proje incelenmiş ve değerlendirilmiştir (Anonim, 2005).

ÇED Yönetmeliği kapsamına giren tüm projelerin inşaat, işletme ve işletme sonrası aşamalarında izlenmesi ve denetlenmesi zorunlu olduğu için izleme ve denetleme biriminin daha da güçlendirilmesi ve böylelikle ÇED çalışmaları tamamlanmış olan projelerin uygulamada taahhütlerini yerine getirip getirmediikleri konularında proje sonrası analiz çalışmaları yapılmaya başlanmıştır.

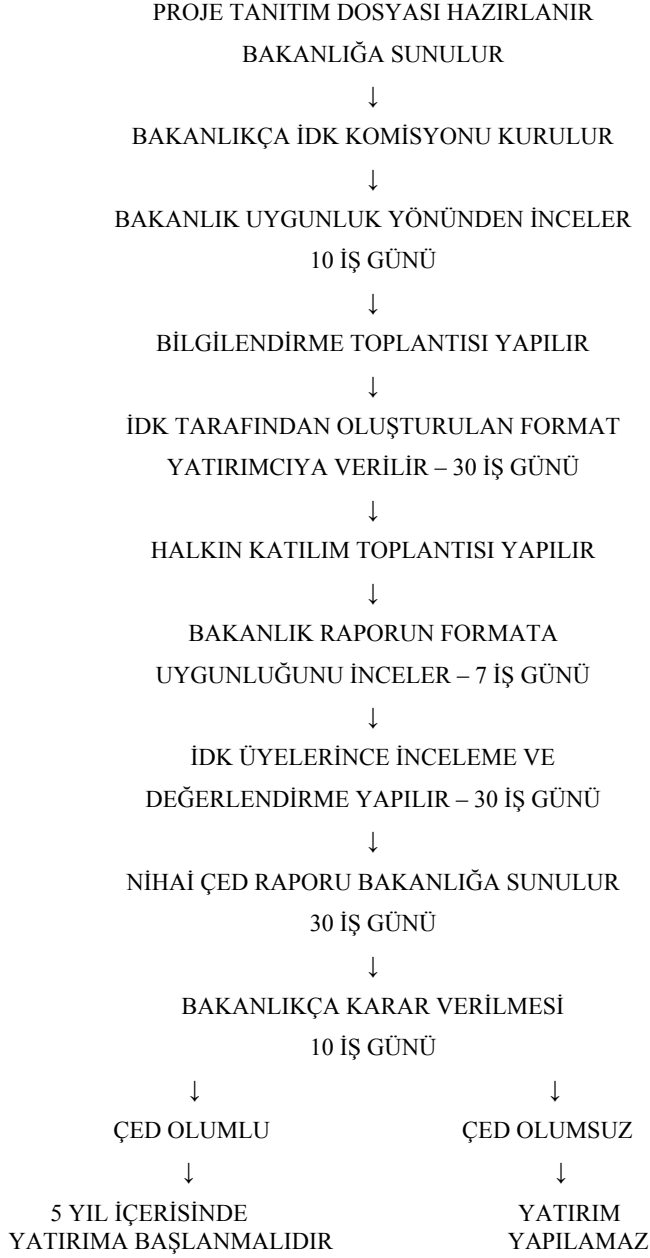
4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Kuruluş Kanununun 10. maddesinin (e) bendi, 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesi uyarınca çıkartılan ÇED Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince, ÇED Olumlu ve ÇED Gerekli Değildir kararı verilen projelerin taahhütleri kapsamında izleme ve kontrol görevi, ÇED ve Plan İzleme-Kontrol Daire Başkanlığı ile İl Çevre ve Orman Müdürlükleri tarafından yapılmaktadır. ÇED Yönetmeliğinin 18 maddesi uyarınca, projeye ilişkin hazırlattırılan ÇED Raporu ile Proje Tanıtım Dosyasında faaliyet sahibi tarafından taahhüt edilen (inşaat-işletme-işletme sonrası) hususların yerine getirilip getirilmediğini Bakanlık izler ve kontrol eder. Ayrıca, proje sahibi veya yetkili temsilcisi ÇED Olumlu veya ÇED Gerekli Değildir kararını aldıktan sonra izleme raporlarını Valiliğe iletmekle yükümlüdür. 1997-2004 tarihleri arasında 580 ÇED (566,05) ve 1075 ÇED Ön Araştırma (%12,61) faaliyetinin izleme ve kontrolü yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda taahhütlerine uymadığı tespit edilen faaliyetlerle ilgili olarak Valiliklere yazı yazılarak ÇED Yönetmeliği kapsamında gereğinin yapılarak sonucundan Bakanlığımıza bilgi verilmesi istenmiştir. ÇED Yönetmeliğinin 19. maddesi b bendinde "ÇED Raporu

veya proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için Bakanlıkça da uygun görülmesi halinde Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz” hükmü bulunmaktadır (Anonim, 2005).

ÇED raporlarının güvenilirliğini, kalitesini artırmak amacıyla ve yatırımcıların gereksiz zaman ve kaynak israfını önlemek için 16.12.2003 tarih ve 25318 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği’nin 27. maddesine dayanılarak Yeterlik Belgesi Tebliği yayımlanmıştır. Bu tebliğde, ÇED Raporu hazırlayacak kurum ve kuruluşlara yeterlik belgesi verilmesine ilişkin usul ve esasları belirtilmiştir.

Yeterlik Belgesi alan kuruluşlar projelerin yatırım başlangıç ve inşaat dönemlerine ait taahhütlerin yerine getirilip getirilmediğini Bakanlığa bildirmekle yükümlüdürler. 2004 Aralık ayı itibarıyla 51 kurum/kuruluşa Yeterlik Belgesi verilmiş olup, 1 kuruluşun belgesi de komisyonca iptal edilmiştir (Anonim, 2005).

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİ
AKIM ŞEMASI
EK 1 ÇED PROSEDÜRÜ 06.06.2002 TARİHLİ YÖNETMELİK (117 İŞ GÜNÜ)

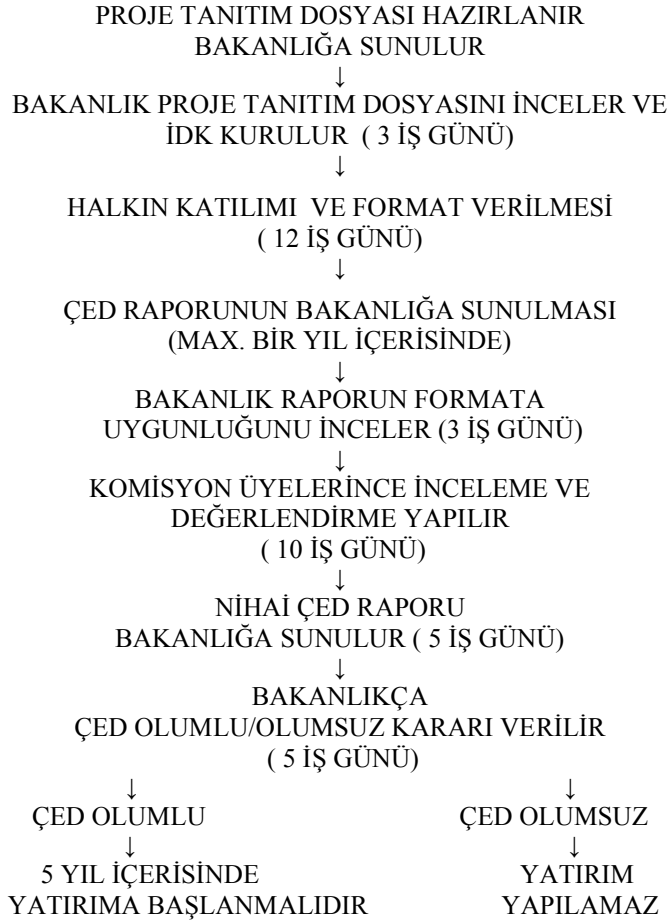

Çizelge 1. ÇED (06.06.2002 Tarihli Yönetmelik) Araştırma Prosedürü

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİ AKIM ŞEMASI

EK I ÇED PROSEDÜRÜ

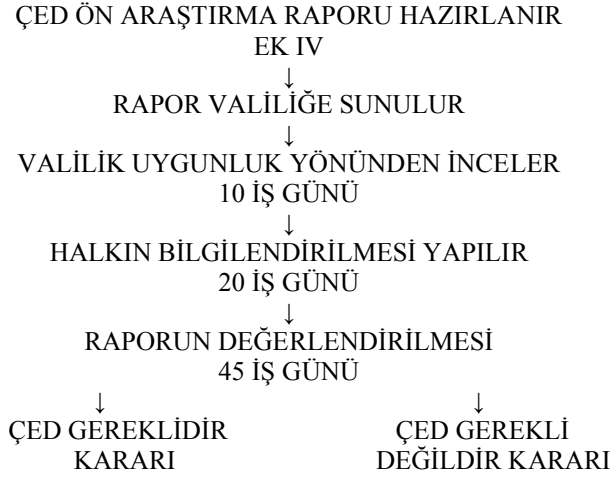
16.12.2003 TARİHLİ YÖNETMELİK (38 İŞ GÜNÜ)

Çizelge 2. ÇED (16.12.2003 Tarihli Yönetmelik) Araştırma Prosedürü

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİ AKIM ŞEMASI

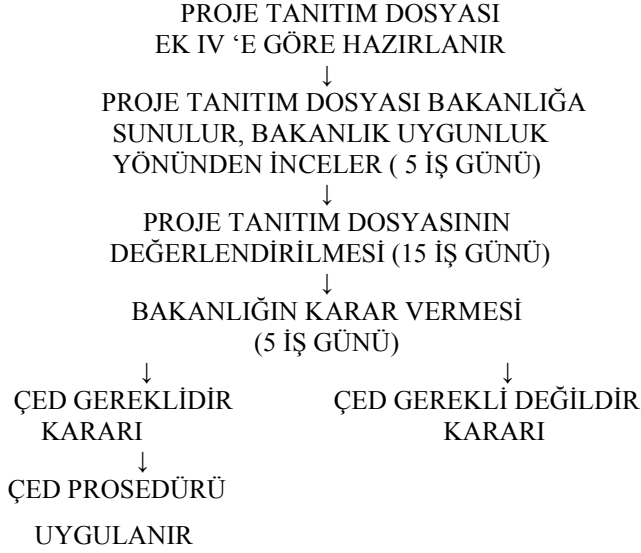
EK II LİSTESİ ÇED ÖN ARAŞTIRMASI PROSEDÜRÜ 06.06.2002 TARİHLİ YÖNETMELİK (75 İŞ GÜNÜ)

Çizelge 3. ÇED ÖN (06.06.2002 Tarihli Yönetmelik) Araştırma
Prosedürü

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİ AKIM ŞEMASI

EK II LİSTESİ ÇED ÖN ARAŞTIRMASI PROSEDÜRÜ 16.12.2003 TARİHLİ YÖNETMELİK (25 İŞ GÜNÜ)

Çizelge 4. ÇED ÖN (16.12.2003 Tarihli Yönetmelik) Araştırma
Prosedürü

Avrupa Birliği' ne uyum göz önünde bulundurularak revize edilmiş 16.12.2003 tarihli ÇED Yönetmeliği, kendisinden bir öncekiyle farklılıklar içermektedir. Bunlar;

EK-I Listesine Tabi Projeler İçin:

- ÇED sürecinde yapılmakta olan bilgilendirme ve kapsamlılaştırma toplantısı birleştirilerek tek toplantı haline getirilmiştir.
- 117 iş günü olan ÇED süreci 35 iş gününe indirilmiştir..
- ÇED raporunu hazırlayanlar için yeterlik uygulaması getirilmiştir.

EK-II Listesine Tabi Projeler İçin:

- ÇED ÖN araştırmasına tabi olarak bilinen projeler Ek II listesine tabi projeler olarak değiştirilmiştir.
- Halkın bilgilendirme toplantıları kaldırılmıştır.
- EK-II listesindeki projeler için ÇED ÖN araştırma raporu hazırlama yükümlülüğü kaldırılmış olup, yatırımcının sadece Ek IV'e göre proje tanıtım dosyası hazırlaması gerekmektedir.
- 75 iş günü olan değerlendirme süreci 25 iş gününe indirilmiştir.

Türkiye AB Helsinki Zirvesi ile AB aday ülkesi ilan edilmiş ve bu bağlamda yürütülecek AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Uyum Programı 24 Mart 2001 tarih ve 24352 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Programın "Çevre" başlığı altında Stratejik Çevresel Değerlendirme ile ilgili mevzuata da uyum sağlanacağı taahhüt edilmiştir.

Türk Çevre Mevzuatının AB Çevre Mevzuatına uyumlaştırılması çalışmaları çerçevesinde, 2003 yılında kabul edilen Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı belgesi'nin çevre bölümünde, orta vadede sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin, diğer bütün sektörel politikaların tanım ve uygulamalarına entegre edilmesi gerekliliği nedeniyle, 2003 yılında revize edilen ve 24 temmuz 2003 ve tarih ve 25178 sayılı resmi gazetede yayımlanan AB müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin ulusal uyum programı'nda, SÇC direktifi'nin orta vadede uyumlaştırılmasının tamamlanmasını hedeflenerek, 2005 yılının IV. çeyreği içinde Taslak SÇD yönetmeliğinin kabul edilmesi planlanmıştır. Türkiye İçin Taslak bir SÇD Yönetmeliğinin Uyumlaştırılması ve Uygulanması Projesi

kapsamında Avrupa Birliği SÇD Direktifinde belirtilen tüm sektörlerin temsilcileri ve etkilenen tüm tarafların katılımı ile taslak bir SÇD yönetmeliği hazırlanması ve bu yönetmeliğin işlerliğinin test edileceği sektörel gelişimi içeren 01 Ocak 2003 ile 31.12.2004 tarihleri arasında yürütülecek iki yıl süreli bir pilot proje çalışmasına başlanmıştır. Taslak yönetmeliğin hazırlanmasının yanı sıra projenin ana amacı SÇD konusunda Türkiye'deki kurumsal altyapıyı geliştirmek ve ülkemizi ileride uygulamaya geçecek bu sürece hazırlamaktır. Bu amaçla proje kapsamında bütün proje ortaklarına SÇD eğitimi verilmekte ve SÇD uygulamalarında başvurulabilecek bir rehber oluşturma çalışmaları sürdürölmektedir(Anonim, 2006).

8. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Ülkemizde ilk ÇED Yönetmeliği 1993 yılında yürürlüğe girmiş, ancak yönetmeliğin uygulanmasından kaynaklanan teknik ve idari sorunları gidermek ve Avrupa Birliği uyum sürecine girmiş bulunmakla beraber Birliğin ÇED Direktifi'ne uyum sağlamak amacıyla birçok kere revize edilmiştir.

Türkiye'de, ÇED Yönetmelikleri sırasıyla 1997, 2002, 2003 yıllarında revize edilerek yürürlüğe girmiş ve 16.12.2003 tarihinde yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği de değişikliğe uğramış ve 16.12.2004 Tarih ve 25672 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak son halini almıştır.

ÇED Yönetmeliğinin bu derece değişikliğe uğramasında, uygulamada yetersiz kalınmış olması ve istenilen sonuca ulaşılamaması yatmaktadır. Bu sorunun altındaki temel neden ise yönetmeliğin, teorik açıdan Avrupa Birliği normlarına uyumu sağlanmış olsa bile, uygulamada, denetim ve izleme açısından yetersiz kalınmasıdır.

Türkiye'de sadece ÇED uygulamalarında değil, çevre yönetim sisteminde de sorunlar yaşanmaktadır. Batı ülkelerine oranla ülkemizdeki çevre yönetimi henüz tam olarak işlerlik kazanamamıştır. Bu yöndeki eksiklik ÇED uygulamalarına da yansımaktadır. Çevresel etki değerlendirmesi sürecinin eksiksiz yürütülebilmesi için bağlı olduğu tüm alanlar işlerlik açısından yeterli düzeyde olmalıdır.

Ülkemizde ÇED hazırlayan ve değerlendiren kurum veya kuruluşlarda profesyonel kadronun henüz oluşturulamamış olması da ÇED sisteminin uygulanmasında engel çıkaran faktörler arasındadır.

ÇED dünyada ve Türkiye’de çok yeni olmasına rağmen hızla gelişmektedir. Bu gelişime ayak uydurmak ancak sürekli olarak dünyada ÇED’le ilgili gelişmeleri takip etmek, dünya ülkelerindeki uygulamaları incelemek, uzman personelin yurtdışı eğitimlerine ağırlık vermek, ÇED kavram ve sürecine tamamiyle hakim olmak ve Türkiye’nin sistemine uygun bir şekilde yerleştirebilmekle mümkün olabilir. Bu aşamada Çevre ve Orman Bakanlığı’nca yeterlik belgesi verilen kurum ve kuruluşların uluslararası düzeyde kabul görececek şekilde yapılanmasını sağlamak ve bu kurum veya kuruluşlardaki kadroların düzenli ve sürekli eğitimini gerçekleştirerek, bilgi düzeylerini artırmak sorunu çözmek açısından yararlı olabilir.

ÇED raporlarının hazırlanması ve değerlendirilmesi için hazır ve kullanılabilir verilerin bulunması son derece gereklidir. Ülkemizde çevre sorunları ve çevresel değerlerin tespiti için gerekli envanterler yeterli ölçüde değildir. Bu durumla ilgili veri bankalarının oluşturulması ve kullanıcılar tarafından kolaylıkla ulaşılabilecek bir ortama aktarılması gerekir. Böylelikle bilgi paylaşımı da sağlanabilir. Bunun için ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığının çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Öte yandan, halkın da çevre bilincinin arttırılması ÇED sürecinde yer alan halkın katılımını da etkili hale getirecektir.

AB ÇED Direktifi, ÇED Yönetmeliği hazırlanmasında ve ÇED uygulamasında Avrupa Birliği tarafından onaylanmış olan ve ÇED sürecinde halkın katılımı haklarını güçlendiren Aarhus Sözleşmesinin uygulanmasını amaçlamaktadır. Bu noktada da ülkemizde ÇED sürecinde halkın katılımının daha etkin hale getirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde ÇED sürecinde halkın katılımı ciddi anlamda zayıf kalmaktadır, faaliyetle ilgili halkın da fikrinin alındığı ve değerlendirildiği ‘halkın katılımı toplantısı’nda çevre bilinci henüz yeterince gelişmemiş bir toplum olduğumuzdan dolayı halkın faaliyetle ilgili olan görüşleri çoğu zaman ekonomik kaygılardan öteye gidememektedir. Ekonomik kalkınmanın çevreyi koruyarak gerçekleşmesinin, kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşıdığı gerçeğini toplumun her kesimine gerek medya, gerekse bölgesel eğitimler yoluyla empoze etmek gerekmektedir. Yine de, bu derece ekonomik kaygılar içinde olan bir toplumun çevresel değerleri üstün tutması oldukça zaman alacaktır

ÇED uygulamaları, multidisipliner bir çalışmayı gerektirir. Farklı meslek dallarından uzmanların süreçte yer alması gerekmektedir. Ülkemizde ÇED uygulamalarında belirli meslek gruplarına ağırlık verilmiştir, bu son derece yanlış olmakla beraber yanıltıcı sonuçlar da doğurmaktadır. Bu aşamada, farklı meslek dallarından uzmanlara gereken görev ve yetki verilerek bu olumsuz sonuçlar ortadan kaldırılmalıdır. Her meslek grubunun, öğrenim süresi içerisinde programlarına ÇED dersleri koymak da yararlı olabilir. Üniversite ve araştırma kurumlarında ÇED’ e ilişkin araştırmaların teşvik edilmesi ve ÇED uygulamaları için gerekli olan veri tabanının elde edilebilmesi için bu yönde çalışmalara yoğunlaşılmasında yarar vardır.

ÇED sürecinde izleme ve denetim sistemlerinde de sorun yaşanmaktadır. Ülkemizde 4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Kuruluş Kanununun 10. maddesinin (e) bendi, 2872 Sayılı Çevre Kanununun 10. maddesi uyarınca çıkarılan ÇED Yönetmeliğinin 18.

maddesi gereğince, ÇED Olumlu ve ÇED Gerekli Değildir kararı verilen projelerin taahhütleri kapsamında izleme ve kontrol görevi, ÇED ve Plan İzleme-Kontrol Daire Başkanlığı ile Çevre ve Orman Müdürlükleri tarafından yapılmaktadır. Projelerin inşaat, işletme ve işletme sonrası aşamalarda izleme ve denetleme yönünde daha sağlam bir yöntem oluşturulması ve proje sonrası analiz çalışmalarının yasal prosedür çerçevesinde Yeterlik Belgesi verilen kuruluşlar tarafından yapılması sağlanabilir. Böylelikle Bakanlığın yükü azalacak ve denetim daha etkin bir şekilde sağlanmış olacaktır.

Avrupa ülkelerinde yatırımın karar verici merciler tarafından, çevre boyutu ve sürdürülebilir kalkınma yönünden, değerlendirilmesine kolaylık sağlamak amacıyla uygulanan çevresel etki değerlendirmesi, ülkemizde, yatırımcılar tarafından halen yasal zorunluluk ve zaman kaybı olarak algılanmaktadır. 16.12.2003 tarihli ÇED Yönetmeliği'yle 117 iş günü süren ÇED prosedürü süreci 38 iş gününe indirilmesine rağmen yatırımcıların ÇED'e olan bakış açıları değişmemiştir. Bu yaklaşımı değiştirmek ancak halkın çevre bilincini yükseltmekle mümkündür. Öte yandan süreçte çıkabilecek aksaklıklardan kaynaklanan zaman kaybını önlemek için, ÇED sürecinde görev alan kurum ve kuruluşlar arasında iletişimin ve bilgi paylaşımının en üst düzeyde sağlanması gerekmektedir.

ÇED sürecinin kolaylaştırılması ve sürenin kısaltılması yönünden Çevre Düzeni Planlarının da ÇED sürecinden önce hazırlanmış olması ve ÇED sürecinde ihtiyaç duyulduğu ölçüde gerekli düzenlemeler yapılması sağlanabilir.

Özetle; ÇED ülkemizde teorik açıdan Avrupa Birliği Direktifine uyum sağlamasına rağmen, uygulamalardaki aksaklıklar nedeniyle amacına ulaşamamaktadır. Uygulamadaki sorunları gidermek için, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, bilgi eksikliklerinin tespit edilip giderilmesi, uygulama konusunda ulusal politikalar belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için kapsamlı ve koordineli bir çalışma gerekmektedir. Ülkemizde, siyasi ilişkiler, bilimsel araştırmaların gerisinde bırakılmalı ve ekonomik gelişme ve sürdürülebilir kalkınmanın, çevre korumayla birlikte olabileceği görüşü benimsenmelidir.

KAYNAKLAR

Ahmad, B., Wood, C., 1997. Environmental İmpact Assessment a comparative review / Christopher Wood s.21-34, Longman, London
ISBN: 0582236967

Altuğ, F., 1990. Çevre Sorunları, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, No:41 Bursa

AB Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2000. Avrupa Birliği ve Çevre, Web Sayfası

Anonim, 2000. ÇED Yönetmeliğinin 28. Maddesine bir fıkra eklenmesine dair yönetmelik, Resmi Gazete, Tarih: 14 Nisan 2000
Sayı: 24020

Anonim, 2004. AB'ye Katılım Yolunda AB Komisyonu Tarafından Hazırlanan Düzenli İlerleme Raporları-Türkiye
1998-2004/ceterisparibus.net/ab/dokumanlar.htm

Anonim, 2005. Avrupa Birliği ve Çevre
www.deltur.cec.eu.int/kitap/cevre

Anonim, 2006 a. Türkiye-AB İlişkileri, İktisadi Kalkınma Vakfı
Resmi Web Sitesi www.ikv.gov.tr/tarihce

Anonim, 2006 b. Dünyada stratejik çevresel değerlendirme, Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü, Planlama ve Stratejik Çevresel Değerlendirme Daire Başkanlığı
http://www.cedgm.gov.tr/stratejikcd.htm

Anonim, 2006 c. Kalkınma Planı, Devlet Planlama Teşkilatı Web Sitesi http://ekutup.dpt.gov.tr/plan

Anonim, 2006 d. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planında Çevre, Çevre ve Orman Bakanlığı Web Sitesi
http://www.cevreorman.gov.tr/plan8_1.htm

Ataum Ders Notları, 1997. Çevre Konusunda Uluslar arası İşbirliği ve Avrupa Topluluğunda Çevre Politikaları, ATAUM Ders Notları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 41.sayfa, Ankara

KAYNAKLAR (Devamı)

Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Çevre Mevzuatı, 2001. Türk Çevre Vakfı Yayını, Ankara

Avrupa Birliği İletişim Platformu, 2005. Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi www.euturkey.org.tr

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2003. Avrupa Komisyonu, Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi, Web Sitesi

Budak,S., 2000. Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası, Aralık 2000, Büke Yayınları, İstanbul

ÇED Yönetmeliği, 1993. Resmi Gazete, Ankara
Tarih: 7 Şubat 1993,
Sayı: 21489

ÇED Yönetmeliği, 1997. Resmi Gazete, Ankara
Tarih: 23 Haziran 1997,
Sayı: 23028

ÇED Yönetmeliği, 2002. Resmi Gazete, Ankara
Tarih: 6 Haziran 2002,
Sayı: 24777

ÇED Yönetmeliği, 2003. Resmi Gazete, Ankara
Tarih: 16 Aralık 2003,
Sayı: 25318

Çevre ve Orman Bakanlığı, 1998. Türkiye'nin çevre konusunda taraf olduğu sözleşmeler, Web Sitesi

Çevre ve Orman Bakanlığı, 1999. ÇED Yönetmeliği uyarınca rapor hazırlayacaklara yeterlik belgesi verilmesine ilişkin tebliğ, Web Sitesi

KAYNAKLAR (Devamı)

Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004. 1. Çevre ve Ormancılık Şurası Çalışma Belgesi Taslağı, ÇED ve Çevre Düzeni Planları- ÇED ve Uygulamalarındaki Sorunlar-Öneriler, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara <http://sura.cevreorman.gov.tr>

Çevre ve Orman Bakanlığı, 2005 a. 1. Çevre ve Ormancılık Şurası Çalışma Belgesi, ÇED ve Çevre Düzeni Planları, Çalışma Grubu Raporu, sayfa:56-70, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Antalya

Çevre ve Orman Bakanlığı, 2005 b. Stratejik Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, AB Mevzuat Uyumu No:56, Çevre ve Orman Bakanlığı Resmi Web Sitesi- <http://www.cedgm.gov.tr/stratejikcd.htm>

Dales, J.H., 2000. Çevre Sorunlarının Hukuki ve Ekonomik Temelleri, Çev. Orhan Türköz, Alaş Basım

Doğan, F., 1998. Uygulamalı Çevre Bilimi ve Çevre Epidemiyolojisi, Ege Üniversitesi Ödemiş Sağlık Yüksekokulu Yayınları No:1, İzmir

D.P.T. AB ile ilişkiler Genel Müdürlüğü, 2003. AB'ne katılım sürecine ilişkin inceleme raporu.

Durmaz, B., 2004. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Avrupa Birliğinde Çevre Politikası Alanında Muhtemel Müzakere Sürecine Yönelik Gerekli Hazırlıkların Örneklerle Çalışılması, Uzmanlık Tezi, Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi, Mayıs 2004, Ankara

Durmuş, N., 1993 Avrupa Topluluğu ve Türkiye'de güncel çevre Politikaları

Dündar, Y., 1997. Çevre konusunda uluslar arası işbirliği ve Avrupa Topluluğunda çevre politikaları ders notları

Egeli, G., 1996. Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, No:114, Ankara

KAYNAKLAR (Devamı)

Ekeman, E., 1998. Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi, İktisadi Kalkınma Vakfı Baskısı, İstanbul

Ekmeztoglou, T., 2001. Avrupa Birliği'nin çevre politikası ve Türkiye'nin uyumu/ Thisvi Ekmeztoglou, Athanassios Balodimos, Sevim Budak, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, İstanbul

Erlat, Ö., 2003. ÇED Yönetmeliği taslağı hakkında İzmir Barosu Çevre Komisyonu'nun görüş ve eleştirileri

Eseroğlu, Ö., 1991. "Çevreci Hareket", Ankara Barosu Dergisi, Sayı:4, Ankara

Glasson, J., 1946. Introduction to environmental impact assessment / John Glasson, Riki Therivel and Andrew Chadwick, London : Routledge, 2005. ISBN 0-415-33836-0 (hbk.) 0-415-33837-9 (pbk.)

Gümüş, Z., 2003. Avrupa Topluluğunda çevre politikaları ve uygulamaları 1990-2000'li yılların karşılaştırılması, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı, İzmir

İktisadi Kalkınma Vakfı, 2001 . Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Müktesebatına Uyumu Kitap No:5, İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Web Sitesi www.ikv.org.tr/arastirmalar/kitap4.htm

Kantar, L., 1981. Çevreye Verilen Zararlarda Uluslar arası Sorumluluk, Çevre Hukuku Araştırmaları, Türkiye Çevre Vakfı Yayın, Ankara, s.49

Kara, A., 2002. Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Uygulamaların Karşılaştırılması, Gazi Üniversitesi, Çevre Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Ocak 2002, Ankara

KAYNAKLAR (Devamı)

Lane, R., 1993. New Community Competencas Under Maastricht Treaty, Kluwer Academic Publishers, Hollanda

Morgan, Richard K., 1998 Environmental impact assessment: a methodological perspective, Kluwer Academic, Dordrecht ; Boston ISBN: 0412729903

Nurlu, E., 2001. Çevresel Etki Değerlendirmesi Ders Notları, Basılmamış, Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölüm, Bornova.

Nurlu, E., 2005. Çevre Mevzuatı ve Yönetimi Ders Notları, Basılmamış Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölüm, Bornova.

Özer, A., 1986. Çevresel Etki Değerlendirmesi Çevre ve İnsan Dergisi, Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü, Ankara

Sarıgül, G., 2005. AB Üyelik Süreci Çevre ve SU'ya Bakış Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu 15 Aralık, Ankara 2005

Sürmen, L., 1990. Çevre Hukukuna Göre Çevrenin Kirletilmesinde Doğan Sorumluluk, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 1990/1, s.23

Therivel, R. and Morris P., 2001. Methods of environmental impact assessment Spon Press, London

Turan, A., 1995. Çevresel Etki Değerlendirme çalışmaları, ülkemizde uygulamalara ilişkin sorunlar ve çözüm olanakları üzerinde araştırmalar yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2001 AB, Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Web Sitesi

KAYNAKLAR (Devamı)

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2003. Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Türkiye Ulusal Programı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Web Sitesi, Temmuz 2003

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 2000. Sayılarla Türkiye ve Avrupa Birliği, Web Sayfası

Torunoğlu, E., 2005. Çevre Politikaları Ders Notu, Anadolu Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü, Eskişehir

Turgut, N., 1998. Çevre Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara

Uslu, O., 1993. Çevresel Etki Değerlendirmesi, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Önder Matbaa, Ankara

Uslu, O., 1996. Çevresel Etki Değerlendirmesi, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara ISBN 9757250252

Ural, E., 1991. Çevre Alanında Uluslar arası Gelişmeler, Sürdürülebilir Kalkınma El Kitabı, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara

Yücel, M., 1987. Avrupa Ekonomik Topluluğu CED ve ülkemiz için önemi, Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü, Ankara

Yücel, M., 2001. Çevresel Etki Değerlendirmesi Kitabı, Yayın No:24, Baki Kitabevi, Adana, 298 sayfa, ISBN 975702417

Zanbak, C., 2003 Avrupa Birliği'nde Aarhus Sözleşmesinin Kabulü Konusundaki Gelişmeler, TKSD Çalışma Grubu, Ankara

Zilelioğlu, H., 1992. Avrupa Topluluklarında Çevre Politikası ve Hukuku, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara s.3

INTERNET ADRESLERİ

- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği / <http://www.abgs.gov.tr>
- Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu / <http://www.avrupa.info.tr>
- European Commission, Environment /
<http://www.europa.eu.int/comm/environment>
- İktisadi Kalkınma Vakfı / <http://www.ikv.org.tr>
- Çevre ve Orman Bakanlığı www.cevreorman.gov.tr
http://www.cevreorman.gov.tr/plan8_1.htm
http://www.cevreorman.gov.tr/co_04.htm
<http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup98/ucep/ucep-o.html>
<http://www.dpt.gov.tr/abigm/tabi/tarihce>
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan>
<http://www.deltur.cec.eu.int>
<http://www.ikv.org.tr/tarihce>
<http://www.ikv.org.tr/pdfs>, 2006
<http://www.cedgm.gov.tr/stratejikcd.htm>, 2006

EKLER

EK-1. ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİ

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği

T.C. RESMÎ GAZETE

16 Aralık 2003

Sayı : 25318

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar

Amaç

Madde 1- Bu Yönetmeliğin amacı, Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Yönetmelik;

- Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ile Proje Tanıtım Dosyasının hangi tür projeler için isteneceği ve içereceği konuları,
- Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları,
- Çevresel Etki Değerlendirmesi için Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunun oluşturulması ile ilgili çalışmaları,
- Yönetmelik kapsamına giren projelerin işletme öncesi, işletme sırası ve işletme sonrası dönemde izlenmesi ve denetlenmesini,
- Çevresel Etki Değerlendirmesi sisteminin, çevre yönetiminde etkin ve yaygın biçimde uygulanabilmesi ve kurumsal yapısının güçlendirilmesi için gerekli eğitim çalışmalarını kapsar.

Dayanak

Madde 3- Bu Yönetmelik 9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun 10 uncu maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar ve Kısaltmalar

Madde 4- Bu Yönetmelikte geçen;

Bakanlık: Çevre ve Orman Bakanlığını,

Çevre: Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı,

Etki: Bir projenin hazırlık, inşaat ve işletme sırasında ya da işletme sonrasında, çevre unsurlarında doğrudan ya da dolaylı olarak, kısa veya uzun dönemde, geçici ya da kalıcı, olumlu ya da olumsuz yönde ortaya çıkması olası değişiklikleri,

Etki Alanı: Gerçekleştirilmesi planlanan bir projenin işletme öncesi, işletme sırası ve işletme sonrasında çevre unsurları olarak olumlu veya olumsuz yönde etkilediği alanı,

Proje: Gerçekleştirilmesi planlanan yatırıma ait inşaat çalışmaları, diğer tesisat ya da planların uygulanması veya yer altı kaynaklarının değerlendirilmesi işlemini,

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED): Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları,

Çevresel Etki Değerlendirmesi Süreci: Gerçekleştirilmesi planlanan projenin çevresel etki değerlendirmesinin yapılması için 8 ve 16 ncı maddelerde belirtilen başvuru ile başlayan ve işletme sonrası çalışmaların uygun hale geldiğinin belirlenmesi ile sona eren süreci,

Proje Tanıtım Genel Formatı: Gerçekleştirilmesi planlanan, EK-I listesinde yer alan projelerin özelliklerini, yerini, olası etkilerini ve öngörülen önlemleri içeren, projeyi genel boyutları ile tanıtan raporun hazırlanması sırasında esas alınacak EK-III deki genel formatı,

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu Özel Formatı: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun hazırlanmasında esas alınmak üzere; Kapsam belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonu tarafından projenin önemli çevresel boyutları göz önüne alınmak suretiyle EK-III deki proje tanıtım genel formatında belirtilen ana başlıklar altında ele alınması gereken konuları tanımlayan formatı,

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu: EK-I listesinde yer alan veya Bakanlıkça “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir” kararı verilen bir proje için belirlenen özel formata göre hazırlanacak raporu,

Proje Tanıtım Dosyası: Ek-II listesinde yer alan projelere Çevresel Etki Değerlendirmesi uygulanmasının gerekli olup olmadığının belirlenmesi amacıyla hazırlanan dosyayı,

Seçme, Eleme Kriterleri: Proje Tanıtım Dosyasının hazırlanmasında esas alınacak EK-IV’deki kriterleri,

Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir Kararı: Ek-II listesindeki projelerin çevresel etkilerinin önemli olduğu ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanması gerektiğini belirten Bakanlık kararını,

Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir Kararı: Ek-II listesindeki projelerin önemli çevresel etkilerinin olmadığı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanmasına gerek bulunmadığını belirten Bakanlık kararını,

Çevresel Durum Değerlendirme Raporu: Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin ilgili hükümlerine uymadan işletmeye geçmiş mevcut faaliyetler için gerekli çevresel önlemlerin alınmasını sağlamak amacıyla hazırlanan teknik raporu,

Duyarlı Yöreler: Çevresel etkilere karşı biyolojik, fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel nitelikli özellikleri ile duyarlı olan veya mevcut kirlilik yükü çevre ve halk sağlığını bozucu düzeylere ulaştığı belirlenen yörelerle, ülkemiz mevzuatı ve taraf

olduğumuz uluslararası sözleşmeler uyarınca korunması gerekli görülen EK-V de yer alan alanları,

Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin, alınacak önlemler sonucu ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeylerde olduğunun saptanması üzerine gerçekleşmesinde sakınca görülmediğini belirten Bakanlık kararını,

Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz Kararı: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle uygulanmasında sakınca görüldüğünü belirten Bakanlık kararını,

Komisyon: Proje için verilecek özel formatın kapsamını, kriterlerini belirlemek ve bu ilkeler doğrultusunda hazırlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu inceleyip değerlendirmek üzere Bakanlık tarafından kurulan Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunu,

Proje Sahibi: Bu Yönetmeliğe tabi bir projenin her aşamada yürütülmesini üstlenen gerçek ya da tüzel kişiyi,

İzleme ve Kontrol: “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” veya “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararı alındıktan sonra uygulama aşamasına geçen projenin, bu kararın verilmesine esas ilkeler doğrultusunda ve çevre değerlerini olumsuz etkilemeyecek biçimde yürütülmesi için yapılan çalışmaların bütünü,

Kapsam ve Özel Format Belirleme Toplantısı : Çevresel Etki Değerlendirmesi Sürecine tabi projeler için Halkın Katılımı Toplantısından sonra yapılacak toplantıyı, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Yetki

Madde 5- Bu Yönetmeliğe tabi projeler hakkında “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu”, “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz”, “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir” veya “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararlarını verme yetkisi Bakanlığa aittir. Ancak Bakanlık gerekli gördüğü durumlarda “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir” veya “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararının verilmesi konusundaki yetkisini, sınırlarını belirleyerek Valiliklere devredebilir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya Proje Tanıtım Dosyası Hazırlama Yükümlülüğü

Madde 6- Bu Yönetmelik kapsamındaki bir projeyi gerçekleştirmeyi planlayan gerçek ve tüzel kişiler; Çevresel Etki Değerlendirmesine tabi projeler için Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu, Ek-II’ye tabi projeler için proje tanıtım dosyası hazırlamak, ilgili makamlara sunmak ve projelerini verilen karara göre gerçekleştirmekle yükümlüdürler.

Kamu kurum ve kuruluşları, bu Yönetmelik hükümlerinin yerine getirilmesi sürecinde proje sahiplerinin isteyeceği her türlü bilgi, doküman ve görüşü vermekle yükümlüdürler.

Bu Yönetmeliğe tabi projeler için “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararı veya “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı alınmadıkça bu projelere hiç bir teşvik, onay (Çevre düzeni plan tadilatı onayları dahil), izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulama Yöntemi

Çevresel Etki Değerlendirmesine Tabi Projeler

Madde 7- Bu Yönetmeliğin;

- a) EK-I listesinde yer alan projeler ile,
- b) Ek-II listesinde bulunup

“Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir” kararı verilen projeler için Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanması zorunludur.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Sürecinin Başlatılması ve Komisyonun Kuruluşu

Madde 8- Proje sahibi, dilekçesi ekinde EK-III de yer alan proje tanıtım genel formatı esas alınarak hazırlanmış dosya ile Bakanlığa başvurur.

Bakanlık, başvuru dosyasındaki bilgi ve belgeleri uygunluk bakımından inceler. Uygun hazırlanmadığı anlaşılan dosya tamamlanmak üzere proje sahibine iade edilir. Proje sahibi, eksikliklerini tamamlayıp dosyayı yeniden Bakanlığa sunar.

İnceleme sonucunda dosyanın uygun hazırlandığına karar verilmesi halinde Bakanlık tarafından başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri, Bakanlık yetkilileri ile proje sahibi ve/veya temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulur. Bakanlık, proje sahibinden başvuru dosyasını komisyon üyelerinin sayısı kadar çoğaltmasını ister. Bu fıkarda öngörülen işlemler üç işgünü içinde tamamlanır. “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir” kararı verilen projeler için, proje sahibi bir dilekçe ekinde bu karar ve proje tanıtım dosyası ile Bakanlığa başvurur. Bu dosya başvuru dosyası olarak işlem görür. Bakanlık bu dosyayı inceler ve belirlediği komisyon üyelerinin sayısı kadar çoğaltılmasını proje sahibinden ister.

Bakanlık başvuru dosyasının bir kopyasını Halkın Katılımı Toplantısı ve Kapsam belirleme toplantısının tarihini ve yerini belirten bir yazı ekinde komisyon üyelerine gönderir ve komisyonu ilk toplantıya çağırır. Komisyona Bakanlık temsilcisi başkanlık eder ve komisyonun sekreteryaya hizmetleri Bakanlıkça yürütülür.

Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde, projenin konusu, türü ve proje için belirlenen yerin özelliklerini de dikkate alarak, üniversiteler, enstitüler, araştırma ve uzman kuruluşları, meslek odaları, sendikalar, birlikler, sivil toplum örgütlerinden temsilcileri de komisyon toplantılarına üye olarak çağırabilir.

Komisyonunda kurum ve kuruluş temsilcisi olarak görev yapan üyelerin, yeterli mesleki bilgi ve deneyime sahip olmaları ve temsil ettikleri kurum ve kuruluşlar adına görüş vermeye yetkili kılınmış olmaları esastır.

Halkın Katılımı Toplantısı

Madde 9- Komisyonun Kapsam belirleme toplantısından önce, halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere proje sahibi tarafından projenin gerçekleştirileceği yerde Bakanlık ile mutabakat sağlanarak belirlenen tarihte, halkın katılımı toplantısı düzenlenir. Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinden önce proje sahibi tarafından, halkı bilgilendirmek amacıyla anket, seminer vb. çalışmalar yapılabilir.

a) Toplantı yeri Valilik ve proje sahibi tarafından belirlenir ve Valilik tarafından Bakanlığa bildirilir. Toplantı için projeden en çok etkilenmesi beklenen yöre halkının kolaylıkla ulaşabileceği merkezi bir yerin seçilmesine özen gösterilir.

b) Proje sahibi, toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı ulusal düzeyde yayımlanan bir gazete ile o yörede yayımlanan yerel bir gazetede toplantı tarihinden en az üç gün önce yayınlatır.

c) Toplantı İl Çevre ve Orman Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantıda; halkın proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş ve önerilerinin alınması sağlanır. Başkan katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir.

Komisyon üyeleri, 8 inci madde de belirlendiği şekilde kendi isteklerine bağlı olarak Kapsam belirleme toplantısı öncesinde proje uygulama yerini inceleyebilir, kendilerine iletilen tarihe göre halkın katılımı toplantısına katılabilirler. Halkın katılımı toplantısı çalışmaları ile ilgili sekreteryaya hizmeti, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından yürütülür.

Komisyonun, Kapsam ve Özel Format Belirleme Toplantısı

Madde 10- Halkın Katılımı, Bilgilendirme, Kapsam Belirleme ve Özel Format verme işlemleri, 12 işgünü içerisinde tamamlanır.

Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme amaçlı ilk toplantısında;

a) Proje sahibi, proje hakkında komisyonu bilgilendirir.

b) Bakanlık ve/veya taşra teşkilatı Halkın Katılımı Toplantısı hakkında komisyonu bilgilendirir. Ayrıca halkın katılımı toplantısına katılmış bulunan komisyon üyeleri de görüş ve önerilerini bildirirler.

c) Projenin hangi kapsamda ele alınmasının gerektiğini belirlemek üzere projenin önemli çevresel etkileri göz önüne alınarak EK-III'deki proje tanıtım genel formatında ana başlıklar altında ele alınması gereken konular detaylandırılır, kapsam belirlenir.

d) Komisyon tarafından formata ilave edilmesi ya da formattan çıkarılması gereken hususlar tespit edilir. Halkın Katılımı Toplantısındaki görüş ve öneriler de dikkate alınarak özel format ile Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu hazırlayacak çalışma grubu belirlenir.

e) Komisyon tarafından belirlenen özel format, proje sahibi ve/veya temsilcisine bu maddede belirlenen süre içerisinde Bakanlık tarafından verilir.

Proje sahibi özel formatın veriliş tarihinden itibaren bir yıl içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde Çevresel

Etki Değerlendirmesi Raporu sunulmaz veya gerekçesi belirtilerek ek süre isteminde bulunulmaz ise başvuru geçersiz sayılır. Proje sahibinin süre uzatım talebi Bakanlıkça uygun bulunması halinde altı ayı geçmemek üzere ek süre verilir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun Bakanlığa Sunulması

Madde 11 - Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu, proje sahibi tarafından bir dilekçe ekinde Bakanlığa sunulur. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun özel formata uygunluğu ve belirlenen çalışma grubunda yer alması gereken meslek uzmanlarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hakkındaki inceleme Bakanlık tarafından üç işgünü içinde sonuçlandırılır. Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun özel formata uygun olmadığı ve/veya belirlenen çalışma grubunca hazırlanmadığının anlaşılması halinde, bu hususların yerine getirilmesi için rapor proje sahibine iade edilir. Düzeltilen Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun üç ay içinde Bakanlığa sunulmaması durumunda başvuru geçersiz sayılır.

Özel formata uygun olduğu tespit edilen Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu, proje sahibi tarafından yeterli sayıda çoğaltılarak Bakanlığa sunulur. Bakanlık, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu incelemek ve değerlendirmek üzere yapılacak toplantının tarihini ve yerini belirten bir yazı ekinde raporu komisyon üyelerine gönderir.

Proje ile ilgili inceleme değerlendirme sürecinin başladığı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun halkın görüşüne açıldığı Bakanlık ve Valilik tarafından uygun araçlarla halka duyurulur.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu incelemek isteyenler, Bakanlık merkezinde veya İl Çevre ve Orman Müdürlüğünde duyuru tarihinden itibaren raporu inceleyerek proje hakkında Bakanlığa veya Valiliğe görüş bildirebilirler. Valiliğe bildirilen görüşler Bakanlığa iletilir. Bu görüşler komisyon tarafından dikkate alınır. İnceleme, değerlendirme sürecinin tamamlanmasından sonra bildirilen görüşler dikkate alınmaz.

Komisyonun Çalışma Usulü ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun İncelenmesi

Madde 12 - Komisyon Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu, ilk inceleme değerlendirme toplantısından sonraki on işgünü içinde inceler ve değerlendirir.

Komisyon üye sayısının salt çoğunluğu ile toplanır. Komisyon üyeleri, temsil ettikleri merkezi ve yerel kurum ve kuruluşları ilgilendiren konulardaki yetki, görev ve sorumlulukları çerçevesinde görevlendirilirler, kurum ve kuruluşları adına görüş bildirirler. Komisyon başkanı, üyelerden görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Yazılı görüş veren kurum temsilcilerinin sonraki toplantılara katılmamaya ilişkin istemleri komisyon başkanınca değerlendirilir.

Komisyon, proje sahibinden projesi ile ilgili geniş kapsamlı bilgi vermesini, araç gereç sağlamasını, yeterliği kabul edilebilir kuruluşlarca analiz, deney ve ölçümler yapmasını veya yaptırmasını isteyebilir.

Su, toprak vb. analizlerde, tartışmalı durum olması halinde tanık numuneye başvurulabilir. Yetkili uzman kurum ve kuruluşlardan görüş alabilir. Bu işlemlerde gerekli harcamalar proje sahibi tarafından karşılanır.

Komisyon gerekli görürse, görevlendireceği üyeleri aracılığı ile projenin gerçekleştirilmesi planlanan yerde ve benzer tesislerde inceleme yapabilir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunda önemli eksiklik ve yanlışların görülmesi durumunda komisyon, bunların giderilmesini proje sahibinden veya ilgili kurumlardan ister. Bu durumda, inceleme değerlendirme çalışması durdurulur. Eksiklikler tamamlanmadan veya gerekli düzeltmeler yapılmadan komisyon çalışmalarına devam edilemez.

Proje sahibinin Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunda gerekli görülen düzeltmeleri yapıp yeniden Bakanlığa sunmasından sonra, komisyon Bakanlıkça toplantıya çağrılır. Toplantının yapılması ile birlikte inceleme değerlendirme süreci kaldığı yerden işlemeye başlar.

Proje sahibinden Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunda değişiklik yapması en çok iki kez istenebilir. Yapılan düzeltme komisyonca yeterli görülmez ise durum bir tutanakla saptanır ve başvuru Bakanlıkça geçersiz sayılır.

Komisyon tarafından, inceleme değerlendirme toplantıları sırasında;

a) Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ve eklerinin yeterli ve uygun olup olmadığı,

b) Yapılan incelemelerin, hesaplamaların ve değerlendirmelerin yeterli düzeyde veri, bilgi ve belgeye dayandırılıp dayandırılmadığı,

c) Projenin çevreye olabilecek etkilerinin kapsamlı bir şekilde incelenip incelenmediği,

d) Çevreye olabilecek olumsuz etkilerin giderilmesi için gerekli önlemlerin tespit edilip edilmediği,

e) Halkın katılımı toplantısının usulüne uygun yapıp yapılmadığı, halkın katılımı toplantısında üzerinde durulan konulara yeterince çözüm getirilip getirilmediğine ilişkin inceleme ve değerlendirmeler yapılır.

Komisyon çalışmalarını, birinci fıkrada belirtilen süre içinde sonuçlandırır. Komisyonun değerlendirmeleri, üyeler tarafından imzalanmış bir tutanakla saptanır.

Nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporları ve İlgili Dokümanların Bakanlığa Sunulması

Madde 13- Proje sahibi inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki beş iş günü içinde aşağıdaki belgeleri Bakanlığa sunar:

a) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu,

b) Nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ve eklerinin taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri. Kamu kurum ve kuruluşlarından imza sirküleri istenmez.

Birinci fıkrada belirtilen belgeler öngörülen süre içinde gerekçesi belirtilmeden sunulmaz ise Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu geçersiz sayılır.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz Kararı

Madde 14 - Bakanlık, komisyonun rapor hakkındaki çalışmalarını dikkate alarak beş işgünü içinde proje için “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” ya da “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz” kararı verir, bu kararı proje sahibine ve ilgili kurum ve kuruluşlara yazılı olarak bildirir. Valilik, alınan kararı gerekçeleri ile beraber uygun araçlarla yöre halkına duyurur.

“Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararı verilen proje için beş yıl içinde yatırıma başlanmaması durumunda “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararı geçersiz sayılır.

“Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz” kararı verilen projeler için “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz” kararı verilmesine neden olan koşulların tamamında değişiklik olması durumunda proje sahibi yeniden başvuruda bulunabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Seçme, Eleme Kriterleri Uygulama Yöntemi

Seçme, Eleme Kriterlerine Tabi Projeler

Madde 15 –a) EK-II listesinde yer alan projeler,

b) Bu Yönetmelik kapsamında yer alan projelerin, gerek yatırım gerekse işletme döneminde mevcut durumlarında yapılmak istenilen değişikliklere ilişkin projeler,

c) Bu Yönetmelik kapsamı dışında bulunan faaliyetlerin mevcut durumlarında yapılmak istenen ve bu faaliyetlerin Yönetmelik kapsamına girmeleri sonucunu doğuracak olan değişikliklere ilişkin projeler,

d) (b) ve (c) bendinde yer alan projelere, ileri teknoloji uygulamak suretiyle yapılmak istenilen değişikliklerin proje sahibi tarafından belgelenmesi halinde, proje Bakanlıkça değerlendirilir.

Başvuru ve İnceleme

Madde 16 - Proje sahibi, projesi için Çevresel Etki Değerlendirmesi uygulamasının gerekli olup olmadığının araştırılması amacıyla bir dilekçe ekinde Ek-IV’ e göre hazırlayacağı üç adet Proje tanıtım dosyası ile hazırladığı proje tanıtım dosyasında ve eklerinde yer alan bilgi belgelerin doğru olduğunu belirtir taahhüt yazısını ve imza sirkülerini Bakanlığa sunar.

Bakanlık, proje için hazırlanan proje tanıtım dosyasını Ek-IV de yer alan kriterler çerçevesinde beş işgünü içinde inceler. Dosya kapsamındaki bilgi ve belgelerde eksikliklerin bulunması halinde bunların tamamlanmasını proje sahibinden ister.

Bakanlık gerekli gördüğü hallerde proje alanını yerinde inceleyebilir veya inceletebilir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir Kararı

Madde 17- Bakanlık 15 inci maddenin (a), (b), (c) bendinde yer alan projeleri, EK-IV’deki kriterler çerçevesinde inceler ve değerlendirir. Bakanlık, bu aşamada gerekli görülmesi halinde proje sahibinden projesi ile ilgili geniş kapsamlı bilgi vermesini, araç

gereç sağlamasını, yeterliği kabul edilebilir kuruluşlarca analiz, deney ve ölçümler yapmasını veya yaptırmasını isteyebilir.

Bakanlık on beş işgünü içinde inceleme ve değerlendirmelerini tamamlayarak proje hakkında “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir” veya “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararını beş işgünü içinde verir, kararı Valiliğe ve proje sahibine bildirir. Valilik bu kararı taşra teşkilatlarına ve halka duyurur.

Çevresel Etki Değerlendirmesi gerekli değildir kararı verilen proje için 5 yıl içinde yatırıma başlanmaması durumunda Çevresel Etki Değerlendirmesi gerekli değildir kararı geçersiz sayılır.

“Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir” kararı alınan projeler 7 nci madde uyarınca Çevresel Etki Değerlendirmesine tabidir. Bir yıl içinde 8 inci maddeye göre Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinin başlatılmaması durumunda başvuru geçersiz sayılır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İzleme ve Kontrol

Yatırımın İzlenmesi ve Kontrol Edilmesi

Madde 18- Bakanlık, “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararı veya “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı verilen projelerle ilgili olarak, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya Ek-IV’e göre hazırlanan proje tanıtım dosyasında öngörülen ve proje sahibi tarafından taahhüt edilen hususların yerine getirilip getirilmediğini izler ve kontrol eder. Bakanlık bu görevi yerine getirirken gerekli görmesi durumunda ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapar.

Proje sahibi veya yetkili temsilcisi, “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” veya “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararını aldıktan sonra ilgili mevzuat uyarınca aldığı diğer izin ve ruhsatlar ile yatırımın başlangıç, inşaat, işletme ve işletme sonrası dönemlerine ilişkin izleme raporlarını Bakanlığa iletmekle yükümlüdür. Bu bilgiler Bakanlık tarafından halkı bilgilendirmek üzere Valiliğe gönderilir.

Yönetmeliğe Aykırı Uygulamaların Durdurulması

Madde 19 - Bu Yönetmelik kapsamındaki projelerde;

a) “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” ya da “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı alınmadan yatırıma başlandığının tespit edilmesi durumunda, Valilik tarafından yatırım durdurulur. “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” ya da “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı alınmadıkça durdurma kararı kaldırılmaz.

b) “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararı ya da “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda sözkonusu taahhütlere uyulması için Bakanlıkça da uygun görülmesi halinde Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz.

ALTINCI BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Sürelerin Uzatılması ve Durdurulması

Madde 20 - Bu Yönetmelikte belirtilen süreler, proje sahibinin istemi ve Bakanlıkça uygun görülmesi halinde veya Bakanlığın doğrudan gerekli gördüğü hallerde, gerekçesi belirtilerek Bakanlık tarafından uzatılabilir veya durdurulabilir. Proje sahibine raporlarla ilgili eksiklikleri gidermesi ve ilave işlemler yapması için verilen süreler Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecine dahil değildir.

Proje Sahibinin Değişmesi

Madde 21 - Proje sahibinin herhangi bir nedenle değişmesi durumunda yeni sahibi, önceki sahibinin taahhüt ve yükümlülüklerini başka bir işleme gerek kalmaksızın yüklenmiş sayılır ve bunu bir yazı ile Bakanlığa bildirir.

Anlaşmazlıkların Çözümü

Madde 22 - Bu Yönetmelik kapsamındaki işlemler konusunda herhangi bir anlaşmazlık olması halinde Bakanlık kararı esas alınır.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulamalarının Güçlendirilmesi

Madde 23 - Bakanlık, Çevresel Etki Değerlendirmesi uygulamalarına ilişkin olarak, gerektiğinde yerli ve yabancı kurum ve kuruluşlar ile işbirliği halinde her türlü eğitim, plan, program ve proje çalışmaları yapabilir, kitap, kitapçık, rehber ve her çeşit doküman hazırlayabilir, seminer ve toplantılar düzenleyebilir.

Askeri Projeler

Madde 24 - Askeri projelerle ilgili Çevresel Etki Değerlendirmesi uygulamaları ilgili kurumun görüşü alınarak Bakanlık tarafından belirlenir.

Olağan Üstü Durumlar ve Özel Hükümler

Madde 25 - Aşağıdaki durumlarda uygulanacak Çevresel Etki Değerlendirmesi prosedürü Bakanlıkça belirlenir.

a) Doğal Afetler sonucu yıkılan, bozulan, tahrip olan veya hasar gören herhangi bir yatırımın bulunduğu yerde kısmen veya tümü ile yeniden gerçekleştirilmesi planlanan projeler,

b) Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'ne tabi olmayan veya Ek-II listesinde yer alan projelere kredi almak ve benzeri gibi finansal nedenlerle proje sahibinin talebi üzerine Bakanlığında uygun görmesi halinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümleri uygulanabilir.

c) Organize Sanayi Bölgeleri, İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri, Endüstriyel Bölgeler, Serbest Bölgeler, Stratejik Çevresel Değerlendirme yapılacak alanlar ile Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde kurulması planlanan projeler.

Entegre Projeler

Madde 26 - Bu Yönetmeliğe tabi birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde, Bakanlıkça entegre proje için tek Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanması istenebilir.

Yeterlik Belgesi

Madde 27- Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlayacak kurum ve kuruluşlar Bakanlıktan Yeterlik Belgesi almakla yükümlüdürler. Yeterlik Belgesinin verilmesi, Yeterlik Belgesi verilen kurum ve kuruluşların kontrolü ve belgenin iptal edilmesi ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanacak bir tebliğ ile düzenlenir.

Tebliğler

Madde 28- Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde bu Yönetmeliğin uygulanmasına ilişkin olarak tebliğler çıkarabilir .

Yürürlükten Kaldırılan Yönetmelik

Madde 29 – 6/6/2002 tarihli ve 24777 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1- 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 23/6/1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ve 6/6/2002 tarihli ve 24777 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tabi oldukları halde söz konusu yönetmeliklerde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen faaliyetlere bu Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 2- Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce, Çevresel Etki Değerlendirmesi veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Ön Araştırma Raporları hazırlanarak Bakanlık veya Valiliğe sunulan faaliyetlere, tabi oldukları Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 3- 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce uygulama projeleri onaylanmış veya çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış veya yatırım programına alınmış veya mevzi imar planları onaylanmış projelere ve bu tarihten önce üretim ve/veya işletmeye başladığı belgelenen faaliyetlere bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.

Geçici Madde 4- 23/6/1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce ilgili mevzuatı gereğince güzergahı belirlenen veya yatırım programına alınan petrol ve gaz boru hatları, enerji nakil hatları, otoyollar, duble yollar, ekspres yollar, demir yolları,devlet yolları ve il yolları projelerine bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.

Geçici Madde 5- Yeterlik Belgesi ile ilgili tebliğin yayımlanmasından önce, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlayacak kurum ve kuruluşlarda Yeterlik Belgesi bulunması şartı aranmaz. Ancak, proje tanıtım dosyası faaliyetin türü ve yeri ile ilgili en az üç farklı meslek grubundan en az lisans seviyesinde eğitim görmüş kişiler tarafından, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporları ise komisyonca belirlenen çalışma grubu tarafından hazırlanarak imzalanır.

Geçici Madde 6- Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 23/6/1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ve 6/6/2002 tarihli ve 24777 sayılı Resmi Gazete’de

yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tabi olduğu halde gerekli işlemleri tamamlamamış ve mevzuat uyarınca yer seçimi uygun olan mevcut faal tesisler, ilgili yönetmelikler çerçevesinde gerekli yükümlülüklerini yerine getirmeleri amacıyla çevresel durum değerlendirme raporunu Bakanlığa sunar, bu rapor Bakanlıkça değerlendirilir.

Yürürlük

Madde 30- Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 31- Bu Yönetmelik hükümlerini Çevre ve Orman Bakanı yürütür.

EK-I

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ UYGULANACAK PROJELER LİSTESİ

1- Rafineriler

- a) Ham petrol rafinerileri,
- b) 500 ton/gün üzeri taşkömürü ve bitümlü maddelerin gazlaştırılması ve sıvılaştırılması projeleri,
- c) Doğalgaz sıvılaştırma ve gazlaştırma tesisleri,

2- Termik güç santralleri

- a) Toplam ısıl gücü 200 MWt (Megawatt termal) ve daha fazla olan termik güç santralleri ile diğer yakma sistemleri,
- b) Nükleer güç santralleri ve diğer nükleer reaktörlerin kurulması ve sökümü (max. gücü sürekli termik yük bakımından 1 kilovattı aşmayan, atom çekirdeği parçalanabilen ve çoğalan maddelerin dönüşümü, üretimi amaçlı araştırma projeleri hariç),

3- Radyasyonlu nükleer yakıtlar

- a) Nükleer yakıtların yeniden işlenmesi,
- b) Nükleer yakıtların üretimi veya zenginleştirilmesi,
- c) Radyasyondan arınmış nükleer yakıtların veya sınır değerin üzerinde radyasyon içeren atıkların işlenmesi,
- d) Radyasyonlu nükleer yakıtların nihai bertarafı işlemi,
- e) Yalnız radyoaktif atıkların nihai bertarafı işlemi,
- f) Yalnızca radyasyonlu nükleer yakıtların (10 yıldan uzun süre için planlanmış) veya nükleer atıkların üretim alanından farklı bir alanda depolanması,

4- Demir ve çeliğin ergitilmesi ile ilgili tesisler

- a) Cevherden hadde mamulü üreten tesisler,
- b) Hurdaya dayalı sıvı çelik üreten tesisler (100.000 ton/yıl ve üzeri),
- c) Haddehaneler (100.000 ton/yıl ve üzeri),
- d) Döküm tesisleri (100.000 ton/yıl ve üzeri),

5- Demir dışı metallerin ergitildiği tesisler (50 000 ton/yıl ve üzeri).

6- Asbest çıkartılması ve asbest içeren ürünleri işleme veya dönüştürme projeleri

- a) Asbest madeni işletmeleri ve zenginleştirme tesisleri,
- b) 10.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli, son ürünü asbestli beton olan tesisler ,

c) Son ürün olarak friksiyon (sürtünme) maddesi üreten 50 ton/yıl ve üzeri kapasiteli tesisler,

d) 200 ton/yıl ve üzeri asbest kullanan diğer tesisler,

7- Fonksiyonel olarak birbirine bağlı çeşitli birimleri kullanarak endüstriyel ölçekte üretim yapan kimya tesisleri

a) Organik kimyasalların üretimi,

b) İnorganik kimyasalların üretimi,

c) Fosfor, azot ve potasyum bazlı basit veya bileşik gübrelerin üretimi,

8- Yollar, geçişler ve havaalanları

a) Şehirlerarası demiryolu hatları,

b) Pist uzunluğu 2.100 m ve üzeri olan havaalanları,

c) Otoyollar, ekspres yollar ve devlet yollarının yapımı,

9- Su yolları, limanlar ve tersaneler

a) 1.350 DWT ve üzeri ağırlıktaki deniz araçlarının geçişine izin veren kıta içi su yollarının yapımı ve kıta içi su trafiği için yapılacak olan limanlar,

b) 1.350 DWT ve üzeri ağırlıktaki deniz araçlarının yanaşabileceği ticari amaçlı liman, iskele ve rıhtımlar,

c) Yük ve yolcu gemilerinin yapım, bakım, onarımı amaçlı tersaneler,

d) Gemi söküm faaliyetleri,

e) Yat limanları,

10- Tehlikeli ve Özel İşleme Tabi Atıkların geri kazanılması, ara depolanması ve/veya nihai bertarafını yapacak tesisler.

Ancak,

a) Yakma Kapasitesi 1000 kg/gün ve üzerinde olan tıbbi atıklar için projelendirilen yakma tesisleri,

b) Günlük 1 ton ve üzeri depolama kapasitesine sahip olan tıbbi atık düzenli depolama tesisleri,

c) Yıllık işleme kapasitesi 2000 ton ve üzeri olan atık yağ geri kazanımı için projelendirilen tesisler,

d) Depolama kapasitesi 1000 kg/gün ve üzeri olan ara depolama tesisleri,

11- Katı Atıkların yakma, kompost ve diğer tekniklerle ara işleme tabi tutulması ve bertaraf edilmesi için kurulan tesisler ve/veya alanı 10 hektardan büyük veya hedef yılı da dahil depolanacak katı atık miktarının günlük 100 ton ve üzeri olan katı atık depolama tesisleri

12- 10 milyon m³/yıl ve üzeri yeraltı suyu çıkarma veya suyu yeraltında depolama projeleri

13- Boru ile içme suyu taşımaları dışında kalan büyük su aktarma projeleri

a) Olası su sıkıntısını önlemek amacı ile akarsu havzaları arasında, 100 milyon m³/yıl ve üzeri su aktarma projeleri,

b) (a) bendi dışında uzun dönemli yıllık ortalama akışı 2 milyar m³ ü aşan bir akarsu havzasından söz konusu akışın % 5'i ve üzeri miktarda su aktarma projeleri,

14- Su depolama tesisleri (Göl hacmi 100 milyon m³ ve üzeri veya göl alanı 15 km² ve üzeri barajlar)

15- Et Entegre Tesisleri

Kasaplık büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı hayvanların kesiminin yapıldığı tesislere ilaveten besi ünitesi, rendering ünitesi, et ürünlerinin üretildiği ünitelerden en az ikisini kapsayacak şekilde projelendirilen tesisler

16- Kümes hayvanları ve domuzun yetiştirildiği kapasitesi aşağıda belirtilen tesisler

a) Tavuk veya piliç yetiştirme tesisleri (Bir üretim periyodunda 60.000 adet ve üzeri tavuk, 85.000 adet ve üzeri piliç veya eş değeri diğer kanatlılar),

b) Domuz besi çiftlikleri (30 kg ve üzeri, 3.000 baş üzeri),

c) Dişi domuz üretim çiftlikleri (900 baş ve üzeri),

d) Kültür balıkçılığı projeleri (1000 ton/yıl ve üzeri)

e) Entegre yağ üretim projeleri (Bitkisel ürünlerden hamyağ eldesinin ve rafinasyon işleminin birlikte yapıldığı tesisler)

f) Entegre süt ürünleri üretim tesisleri (50 ton/gün ve üzeri süttten peynir, yağ, yoğurt gibi süt ürünlerinden en az ikisinin üretildiği tesisler)

17- Orman ürünleri ve selüloz tesisleri

a) Selüloz üretim veya işleme tesisleri, selüloid üretim veya işleme tesisleri,

b) Kereste veya benzeri lifli maddelerden kağıt hamuru üretim tesisleri,

c) 200 ton/gün ve üzeri kapasiteli her çeşit kağıt, karton veya mukavva üretim tesisleri ,

18-Terbiye işlemlerinden kasar (haşıl sökme, ağartma, mersevizasyon, kostikleme v.b.) ve boyama birimlerini birlikte içeren iplik, kumaş veya halı fabrikaları,

19-Motor ve motorlu taşıt araçları

a) Motorlu taşıtların üretimi

b) İçten yanmalı motor üretimi

20-Demiryolu taşıtlarının üretimi

21-Hava taşıtlarının yapım ve onarım tesisleri

22-Cam veya cam elyafı üretim tesisleri (100 000 ton/yıl ve üzeri)

23- Ham deri (işlenmiş ham deriden son ürün elde eden tesisler hariç) işleme tesisleri (500 ton/yıl ve üzeri) ,

24-Lastik üretim tesisleri (iç ve dış motorlu taşıt ve uçak lastikleri, kolon, sırt kauçuğu, kord bezi vb)

25- Madencilik projeleri. Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın;

a) 25 hektar ve üzeri çalışma alanında (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) açık işletme ve cevher hazırlama tesisleri,

b) 150 hektarı aşan (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) çalışma alanında açık işletme yöntemi ile kömür çıkarma ve cevher hazırlama tesisleri,

c) Biyolojik, kimyasal, elektrolitik ya da ısı işlem yöntemleri uygulanan cevher zenginleştirme tesisleri

26- Taşocakları Nizamnamesine göre,

- a) 25 hektar ve üzeri alandan hammadde çıkarılması
- b) Çıkarılan hammaddenin her türlü işleminden geçirilmesi projelerinden 100.000 m³/yıl ve üzeri kapasitede olanlar.
- 27- Çimento fabrikaları veya klinker üretim tesisleri
- 28- 154 kV (kilovolt) ve üzeri gerilimde 15 km'den uzun enerji iletim tesisleri (iletim hattı, trafo merkezi, şalt sahaları)
- 29- 500 ton/gün ham petrol ve 500.000 m³/gün doğalgaz çıkartılması
- 30- Petrol, doğalgaz ve kimyasalların 40 km'den uzun ve 600 mm ve üzeri çaplı borularla taşınması projeleri
- 31- 5.000 m³ ve üzeri kapasitede olan petrol, doğalgaz, petrokimya ve kimyasal madde depolama tesisleri
- 32- Patlayıcı ve parlayıcı maddelerin üretildiği tesisler
- 33- Kurulu gücü 50 MW ve üzeri olan nehir tipi santraller
- 34- Tarım ilaçları ve/veya farmasötik ürünlerin etken maddelerinin üretildiği tesisler
- 35- Pil ve akü üretim tesisleri
- 36- Şeker fabrikaları
- 37-Toplu halde projelendirilen konutlar (1000 konut ve üzeri)
- 38-Turizm konaklama tesisleri (500 oda ve üzeri) tatil köyleri ve turizm kompleksleri
- 39-Kayak alanları ve mekanik tesisleri (telesiyaj uzunluğu 1000 metre ve üzeri)
- 40- İhtisas Sanayi Bölgeleri (EK-I ve EK-II Listesinde yer alan faaliyetler)

EK- II

SEÇME, ELEME KRİTERLERİ UYGULANACAK PROJELER LİSTESİ

(Ek I. Listesinde yer alan alt sınırlar bu listede üst sınır olarak alınır.)

Kimya, petrokimya, ilaç ve atıklar

- 1-a) Kimyasalların üretimi, petrolden yağlama maddesi üretimi veya ara ürünlerin işlenmesi için projelendirilen tesisler,
- b) Atık yağ geri kazanımı için projelendirilen tesisler
- c) Yakma kapasitesi 200-1000 kg/gün arasında olan tıbbi atık yakma tesisleri, günlük 1 tondan az olan depolama kapasitesine sahip tıbbi atık düzenli depolama tesisleri ve tıbbi atıkların fiziksel ve kimyasal olarak ara işleme tabi tutulması amacıyla kurulan tesisler,
- d) 150- 1000 kg arası tehlikeli ve özel işleme tabi atıkları depolama kapasitesine sahip ara depolama tesisleri,
- e) Atık barajları, atık havuzları
- 2- Toplam depolama kapasitesi 500-5000m³ arası olan doğalgaz, petrokimya , petrol ve kimyasal ürün depoları (Perakende satış istasyonları bu kapsamın dışındadır.)
- 3-Toplam depolama kapasitesi 500 ton ve üzeri kapasitede olan patlayıcı ve parlayıcı madde depoları

4-Tarım ilaçları ve farmasotik ürünlerin, boya ve cilaların, elastomer esaslı ürünlerin ve peroksitlerin üretildiği veya elastomer esaslı ürünlerin işleme tabi tutulduğu tesisler

5- Katı Atıkların yakılması, kompostlaştırılması ve depolanması için yapılan tesisler ile transfer istasyonları

6- Derin deniz deşarj projeleri

7- Nüfusu 50.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerine ait atık su arıtma tesisleri ile İstihdam Kapasitesi 20.000 ve üzerinde olan İhtisas ve Organize Sanayi Bölgelerine ait atık su arıtma tesisleri.

8-Sabun veya deterjan üretimi yapan tesisler

9-Kümes ve Ahır Gübrelerinin Geri Kazanılması ve Bertaraf edilmesine yönelik tesisler

Metalurji, makine imalatı ve tekstil

10-Demir çelik veya demir dışı metal tesisleri. (1.000 ton/yıl ve altında kapasiteli tesisler ile atölye tipi çalışmalar hariç)

a) Demir çeliğin ergitildiği, üretildiği tesisler,

b) Haddehaneler,

c) Döküm fabrikaları,

d) Boru üretimi yapan tesisler,

e) Metal kaplama tesisleri,

f) Demir dışı metallerin ergitildiği tesisler,

11-Tekstil Tesisleri

a) Boyama (Kimyasal boya veya kök boya kullanılarak) veya kasar işleme yapan iplik, kumaş veya halı fabrikaları,

b) Yün veya tiftiğin ovalanması, yağının alınması veya ağartmasının yapıldığı endüstriyel tip tesisler,

c) Denim (Kot) yıkama tesisleri

12-Cam veya cam elyafı üretim tesisleri

13-Ham deri işleme tesisleri (işlenmiş ham deriden son ürün elde eden tesisler hariç)

14-Her çeşit kağıt, karton veya mukavva üretim tesisleri

15-Yıllık kapasitesi 100.000 adet ve üzerinde olan lastik kaplama tesisleri

Tarım, orman, su kültürü ve gıda

16-Hayvan ve bitki ürünleri ile ilgili projeler

a) Bitkisel ham yağ veya rafine yağ elde eden tesisler,

b) Hayvansal yağların üretimini yapan tesisler,

c) Nişasta üretimi yapan tesisler,

d) Fermantasyon ile alkollü içki üreten tesisler veya malt tesisleri,

e) Su ürünleri işleme tesisleri,

f) Süt işleme tesisleri (5 ton/gün-50 ton/gün kapasiteli)

g) 11/9/2000 tarih ve 24167 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik uyarınca 1. veya 2. sınıf ruhsata bağlı hayvan kesim tesisleri,

h) Rendering tesisleri

i) Kanatlı hayvanların kesiminin yapıldığı tesisler 10.000 adet/gün ve üzeri

j) Büyükbaş ve küçükbaş hayvan besi tesisleri (500 adetve üzeri büyükbaş, 1000 adet ve üzeri küçükbaş kapasiteli)

k) Kültür balıkçılığı projeleri (30 - 1.000 ton/yıl)

l) Sigara Fabrikaları,

m) Tarım arazilerinin yeniden yapılandırılması ile ilgili projeler,

n) İşlenmemiş veya yarı işlenmiş alanların, yoğun tarım amacı ile kullanımını amaçlayan projeler,

o) Tarımsal amaçlı su yönetimi projeleri (100 hektar ve üzeri) ,

p) Orman alanlarının başka amaçla kullanıma dönüştürülmesi projeleri,

r) Maya Fabrikaları

17- Kümes hayvanları ve domuzun yetiştirildiği kapasitesi aşağıda belirtilen tesisler

18-Tavuk veya piliç yetiştirme tesisleri (Bir üretim periyodunda 20.000 ile 60.000 adet arası tavuk, 30.000 ile 85.000 adet arası piliç veya eş değeri diğer kanatlılar),

19-Domuz besi çiftlikleri (30 kg ve üzeri, 1.000 - 3.000 baş arası),

20-Dişi domuz üretim çiftlikleri (300 - 900 baş arası),

Ulaşım, altyapı ve kıyı yapıları

21- Altyapı tesisleri

a) Su depolama tesisleri (Göl hacmi 10 milyon m³ ve üzeri veya göl alanı 1 km² yi aşan baraj veya göletler)

b) Akarsu havzaları arasında su aktarma projeleri (EK-I’de yer almayanlar)

c) Kıta içi su yollarının yapımı (EK-I’de yer almayanlar)

d) Taşkın önleme veya başka amaçla akarsu yataklarının düzenlenmesi,

e) Limanlar, iskeleler, rıhtımlar (Ek-I’de yer almayanlar)

f) Balıkçı barınakları, römorkör barınakları,

g) Denizden 10.000 m² ve üzerinde alan kazanılması projeleri,

h) Erozyonla mücadele etmek için kıyılarda yapılan çalışmalar ve kıyının değişimine neden olabilecek deniz kenarında yapılan çalışmalar; dalgakıran, mahmuz , mendirek, set vb. (bunların bakımı onarımı hariç),

ı) Demiryolu hatları (EK-I’de yer almayanlar)

j) Demiryolu taşımacılığında kullanılan aktarma amaçlı tesisler, demiryolu terminallerinin yapımı,

k) Tramvaylar, yükseltilmiş ve yeraltından geçen demiryolu hatları, yolcu taşıma için kullanılan benzer hatlar (metrolar, hafif raylı taşıma sistemleri, vb.),

l) Havaalanları (EK-I’de yer almayanlar)

m) İl yolları,

n) İki veya daha az şeritli yolların dört veya daha fazla şeritli olarak 10 km sürekli uzunlukta genişletilmesi .

o) Çekek Yerleri (Yat ve teknelere karaya çekme, bakım, onarım, konaklama, denize indirme hizmetleri sunan ve/veya tekne imalatı yapan tesisler),

p) 1 milyon m³/yıl ve üzeri yeraltı suyu çıkarma veya yeraltında depolama projeleri,

r) Dip tarama projeleri

Enerji

22-Kurulu gücü 10 MW ve üzeri olan nehir tipi santraller

23-Rüzgar enerji santralleri (Rüzgar çiftlikleri)

24-Jeotermal kaynağın çıkartılması ve jeotermal enerji kullanan tesisler (Isı kapasitesi 5MWt-megawatt termal ve üzeri)

25-Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su elde edilmesi ve/veya nakledilmesi için kurulan endüstriyel tesisler

26-154 kV ve üzeri gerilimdeki enerji iletim tesisleri

Turizm, spor, konut ve eğitim tesisleri

27-Toplu halde projelendirilen konutlar (200 konut ve üzeri)

28-Turizm konaklama tesisleri (50 oda ve üzeri oteller, tatil köyleri, turizm kompleksleri, vb.)

29-Eğitim kampüsleri

30-50.000 m² ve üzeri daimi kamp ve karavan alanları

31-Temalı parklar (halkın eğlenmek amacı ile para ödeyerek girdiği, geniş alanlara kurulu parklar)

32-Kayak alanları ve mekanik tesisleri

33-Arabalar ve motorsikletler için kalıcı yarış ve test sahaları

34-Spor kompleksleri ve hipodromlar

Madencilik

35-Madencilik projeleri: Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın;

a) Madenlerin çıkarılması (Ek-I de yer almayanlar)

b) 5.000 m³/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 100.000 m² ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,

c) 1.000.000 m³/yıl ve üzerinde metan gazının çıkartılması ve depolanması

d) Karbondioksit ve diğer gazların çıkartıldığı, depolandığı veya işlendiği 10.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli tesisler,

e) Taşocakları Nizamnamesi'ne göre bir hammaddenin çıkarılması (Ek-I de yer almayanlar)

f)Taş Ocakları Nizamnamesine göre çıkarılan bir hammaddenin her türlü işleme sokulması (25.000 m³/yıl ve üzeri)

g) 50.000 ton/yıl ve üzeri tuzun çıkarılması ve/veya her türlü tuz işleme tesisleri,

h) Cevher hazırlama veya zenginleştirme tesisleri (Ek-I de yer almayanlar),

i) Aynı sahada toplam 3 000 m ve üzerinde sondajla yapılan aramalar,

36-Klinker ögütme tesisleri

37-Kömür işleme tesisleri

a) Havagazı ve kok fabrikaları,

b) Kömür briketleme tesisleri,

c) Kömür yıkama tesisleri,

38-Petrokok, kömür ve diğer katı yakıtların depolama, sınıflama ve ambalajlama tesisleri (perakende satış birimleri hariç)

39-Tuğla veya kiremit üretimi yapan tesisler. (Atölye tipi tesisler hariç)

40-Seramik veya porselen üretimi yapan tesisler (Atölye tipi tesisler hariç)

41-Sabit asfalt hazırlama (plent) tesisleri

42-Kireç fabrikaları

43-EK-I de yer alan projeler kapsamında bulunmakla birlikte, yeni bir metot veya ürün denemek ve geliştirmek amacı ile hazırlanan ve iki yıldan uzun süreli olmayan projeler.

EK- III

PROJE TANITIM GENEL FORMATI

Başlık Sayfası :

Proje sahibinin adı, adresi, telefon ve faks numarası:

Projenin adı:

Proje için seçilen yerin adı, mevki:

Raporu hazırlayan çalışma grubunun / kuruluşun adı, adresi, telefon ve faks numaraları:

Raporun hazırlanış tarihi:

İçindekiler listesi:

Bölüm I: Projenin tanımı ve amacı

Proje konusu yatırımın tanımı, ömrü, hizmet amaçları, önem ve gerekliliği,

Projenin fiziksel özelliklerinin, inşaat ve işletme safhalarında kullanılacak arazi miktarı ve arazinin tanımlanması.

Önerilen projeden kaynaklanabilecek önemli çevresel etkilerin genel olarak açıklanması (su, hava, toprak kirliliği, gürültü, titreşim, ışık, ısı, radyasyon vb.)

Yatırımcı tarafından araştırılan ana alternatiflerin bir özeti ve seçilen yerin seçiliş nedenlerinin belirtilmesi.

Bölüm II: Proje için seçilen yerin konumu

Proje yeri ve alternatif alanların mevki, koordinatları, yeri tanıtıcı bilgiler.

Bölüm III: Proje yeri ve etki alanının mevcut çevresel özellikleri

Önerilen proje nedeniyle kirlenmesi muhtemel olan çevrenin; nüfus, fauna, flora, jeolojik ve hidrojeolojik özellikler, doğal afet durumu, toprak, su, hava, (atmosferik koşullar) iklimsel faktörler, mülkiyet durumu, mimari ve arkeolojik miras, peyzaj özellikleri, arazi kullanım durumu, hassasiyet derecesi (EK-V deki Duyarlı Yörelere listesi de dikkate alınarak) ve yukarıdaki faktörlerin birbiri arasındaki ilişkileri de içerek şekilde açıklanması.

Bölüm IV:Projenin önemli çevresel etkileri ve alınacak önlemler

1- Önerilen projenin aşağıda belirtilen hususlardan kaynaklanması olası etkilerinin tanıtımı. (Bu tanım kısa, orta, uzun vadeli, sürekli, geçici ve olumlu olumsuz etkileri içermelidir.)

- a) Proje için kullanılacak alan,
- b) Doğal kaynakların kullanımı,
- c) Kirleticilerin miktarı, (atmosferik koşullar ile kirleticilerin etkileşimi) çevreye rahatsızlık verebilecek olası sorunların açıklanması ve atıkların minimizasyonu.

2- Yatırımın çevreye olan etkilerinin değerlendirilmesinde kullanılacak tahmin yöntemlerinin genel tanıtımı

3- Çevreye olabilecek olumsuz etkilerin azaltılması için alınması düşünülen önlemlerin tanıtımı.

Bölüm V: Halkın katılımı

1- Projeden etkilenmesi olası halkın belirlenmesi ve halkın görüşlerinin ÇED çalışmasına yansıtılması için önerilen yöntemler,

2- Görüşlerine başvurulması öngörülen diğer taraflar,

3- Bu konuda verebileceği diğer bilgi ve belgeler,

Bölüm VI: Yukarıda verilen başlıklara göre temin edilen bilgilerin teknik olmayan bir özeti

Ekler: Proje Tanıtım Raporunun hazırlanmasında kullanılan ve çeşitli kuruluşlardan sağlanan bilgi ve belgeler ile raporda kullanılan tekniklerden rapor metninde sunulamayan aşağıdaki belgeler.

1- Proje için belirlenen yer ve alternatiflerinin varsa; çevre düzeni, nazım, uygulama imar planı, vaziyet planı veya plan değişikliği teklifleri

2- Yatırımcı için projesi ile ilgili olarak daha önceden alınmış izin, onay, ruhsat veya ilgili kurumlardan alınmış belgeler vb.

3- Proje için seçilen alana ilişkin arazi kullanım durumu

Notlar ve kaynaklar

Proje tanıtım raporunu hazırlayan çalışma grubunun tanıtımı:

Adı soyadı, mesleği, özgeçmişi, referansları ve rapordan sorumlu olduğunu belirten imzası.

Proje tanıtım raporu, projenin türü ve yeri dikkate alınarak ilgili meslek dallarından ve en az 3 kişiden oluşan çalışma grubunca hazırlanmalıdır.

EK-IV

PROJE TANITIM DOSYASININ HAZIRLANMASINDA ESAS ALINACAK SEÇME ELEME KRİTERLERİ

Başlık Sayfası:

Proje sahibinin adı, adresi, telefon ve faks numaraları:

Projenin adı:

Proje için seçilen yerin adı, mevki:

Projenin tanımı ve amacı:

Dosyayı hazırlayan çalışma grubunun / kuruluşun adı, adresi, telefon ve faks numaraları:

Dosyanın hazırlanış tarihi:

1.Projenin özellikleri

Projenin özelliklerinde aşağıda verilen hususlar göz önüne alınmalıdır

a) Projenin iş akım şeması, kapasitesi, kapladığı alan, teknolojisi, çalışacak personel sayısı,

b) Doğal kaynakların kullanımı (arazi kullanımı, su kullanımı, kullanılan enerji türü vb.)

c) Atık üretimi miktarı(katı, sıvı, gaz vb.) ve atıkların kimyasal fiziksel ve biyolojik özellikleri

d) Kullanılan teknoloji ve malzemelerden kaynaklanabilecek kaza riski

e) Projenin olası çevresel etkilerine karşı alınacak tedbirler.

2. Projenin yeri

Projeden etkilenmesi muhtemel alanın hassasiyeti değerlendirilirken aşağıda verilen hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.

a) Mevcut arazi kullanımı ve kalitesi(tarım alanı, orman alanı, planlı alan, su yüzeyi vb.)

b) EK-V deki Duyarlı Yörelere listesi dikkate alınarak; sulak alanlar,kıyı kesimleri, dağlık ve ormanlık alanlar, tarım alanları, milli parklar, özel koruma alanları, nüfusça yoğun alanlar, tarihsel, kültürel, arkeolojik, ve benzeri önemi olan alanlar, erozyon alanları, heyelan alanları, ağaçlandırılmış alanlar, potansiyel erozyon ve ağaçlandırma alanları ile 167 sayılı Yer altı Suları Hakkında Kanun gereğince korunması gereken akiferler

3. Projenin ve yerin alternatifleri (proje teknolojisinin ve proje alanının seçilme nedenleri)

Sonuçlar

Burada yapılan tüm açıklamaların özeti ile projenin önemli çevresel etkilerinin sıralandığı ve alternatiflerin karşılaştırıldığı genel değerlendirmesi yapılacaktır.

EKLER:

Proje için belirlenen yerin varsa ; çevre düzeni, nazım, uygulama imar planı, vaziyet planı veya plan değişikliği teklifleri,

Proje alanı ve yakın çevresinin mevcut arazi kullanımını değerlendirmek için; yerleşim alanlarının, ulaşım ağlarının, enerji nakil hatlarının, mevcut tesislerin ve yönetmeliğin Ek:V listesinde yer alan Duyarlı Yörelere Listesinde belirtilen diğer alanların (proje alanı ve yakın çevresinde bulunması halinde) yerlerine ilişkin verileri gösterir bilgiler 1/25000 ölçekli halihazır harita (varsa çevre düzeni planı, yoksa topografik harita) üzerine işlenerek kısaca açıklanması,

Proje alanının ölçekli jeoloji haritası bu harita üzerinde yer altı ve yerüstü sularının gösterimi ve alanın depremsellik durumunun açıklanması.

Notlar ve Kaynaklar:

Proje Tanıtım Dosyasını Hazırlayanların Tanıtımı

Adı soyadı, mesleği, özgeçmişi, referansları ve dosyadan sorumlu olduğunu belirten imzası.

Seçme eleme kriterlerine göre, projenin türü ve yeri dikkate alınarak proje ile ilgili farklı meslek dallarından ve en az üç kişiden oluşan çalışma grubunca hazırlanmalıdır.

EK V

DUYARLI YÖRELER

Bu yönetmelik kapsamında bulunan projelere ilişkin yapılacak çalışmalar sırasında **başvurulması gereken** mevzuatın dökümü aşağıda yer almaktadır. **Mevzuatta olabilecek değişiklikler bu bölümün ayrılmaz bir parçasıdır**

1. Ülkemiz mevzuatı uyarınca korunması gerekli alanlar

a) 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 2. maddesinde tanımlanan ve bu kanunun 3. maddesi uyarınca belirlenen "Milli Parklar", "Tabiat Parkları", "Tabiat Anıtları" ve "Tabiat Koruma Alanları",

b) 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu uyarınca Orman Bakanlığı'na belirlenen "Yaban Hayatı Koruma Sahaları ve Yaban Hayvanı Yerleştirme Alanları",

c) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 2. maddesinin "a - Tanımlar" bendinin 1.,2.,3. ve 5. alt bentlerinde "Kültür Varlıkları", "Tabiat Varlıkları", "Sit" ve "Koruma Alanı" olarak tanımlanan ve aynı kanun ile 3386 sayılı kanunun (2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddelerin Eklenmesi Hakkında Kanun) ilgili maddeleri uyarınca tespiti ve tescili yapılan alanlar,

d) 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu kapsamında olan Su Ürünleri İstihsal ve Üreme Sahaları,

e) 4/9/1988 tarihli ve 19919 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'nin 17 nci ve 1/7/1999 tarihli ve 23742 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelikle değişik 18.,19. ve 20. maddelerinde tanımlanan alanlar,

f) 2/11/1986 tarihli ve 19269 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'nin 49. maddesinde tanımlanan "Hassas Kirlenme Bölgeleri",

g) 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından "Özel Çevre Koruma Bölgeleri" olarak tespit ve ilan edilen alanlar,

h) 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na göre koruma altına alınan alanlar,

i) 6831 sayılı Orman Kanunu gereğince orman alanı sayılan yerler,

j) 3621 sayılı Kıyı Kanunu gereğince yapı yasağı getirilen alanlar,

k) 3573 Sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanunda belirtilen alanlar,

l) 4342 sayılı Mera Kanununda belirtilen alanlar,

m) 30.01.2002 tarih ve 24656 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği"nde belirtilen alanlar,

2. Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca korunması gerekli alanlar

a) 20/2/1984 tarih ve 18318 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi" (BERN

Sözleşmesi) uyarınca koruma altına alınmış alanlardan “Önemli Deniz Kaplumbağası Üreme Alanları”nda belirtilen I. ve II. Koruma Bölgeleri, “Akdeniz Foku Yaşama ve Üreme Alanları”,

b) 12/6/1981 tarih ve 17368 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Akdeniz’in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi” (Barcelona Sözleşmesi) uyarınca korumaya alınan alanlar,

ı) 23/10/1988 tarihli ve 19968 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Akdeniz’de Özel Koruma Alanlarının Korunmasına Ait Protokol” gereği ülkemizde “Özel Koruma Alanı” olarak belirlenmiş alanlar,

ıı) 13/9/1985 tarihli Cenova Bildirgesi gereği seçilmiş Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından yayımlanmış olan “Akdeniz’de Ortak Öneme Sahip 100 Kıyısız Tarihi Sit” listesinde yer alan alanlar,

ııı) Cenova Deklerasyonu’nun 17. maddesinde yer alan “Akdeniz’e Has Nesli Tehlikede Olan Deniz Türlerinin” yaşama ve beslenme ortamı olan kıyısız alanlar,

c) 14/2/1983 tarih ve 17959 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Sözleşmesi”nin 1. ve 2. maddeleri gereğince Kültür Bakanlığı tarafından koruma altına alınan “Kültürel Miras” ve “Doğal Miras” statüsü verilen kültürel, tarihi ve doğal alanlar,

d) 17/05/1994 tarih ve 21937 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması Sözleşmesi” (RAMSAR Sözleşmesi) uyarınca koruma altına alınmış alanlar.

3. Korunması gereken alanlar

a) Onaylı Çevre Düzeni Planlarında, mevcut özellikleri korunacak alan olarak tesbit edilen ve yapılaşma yasağı getirilen alanlar (Tabii karakteri korunacak alan, biogenetik rezerv alanları, jeotermal alanlar v.b.),

b) Tarım Alanları: Tarımsal kalkınma alanları, sulanan, sulanması mümkün ve arazi kullanma kabiliyet sınıfları I, II, III ve IV olan alanlar, yağışa bağlı tarımda kullanılan I. ve II. sınıf ile, özel mahsul plantasyon alanlarının tamamı,

c) Sulak Alanlar: Doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suların durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel-git hareketinin çekilme devresinde 6 metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere canlıların yaşama ortamı olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık sazlık ve turbiyeler ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan sulak alan kalan yerler,

d) Göller, akarsular, yeraltı suyu işletme sahaları,

e) Bilimsel araştırmalar için önem arzeden ve/veya nesli tehlikeye düşmüş veya düşebilir türler ve ülkemiz için endemik olan türlerin yaşama ortamı olan alanlar, biyosfer rezervi, biyotoplar, biyogenetik rezerv alanları, benzersiz özelliklerdeki jeolojik ve jeomorfolojik oluşumların bulunduğu alanlar.

EK-2. ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ YÖNETMELİĞİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA YÖNETMELİK

T.C. RESMÎ GAZETE

16 Aralık 2004 Perşembe Sayı : 25672

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik

MADDE 1 — 16/12/2003 tarihli ve 25318 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 6 ncı maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Bu Yönetmeliğe tabi projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça bu projelere hiç bir teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz."

MADDE 2 — Aynı Yönetmeliğin 18 inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Proje sahibi veya yetkili temsilcisi, "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararını aldıktan sonra ilgili mevzuat uyarınca aldığı diğer izin ve ruhsatlar ile yatırımın başlangıç, inşaat, işletme ve işletme sonrası dönemlerine ilişkin izleme raporlarını valiliğe iletmekle yükümlüdür. Valilik halkı bilgilendirir ve Bakanlığa bilgi verir."

MADDE 3 — Aynı Yönetmeliğin geçici 3 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"**Geçici Madde 3** — 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce uygulama projeleri onaylanmış, çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış, yatırım programına alınmış, mevzi imar planları onaylanmış projelere, bu tarihten önce üretim ve/veya işletmeye başladığı belgelenen faaliyetlere 9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili diğer yönetmeliklerde alınması gereken izinler saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz."

MADDE 4 — Aynı Yönetmeliğin EK-I Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulanacak Projeler Listesinin (25) numaralı satırı aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve (26) numaralı satırı yürürlükten kaldırılmıştır.

"25- Madencilik projeleri. Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın;

a) 25 hektar ve üzeri çalışma alanında (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) açık işletmeler,

b) 150 hektarı aşan (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) çalışma alanında açık işletme yöntemi ile kömür çıkarılması,

c) Biyolojik, kimyasal, elektrolitik ya da ısıtma işlem yöntemleri uygulanan cevher zenginleştirme tesisleri,

d) 4/6/1985 tarihli ve 3213 sayılı Maden Kanununun değişik 2 nci maddesinde yer alan 1 inci ve 2 nci grup madenlerin her türlü işleminden geçirilmesi (kıırma, eleme, öğütme, yıkama vb) projelerinden 100.000 m3/yıl ve üzeri kapasitede olanlar."

MADDE 5 — Aynı Yönetmeliğin EK- II Seçme, Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesinin (35) numaralı satırı aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"35- Madencilik projeleri: Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın;

a) Her türlü madenin çıkarılması (EK-I’de yer almayanlar),

b) 5.000 m3/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 100.000 m² ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,

c) 1.000.000 m3/yıl ve üzerinde metan gazının çıkartılması ve depolanması,

d) Karbondioksit ve diğer gazların çıkartıldığı, depolandığı veya işlendiği 10.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli tesisler,.

e) Maden Kanununun değişik 2 nci maddesinde yer alan 1inci ve 2 nci grup madenlerin her türlü işleme sokulması (kıırma, eleme, öğütme, yıkama ve benzeri) (25.000 m3/yıl ve üzeri),

f) 50.000 ton/yıl ve üzeri tuzun çıkarılması ve/veya her türlü tuz işleme tesisleri,

g) Cevher hazırlama veya zenginleştirme tesisleri (EK-I’ de yer almayanlar),"

Yürürlük

MADDE 6 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 7 — Bu Yönetmelik hükümlerini Çevre ve Orman Bakanı yürütür.

EK-3. AB ÇED DİREKTİFİ ÇED'E TABİ PROJELERİN LİSTESİ

- 1- Ham Petrol Rafinerileri (ham petrolden sadece yağlama maddeleri imal eden faaliyetler hariç) ve 500 ton/gün ve daha fazla miktarlarda taş kömürü ve bitümlü şist'in gazlaştırılması ve sıvılaştırılması tesisleri.
- 2- Termal güç istasyonları ve 300 mega watt veya daha fazla bir ısı çıkışı ile ateşlenen tesisler ve nükleer güç istasyonları ve diğer nükleer reaktörler (maksimum gücü, sürekli termal yük bakımından 1 kilo watt'ı aşmayan; atom çekirdeği parçalanabilen ve çoğalan maddelerin dönüşümü ve üretimi amacıyla araştırma yapan tesisler hariç)
- 3- (a) Radyasyonlu nükleer yakıtların yeniden işlenmesi
(b) Aşağıdaki şekilde dizayn edilen tesisler;
 - Nükleer yakıtların üretimi veya zenginleştirilmesi
 - Radyasyonlu nükleer yakıtların veya yüksek düzeyde radyoaktif atıkların işlenmesi
 - Radyasyonlu nükleer yakıtların nihai bertarafı
 - Sadece radyoaktif atıkların nihai bertarafı
 - Sadece radyasyonlu nükleer yakıtların (10 yıldan daha fazla süre için planlanmış) veya nükleer atıkların üretim alanından farklı bir alanda depolanması
- 4- Döküm demir ve çeliğin ilk ergitilmesi ile ilgili entegre çalışmalar.
 - Cevherden, yoğun olarak veya ikincil bir hammadde olarak demir dışı ham metallerin metalurjik, kimyasal veya elektrolitik işlemlerle üretimini yapan tesisler
- 5- Asbestlerin ekstraksiyonu, dönüştürülmesi, prosesi ile ilgili tesisler ve asbest içeren ürünlerle;
 - bitmiş ürün olarak yıllık üretimi 20 000 tondan daha fazla asbest-çimento üretimi
 - bitmiş ürün olarak yıllık üretimi 50 000 tondan daha fazla friksiyon (sürtünme) malzemesi üretimi ve yılda 200 tondan daha fazla asbestin tüketildiği üretimlerle iştigal eden tesisler
- 6- Entegre kimya tesisleri.Örneğin; fonksiyonel olarak biri diğerine bağlı olan çeşitli üniteleri yan yana sıralanmış maddelerin kimyasal dönüşüm proseslerini kullanarak endüstriyel ölçekte imalat yapan tesisler;
 - Ana organik kimyasalların üretimi
 - Ana inorganik kimyasalların üretimi
 - Fosfor, azot veya potasyum bazlı gübrelerin üretimi (basit veya bileşik gübreler)
- 7- (a) Uzun mesafeli demiryolu trafik hatlarının ve pist uzunluğu 2100 m veya daha fazla olan hava alanlarının
(b) Motorlu taşıt yollarının,karayollarının (sürat yapılan yollar)
(c) Dört veya daha fazla şeritli yolların yapımı veya mevcut iki veya daha fazla şeritli yolların dört veya daha fazla şeride 10 km veya daha fazla mesafede genişletilmesi.
- 8- (a) 1350 tondan daha fazla ağırlıktaki vasıtaların geçişine müsaade eden kıta içi su yollarının yapımı ve kıta içi su trafiği için inşa edilecek olan limanlar.

(b) 1350 tondan daha fazla ağırlıktaki vasıtaların geçişine müsaade eden yurt içi veya yurt dışı limanlarla bağlantılı, yükleme veya boşaltma yapılan ticaret limanları.

9- Tehlikeli atıkların kimyasal muameleye tabi tutulması veya yakılması için kurulan atık bertaraf tesisleri veya arazi depolaması

10- Günde 100 tonu aşan su kapasitedeki tehlikeli olmayan atıkların kimyasal muameleye tabi tutulması veya yakılması için inşa edilen atık bertaraf tesisleri

11- 10 milyon metreküp veya daha fazla miktarlarda yer altı suyu çıkartılması, yapma yer altı suyu yeniden doldurma projeleri

12-(a) Muhtemel su kaybını önlemek amacıyla nehir havzaları arasındaki kaynaklardan yılda 100 milyon metreküpü aşan miktarda su transfer edilmesi çalışmaları

(b) Yıllık ortalama akış hızı çok olan; yılda 2000 milyon metreküpü geçen nehir havzaları arasındaki kaynaklardan, bu akış hızının % 5'ini aşan su transferi çalışmaları Her iki hususta da boru ile içme suyu transferi hariçtir.

13- 150.000'i geçen nüfusa tekabül eden kapasitede atık su arıtma tesisleri

14- Günde 500 tonu aşan miktarlarda petrolün veya günde 500.000 metre küpü aşan miktarlarda doğal gazın ticari amaçlarla çıkartılması

15- Barajlar ve 10 milyon metre küpü geçen miktarlarda suyun daimi depolanması veya tutulması amacıyla kurulan yeni tesisler; veya suyun sürekli depolandığı veya tutulduğu tesislere yapılan ilavelerin söz konusu olduğu diğer tesisler

16- Gaz, petrol veya kimyasalların nakli amacıyla kurulan, çapı 800 mm'den, uzunluğu ise 40 km'den daha fazla olan boru hatları

17- Kütles hayvanlarının veya domuzun aşağıda verilenden daha fazla sayıda yetiştirildiği tesisler;

- Piliç için 85.000'lik, tavuk için 60.000'lik yer
- Domuz üretimi için (30 kg'ın üstünde) 3000'lik yer; veya
- Dişi domuz için 900'lük yer

18- Aşağıdaki üretimler için kurulan endüstriyel tesisler;

(a) Keresteden veya benzeri lifli maddelerden kağıt hamuru üretilmesi

(b) Günde 200 tonu aşan kapasitede tahta veya kağıt üretimi

19- Taş ocakları ve 25 hektarı aşan mahallerin yüzeylerinde açık olarak işletilen madenler veya 150 hektarı aşan mahallerin yüzeylerinden turba (yer kömürü) istihracı

20- 220 kV veya daha fazla voltaja sahip ve 15 km'den daha fazla uzunlukta, yukarıdan geçen elektrik gücü hatlarının yapımı

21- 200.000 ton veya daha fazla kapasitede petrol, petrokimyasal ve kimyasal ürünlerin depolanması için kurulan tesisler.

EK-4. AB ÇED DİREKTİFİ ÇED ÖN ARAŞTIRMASINA TABİ PROJELERİN LİSTESİ

1-Ziraat, ormancılık ve su kültürü

- (a) Tarım arazilerinin yeniden yapılanması ile ilgili projeler.
- (b) İşlenmemiş arazilerin veya yarı-doğal alanların yoğun tarım amacıyla kullanımını amaçlayan projeler.
- (c) Sulama ve arazi drenaj projeleri dahil, zirai amaçlarla su yönetimi projeleri.
- (d) Diğer tür bir arazi kullanımına dönüştürme amacıyla ormanın yok edilmesi veya ormanlaştırma
- (e) Yoğun çiftlik hayvanı tesisleri ve kültür balıkçılığı (Ek 1’de içermeyen projeler)

2-Doğal Maddeleri İşleme Endüstrisi

- (a) Taş ocakları, açık maden işletmeciliği ve turba istihracı (Ek 1’de içermeyen projeler
 - (b) Yeraltı madenciliği;
 - (c) Deniz veya nehir taraması yoluyla madenlerin istihracı
 - (d) Derin sondajlar, bilhassa;
 - * Jeotermal sondajlar
 - * Nükleer atık maddenin depolanması için yapılan sondajlar
 - * Su temini için yapılan sondajlar
- Toprağın stabilitesini araştırmak için yapılan sondajlar dahil değildir

- (e) Kömür, petrol, doğal gaz, maden cevheri ve bitümlü şistin yüzey istihracı için kurulan endüstriyel tesisler.

3-Enerji Sanayi

- (a) Elektrik, buhar ve sıcak su üretimi (Ek 1’de içermeyenler) amacıyla kurulan endüstriyel tesisler.
- (b) Gaz, buhar ve sıcak suyun nakledilmesi için kurulan endüstriyel tesisler; elektrik enerjisinin yukardan geçen kablolar vasıtasıyla nakli. (Ek 1’de içermeyenler)
- (c) Doğal gazın yüzeyde depolanması.
- (d) Tutuşabilir gazların yeraltında depolanması.
- (e) Fosil yakıtların yüzeyde depolanması.
- (f) Kömür ve linyit tozunun endüstriyel olarak sıkıştırılarak briket hale getirilmesi.
- (g) Nükleer yakıtların işlenmesi ve radyoaktif atıkların depolanması (Ek 1’de içermeyenler)
- (h) Hidroelektrik enerji üretimi için kurulan tesisler.
- (i) Rüzgar gücü vasıtasıyla enerji üretmek amacıyla kurulan tesisler (rüzgar çiftlikleri)

4-Metallerin Üretilmesi ve İşlenmesi

- (a) Sürekli kalıplama dahil, pik demirin veya çeliğin (ilk veya ikinci eritme) üretildiği tesisler
- (b) Demirden oluşan metallerin işlendiği tesisler
 - (i) Sıcak haddehaneler
 - (ii) Çekiçle işleme yapan demirhaneler
 - (iii) Eritilmiş, koruyucu metal kaplamaların uygulaması
- (c) Demirden oluşan metal dökümhaneleri
- (d) Değerli metaller hariç, geri kazanılmış ürünler dahil, alaşımlar dahil, demir dışı metallerin tasfiyesi için kurulan tesisler.
- (e) Metallerin ve plastik malzemelerin elektrolitik olarak veya kimyasal bir işlemle Yüzeylerinin işleme tabi tutulduğu tesisler
- (f) Motorlu vasıtaların imalatı ve montajı, motorlu vasıta cihazlarının (engine) imalatı.
- (g) Tersaneler.
- (h) Hava taşıtlarının onarılması ve yapımı.
- (i) Demiryolu malzemelerinin imalatı.
- (j) Patlayıcılarla biçimlendirme.
- (k) Metalik maden cevherlerinin tavlanması ve sinterlenmesi (ısı ve basınçla metal parçalarının yapıştırılması)

5-Mineral Sanayi

- (a) Kömür fırınları (kuru kömür damıtımı)
- (b) Çimento imalatı yapan tesisler.
- (c) Asbestlerin üretimi ve asbestli ürünlerin imalatı için kurulan tesisler (Ek 1’de içerilmeyenler)
- (d) Cam elyafı dahil, cam imalatı yapan tesisler
- (e) Mineral elyafların üretimi dahil, mineral maddelerin tasfiyesini yapan tesisler
- (f) Seramik ürünlerin, bilhassa çatı kiremitlerinin, tuğlaların ‘kolay işlenemeyen tuğlaların, kiremitlerin, sert çömlüklerin ve porselenlerin fırınlanarak imalatı.

6- Kimya Sanayi (Ek 1’de içerilmeyen projeler)

- (a) Ara mamülün işlenmesi ve kimyasalların üretimi
- (b) Pestisitlerin ve farmasatik ürünlerin, boya ve cilaların elastomer ve peroksitlerin üretimi.
- (c) Petrol, petrokimyasal ve kimyasal ürünlerin depolandığı tesisatlar.

7- Gıda Sanayi

- (a) Bitkisel ve hayvani sıvı yağların ve hayvan yağlarının imalatı.
- (b) Bitkisel ve hayvansal ürünlerin paketlenmesi ve konservelenmesi.
- (c) Mandıra ürünlerinin imalatı.
- (d) Mayalama yoluyla içki üretimi (brewing) ve malt yapımı.
- (e) Şekerleme ve şurup imalatı.
- (f) Hayvan kesimi ile ilgili tesisler.
- (g) Endüstriyel nişasta imal eden tesisler.

- (h) Balık unu ve balık yağı fabrikaları.
- (i) Şeker fabrikaları.

8-Tekstil, Deri, Tahta ve Kağıt Sanayi

- (a) Kağıt ve tahta üretimi yapan endüstriyel fabrikalar (Ek 1’de içermeyen projeler)
- (b) Elyafın veya kumaşların ön işleme tabi tutulması (yıkama, ağartma, merserizasyon- pamuklu kumaşların boyamaya hazırlanması için alkaliye yatırılması işlemleri gibi) veya boyanması.
- (c) Hayvan postunun ve derinin tabaklandığı tesisler
- (d) Selülozun işleme tabi tutulması ve üretimi.

9- Kauçuk Sanayi

Elastomer esaslı ürünlerin işleme tabi tutulması ve imalatı.

10-Infrastructure Projeler (alt yapı projeleri)

- (a) Endüstriyel mülk gelişim projeleri;
- (b) Alışveriş merkezleri ve araba parkları dahil şehir içi gelişim projeleri,
- (c) Demiryollarının,aktarma yapılan tesisatların ve terminallerin yapımı (Ek 1’de içermeyen projeler)
- (d) Hava alanlarının yapımı (Ek 1’de içermeyen projeler)
- (e) Caddelerin ve limanların –balıkçılık yapan limanlar dahil-yapımı
- (f) Ek 1’de içermeyen kıta içi su yolu yapımı, kanalizasyon ve taşkın önleme çalışmaları
- (g) Barajlar ve suyun uzun vadeli depolanması veya tutulması için yapılan diğer tesisler (Ek1’de içermeyenler)
- (h) Tramvaylar,yol üstünden ve yeraltından geçen demiryolları,iptal edilen hatlar veya sadece veya çoğunlukla yolcu ulaşımı için kullanılan belli türde benzer hatlar.
- (i) Petrol ve gaz boru tesisleri.
- (j) Uzun mesafeli su kemeri tesisleri.
- (k) Erozyonla mücadele etmek için yapılan kıyısız çalışmalar ve inşası ile kıyının değişimine neden olabilecek,deniz kenarında yapılan çalışmalar,örneğin;setler,dalgakıranlar,mendirekler ve diğer denize karşı savunma çalışmaları (bunların yeniden yapılması ve bakımı hariç)
- (l) Yer altı suyu çıkarılması ve yapma yer altı suyu yeniden doldurma projeleri. (Ek 1’de içermeyenler)
- (m) Nehir havzaları arasındaki su kaynaklarının transferi çalışmaları (Ek 1’de içermeyenler)

11-Diğer Projeler

- (a) Arabalar ve motosikletler için devamlı yarış ve test sahaları.

- (b) Atıkların depolanma tesisleri (Ek1’de içermeyenler)
- (c) Atık su arıtma tesisleri (Ek 12’de içermeyenler)
- (d) Çamur-tortu mahalleri
- (e) Vasıta atıkları dahil, demir kırıntılarının depolanması.
- (f) Makinelerin, türbinlerin ve reaktörlerin test edildiği tezgahlar.
- (g) Suni mineral elyafların imalatı.
- (h) Patlayıcı maddelerin imhası veya geri kazanımı için yapılan tesisler
- (i) Gemi söküm sahaları

12-Turizm ve boş zamanların değerlendirilmesi

- (a) Kayak kayma yokuşları, teleferik, kablolu arabalar ve benzerleri.
- (b) Yat limanları.
- (c) Şehir dışında kurulan tatil köyleri, otel kompleksleri ve benzerleri.
- (d) Devamlı kamp ve karavan alanları.
- (e) Halkın eğlenmek amacıyla para ödeyerek girdiği, geniş alana kurulu parklar.

**EK-5. SINIRLAR ÖTESİ ÇED SÖZLEŞMESİNE (Espoo) İMZA
KOYAN VE ONAYLAYAN ÜLKELER**

Ülke	İmza	Onaylama	Ülke	İmza	onaylama
Arnavutluk	26.02.1991	04.10.1991	Kırgızistan		01.05.2001
Ermenistan		21.02.1997	Letonya		31.08.1998
Avusturya	25.02.1991	27.07.1997	Lihtenştayn		09.07.1998
Azerbaycan		25.03.1999	Litvanya		11.01.2001
B. Rusya	26.02.1991	02.07.1999	Lüksemburg	26.02.1991	29.08.1995
Belçika	26.02.1991	02.07.1999	Hollanda	25.02.1991	28.02.1995
Bulgaristan	26.02.1991	12.05.1995	Norveç	25.02.1991	28.02.1995
Kanada	26.02.1991	13.05.1998	Polonya	26.02.1991	12.05.1997
Hırvatistan		08.07.1996	Portekiz	26.02.1991	06.04.2000
G.Kıbrıs		02.07.2000	Moldova		04.01.1994
Çek Cum.		26.02.1991	Rusya	06.06.1991	
Danimarka	26.02.1991	14.03.1997	Slovakya	28.01.1993	19.11.1999
Estonya		25.04.2001	Slovenya		05.08.1998
Finlandiya	26.02.1991	10.08.1995	İspanya	26.02.1991	10.09.1992
Fransa	26.02.1991	15.06.2001	İsveç	26.02.1991	24.01.1992
Almanya	26.02.1991		İsviçre		16.09.1996
Yunanistan	26.02.1991	24.02.1998	Makedonya		31.08.1999
Macaristan	26.02.1991	11.07.1997	Türkiye	-----	-----
İzlanda	26.02.1991		Ukrayna	26.02.1991	20.07.1999
İrlanda	27.02.1991		İngiltere	26.02.1991	20.07.1999
İtalya	26.02.1991	19.01.1995	Amerika	26.02.1991	10.10.1997
Kazakistan		11.01.2001	Avrupa Birliği	26.02.1991	24.06.1991

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Ankara’da doğmuştur. İlköğrenimini Amasya Üçler İlkokulu, orta ve lise öğrenimini Amasya Anadolu Lisesi’nde tamamladıktan sonra, 1998 yılında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünde lisans öğrenimine başlamış ve 2002 yılında mezun olmuştur. 2003 yılında Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitime başlamıştır. Aynı zamanda Açık Öğretim İşletme ve İktisat Fakültesi İşletme Bölümü 2. sınıf öğrencisidir.